

Ми йдемо з Христом

Катехизм для молоді

Проект

Аж ось того самого дня двоє з них ішли в село, на ім'я Емаус, стадій сто шістдесят від Єрусалиму, і розмовляли між собою про те, що сталося.

Лк. 24, 13

У Святому Письмі Нового Завіту, в Євангелії від Луки, описано подорож двох учнів Ісуса Христа до Емауса, села неподалік Єрусалиму. Чоловіки були вражені подіями, свідками яких їм довелось стати напередодні. Адже було заарештовано, несправедливо засуджено та жорстоко страчено на хресті їхнього Вчителя. Вони переживали крах своїх сподівань і тікали від можливих переслідувань.

І тепер багато молодих людей переживає життєві кризи та відчуває страх перед завтрашнім днем. Вони також хочуть зрозуміти, як їм, християнам XXI століття, застосовувати в житті євангельські цінності, як бути носіями Божої любові й милосердя.

Цим Катехизмом Українська Греко-Католицька Церква запрошує молодих людей пошукати розв'язки цих проблем, здійснивши паломництво нашими святинями. Під час цієї подорожі кожен зможе пригадати найважливіші правди нашої віри, об'явлені людству в Особі Ісуса з Назарету. Саме Він є «засновник і завершитель віри» (Євр. 12, 2), «образ невидимого Бога» (Кол. 1, 15), наш провідник на життєвому шляху, наша Пасха! У спілкуванні з отцем Андрієм — священником і духовним провідником цієї прощі — ми віднайдемо жадані відповіді.

Тож ми йдемо вперед.

І йдемо з Христом!

До гурту молодих прочан, що стояли неподалік древнього храму Софії Київської, долучались усе нові обличчя. Серед них: Христя зі Львова та Сергій з Луганщини, Мартин із Канади й Марічка з Італії, Дмитро з Казахстану та Дарина з Бразилії. Вони, уособлення молодості нашої Церкви, зібралися тут, щоби спільно з отцем Андрієм, їхнім духовним наставником, вирушити в паломництво до найбільших святинь.

Саме звідсіля, із Софії — серця Київської Церкви, починається наша духовна історія. Згодом паломники вирушать до храму Святого Юра у Львові — твердині нашого християнства. Опісля їх зустрічатиме Софія Римська — свідок вселенськості нашої Церкви. Відтак їхня дорога проляже знову до Києва, до патріаршого собору Воскресіння Христового — символу відродження Церкви і народу до нового життя.

Кожен із паломників сподівався краще зрозуміти своє особисте життя, взаємини з батьками, друзями, коханими... Енергія молодості надихала їх шукати відповідей, які може дати лише Той, Хто Сам є «путь, істина і життя» (Йо. 14, 6).

Хто ці молоді люди?

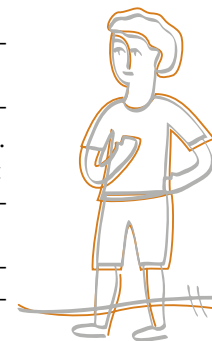
Христя зі Львова минає дев'ятнадцятий рік. Господь обдарував дівчину творчою і мрійливою вдачею: у її «золотих руках» кожна річ перетворюється у витвір мистецтва.

Христя живе з матір'ю. Батька бачила лише на рідних світлинах. Він залишив їх із матір'ю одразу ж після того, як дізнався про діагноз новонародженої донечки... Христя часто думала про батька. Священик

їхньої парафії навчав про християнське прощення. Дівчині хотілось пробачити батькові все, але як?

Звістка про можливість долучитися до учасників паломництва прозвучала для неї, молодій дівчині, прикутої до візка, як можливість відшукати у своєму серці цілющу силу прощення. Попри фізичні обмеження, Христя плекає впевнену надію, що з Божою допомогою та за підтримки інших учасників паломництва вона зможе здолати цей шлях.

Мартиніві батьки народилися неподалік Торонто, а от їхні дідусі й бабусі прибули до Канади ще в тридцяті роки минулого століття. Мартиніві подобалося колядувати на Різдво та ходити з батьками до церкви на Великдень. Закінчивши школу, Мартин почав навчатися в одному з престижних університетів Канади. У хлопця з'явилися щоразу нові запитання про сенс життя, любові й дружби, відповідей на які він не знаходив навіть у стінах свого університету. Тож коли батьки запропонували йому приєднатися до прощі, він погодився, сподіваючись знайти ці важливі для нього відповіді.

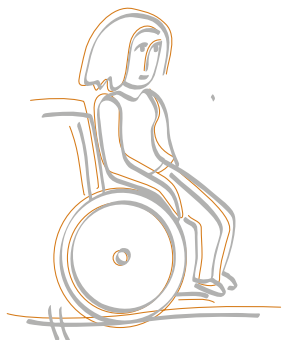
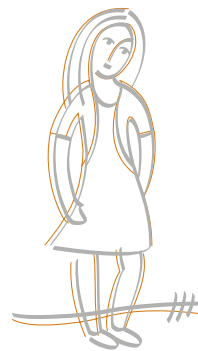

Ось уже впродовж кількох останніх місяців **Дарині** не давала спокою думка про чернече життя. Однак вона боялась озвучити її у присутності інших. Адже батьки мріяли про онуків і навіть натякали Дарині про заміжжя. Тому про монаший постриг не могло бути й мови.

Дарина сподівається порозумітися з батьками. І коли вона довідалася, що організовується проща в Україну, то вирішила, що участь у прощі утвердить її у покликанні, а Господь «підкаже» потрібні слова.

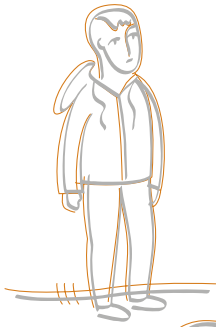
Сергій з Луганська уже давно жив окремо від батьків. Хлопець був твердо переконаний, що в житті виживають лише найсильніші, тому багато часу присвячував заняттям спортом. Сергій розмірковував над військовою кар'єрою.

Якось зовсім випадково зайшов до храму саме під час богослужіння. Почуте й побачене вразило його. Сергій згадав, що був охрещений. Умів навіть молитися: щоденно відчитував перед сном «Отче наш» і «Богородице діво». Він вирішив глибше розібратися

у своїх нових почуттях. Знайшовши в інтернеті повідомлення про молодіжну прощу до Києва, вирішив приєднатися.

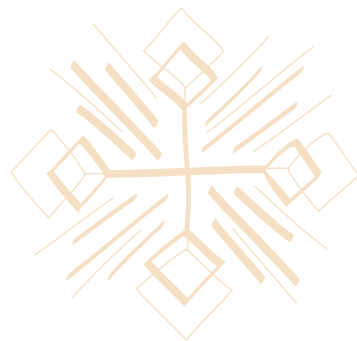
Марічка разом із мамою живе в Італії. Там пішла до школи, де особливо зацікавилася суспільними науками. Вона з дитинства мріяла побудувати справедливе суспільство рівних можливостей для всіх. Водночас Марічку боліло розлучення між батьками. Упродовж років, які вона з матір'ю прожили в Італії, батько залишався в Україні. Контакти дедалі рідшали, а врешті зовсім припинилися. Марічка дуже хоче побачити батька, а паломництво могло стати нагодою зустрітися з ним.

Дмитро з Караганди нещодавно пережив смерть матері. Довший час хлопцеві важко було прийняти цю втрату. Часами він бунтував — проти болю, проти смерті, проти Бога, який їх допускає. Дмитро їхав у паломництво з глибоким смутком, але водночас із надією подолати біль втрати, а також щоби побувати на землі батьків, про яку вони йому так часто розповідали.

Отець Андрій, відповідальний за молодіжне паломництво, з нетерпінням очікував дня зустрічі з молодими людьми і молився за успіх цієї прощі. Коли ж настав день прощі, він радісно вітав її учасників. Тут, у Києві, на Софійській площі, вперше побачилися і познайомилися між собою Христина, Мартин, Дарина, Сергій, Марічка, Дмитро та отець Андрій.

Частина перша Ми віримо

А як вони розмовляли та сперечалися між собою, сам Ісус, наблизившись, ішов разом з ними, але очі їм заступило, щоб його не пізнали. Він їх спитався: «Що це за розмова, що ви, ідучи, ведете між собою?» Ті зупинились, повні смутку. [...] І почавши від Мойсея та від усіх пророків, він вияснював їм те, що в усім Писанні стосувалося до нього.

Лк. 24, 15-17. 27

Вони так розмовляли й сперечалися між собою, що навіть не зауважили, як до них приєднався ще Хтось. Здивовані, як Він може не знати про події, що відбулися в Єрусалимі, вони з розчаруванням розповіли Йому про все, що сталося і чого вони сподівалися, а тепер засумнівалися: чи саме Ісус — Той, Хто спасе нас?

А якими є наші сподівання й сумніви? Чи ми молоді християни УГКЦ, знаємо Бога по-справжньому? Спробуймо розібратися.

Собор Святої Софії Премудрості Божої Київ, 1037

З найщирішим трепетом у серці переступали молоді прочани поріг Софії Київської, поринаючи в прекрасний сакральний простір, який відображає віковий досвід молитовного переживання віри їхніми предками. Лагідним поглядом з-під склепіння храму споглядала на них Богородиця-Оранта. Побудований київськими князями в I половині XI століття, собор Святої Софії, Премудрості Божої, став справжнім, дорогим для кожної української душі дивом.

З цього собору християнська віра і культура набували й оживляли буття народу. Тут поставляли київських князів, зводили на престол митрополитів, тут українське серце молилося за мир і кращу долю для своєї Вітчизни.

Тема 1 Боже Об'явлення

Радуйся, Премудрості Божої вмістилище...
Радуйся, непохитна опоро держави...

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Акафіст до Богородиці, Ікос 9. 12

Оранта — мозаїка в центральній апсиді Собору Святої Софії у Києві

Підвівши погляд угору, **Мартин** вигукнув: **Яка чудова ікона Богородиці! Марія молиться?**

Отець Андрій: Так, Пресвята Богородиця молиться і своєю молитвою являє Божу красу в людині. Коли людина молиться, вона по-справжньому прекрасна. Своїм молитовним «так» Марія стала Матір'ю Спасителя і тим самим, стала «вмістилищем Божої премудрості». Мудрість же — це Дух Божий, що людей любить (пор. Муд. 1, 6).

Пресвята Богородиця є також живим образом втілення Божої любові до людини, Його Мудрості, а отже, і взірцем для нашого особистого й суспільного життя. Саме тому наші пращури назвали Богородицю «непохитною опорою держави». Головний же храм нашої землі присвятили Святій Софії — Божій Премудрості, вмістилищем якої є Пресвята Богородиця.

Багаторазово й багатьма способами Бог говорив колись до батьків наших через пророків. За останніх же оцих днів він говорив до нас через Сина, якого зробив спадкоємцем усього і яким створив віки.
Євр. 1, 1-2

Марічка: А що таке «Божа Премудрість»?

Отець Андрій: Премудрість Божа — це не «щось», а Хтось — Воплочений Син Божий Ісус Христос. Господь зволив, щоб людина зустрілася з Ним і пізнала Його. Людина може й силами власного розуму збагнути присутність у всесвіті Творця, проте зрозуміти самотужки, ким насправді є Бог, їй не під силу. А «Бог є любов» (1 Йо. 4, 16), і тому сподобалось Йому об'явити Себе людині, відкрити Себе в істині та запросити людину до спілкування й участі в Його Божественному житті. Тільки в Богові людина може бути насправді щасливою.

Христя: А Бог справді бажає, щоб ми були щасливі?

Отець Андрій: Справді бажає. Тому Отець небесний з власної ініціативи відкриває людині величний задум Своєї любові. Господь невтомно шукає зближення з нами: об'являє Себе у створеному світі, промовляє до нас голосом сумління. В історії вибраного народу, через праведних чоловіків і жінок, Він поступово готує людину до зустрічі зі Собою у воплченні Свого Сина, Котрий у повноті часів став людиною. Ісус Христос словами і вчинками сповістив людству Благовість — Добру Новину, що в Ньому, визволені з неволі гріха, ми отримуємо дар нового життя.

[Бог] хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди.

1 Тим. 2, 4

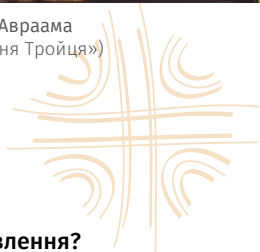
Сергій: І як відбувається це Боже Об'явлення?

Отець Андрій: З повноти Своєї любові Бог Творець кличе до буття весь світ. Краса сонячного світанку й зоряного неба, лад і впорядкованість у всесвіті, дивна гармонія буття — усе це свідчить про незбагненну велич Самого Бога, про Його премудрість і невимовну красу Його задуму.

Усе, що постало, Творець покликав до буття через Своє Слово — Сина Божого: «Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього» (Йо. 1, 3). Бог об'являє Себе у створеному світі, а особливо — у покликанні до буття людини, яку Він створив на Свій образ (пор. Бут. 1, 27). Творець об'являє їй Себе, щоби зроби́ти учасницею Свого Божества.

Гостинність Авраама
(«Старозавітня Тройця»)

Творець не залишає людину після гріхопадіння Адама і Єви. Уже в раю Він обіцяє нашим прародичам спасіння, а згодом укладає союз із Ноем, а через нього — з усім живим створінням. Згодом Він кличе Авраама вирушити в далеку подорож до землі, яку пообіцяв йому, та запевняє, що той стане батьком численного потомства.

У Авраама і Сари не було дітей, але віра Авраама сподобила його стати батьком Ісаака й усіх, хто увірвав. Бог завжди залишається вірним Своему союзові з Авраамом і його нащадками, об'являючи Себе як «Бог Авраама, Бог Ісаака і Бог Якова» (Вих. 3, 15).

Господь виводить ізраїльський народ із єгипетської неволі, опікується ним протягом сорокалітнього блукання пустелею, через пророка Мойсея укладає з ним на горі Синай союз, дарує десять заповідей та вводить його в Обіцяну землю.

Попри численні приклади невірності народу, його постійні нарікання та ідолопоклонство, Господь залишається вірним союзові. Він не залишає Свій народ на поталу ворогам, повчає його, скеровує на правий шлях, Сам стає осередком єдності народу та його вірним захисником: «Я ходитиму проміж вас і буду вашим Богом, а ви будете моїм народом» (Лев. 26, 12).

Ніхто й ніколи Бога не бачив. Єдинородний Син, що в Отцевому лоні, — той об'явив.

Йо. 1, 18

Ти від небуття до буття нас привів, і коли ми відпали, Ти знову нас підняв і не перестав творити все, поки нас на небо не привів і майбутнє царство Твоє дарував.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йона Золотоустого, анафора

Об'являючи Себе, Бог, який у своїй сутності є непізнаним, бажає, щоб люди відповіли Йому, пізнавали Його і любили Його понад усе.

«Христос — наша Пасха», п. 18

Дарина: Чому ж історія ізраїльського народу є такою важливою для нас?

Отець Андрій: Через історію ізраїльського народу Господь готує людство до зустрічі зі Своїм Сином, Котрий вповні являє світові Бога. Вибраний народ покликаний берегти союз їхніх батьків із Богом, бути «народом святим» (Вих. 19, 6). Господь дарує Ізраїлеві Свій Закон та вчить людей жити в єдності з Ним і в мирі між собою. Господь готує Свій народ стати основою для формування нового Божого Народу — Церкви, запоруки єдності вибраних у Христі з усіх кінців Землі.

Пророки трудяться над удосконаленням Ізраїля, очищуючи його від небезпек ідолослужіння та навчаючи справедливості й милосердя до вбогих і слабких. Вони поступово готують людство до прийняття Євангелія Христового.

Мойсей передає Скрижалі За-
віту ізраїльському народу

Благословен Господь Бог Ізраїлів, Бог християнський! Він навідав людей Своїх і сотворив їм відкуплення. Він не дав до кінця творінню Своему ідольським мороком одержимому бути і в бісівському слугуванні гинути, а направив спершу плем'я Авраамове скрижалями і законом, а потім Сином Своїм усі народи спас, Євангелієм і хрещенням увівши їх в оновлене буття, у життя вічне. Хвалімо ж Його і прославляймо, хвалимого ангелами безнастанно! І поклоніємось Тому, Кому кланяються херувими і серафими, за те, що зглянувся він на людей Своїх, і не через посла чи вісника, а Сам спас, не привидом прийшовши на землю, а істинно, постраждавши за нас плоттю аж до гробу і з Собою воскресивши нас.

Іларіон, Слово про закон і благодать

Ісус, як і його мати та опікун святий Йосиф, а також його перші послідовники, були родом з ізраїльського народу. Ізраїль стає прикладом віри для всіх нас, хто, подібно до Авраама, увірували у Слово, Котрим предвічний Господь звернувся до людства.

Упродовж тривалого часу Господь готував людство до зустрічі із Собою в Особі Свого Сина: «Ніхто й ніколи Бога не бачив. Єдинородний Син, що в Отцевому лоні, — той об'явив» (Йо. 1, 18). Воплочений Син Божий Ісус Христос об'являє людям Отця.

Церква бачить в Ісусі Христі повноту всього Об'явлення. Він — остаточне Слово, Яким милосердний Бог, Творець і Вседержитель всесвіту, об'являє Самого Себе в незбагненному задумі Своєї премудрості. В Ісусі Христі Господь сказав усе, що потрібно людині для того, аби мати життя і мати його вповні (пор. 10, 10). Іншого Об'явлення очікувати нам не слід.

Бог є любов (1 Йо. 4, 16). **З повноти Своєї любові Господь вирішив об'явити Себе людині, аби та мала життя і мала його вповні.**

Бог поступово об'являє таїнство Своєї Премудрості словами й діями.

Бог об'являє Себе у сотворенні світу. Укладає союз із Ноем, а через нього — з усім живим творінням. Господь покликав Авраама й уклав союз із ним та його нащадками. Через Мойсея Творець дарує Своему народові Закон, а через пророків готує людство до прийняття спасительної Благовісті.

Ісус Христос, воплочене Боже Слово, є Посередник і Повнота всього Об'явлення.

У **Божому Об'явленні** Бог об'являє Себе Самого і розкриває Свою волю людям (пор. Еф. 1, 9), щоб вони стали причасниками Божої природи (пор. Еф. 2, 18; 2 Пт. 1,4).

Союз (Завіт) — угода між Богом і Його народом, яку започатковує Сам Господь і якою обіцяє Свій захист і турботу. З воплоченням Божого Сина Бог укладає новий, вічний союз із людством.

Йо. Еф.

Слово твоє я передав їм [...] і об'явив я їм твоє ім'я і об'являти буду, щоб любов, якою ти полюбив мене, в них перебувала, — а я в них!

Йо. 17, 14. 26

Бережи добре передання за допомогою Духа Святого, який живе в нас.

2 Тим. 1, 14

Родина Ярослава Мудрого —
стінопис собору Святої Софії
у Києві

Святе Передання — це Слово Боже, Христом Господом і Святим Духом доручене апостолам, передане в усій повноті їх наступникам, щоб, просвічені Духом істини, вони це Слово своїм проповіданням вірно зберігали, викладали та поширювали.

«Христос — наша Пасха», п. 37

Сергій: Отче, а там, у кутку, що за саркофаг?

Отець Андрій: Це домовина князя Ярослава Мудрого, сина князя Володимира Великого. Ці два князі спричинилися до будівництва Софійського собору. Святого Володимира ми називаємо рівноапостольним, бо як Христові апостоли у світі, так і він посприяв, аби Боже Слово розросталось у серці й у свідомості нашого народу.

Князь облишив гріховне життя та очистившись водами Святого Хрещення, 988 року став членом Церкви Христової. Завдяки святому Володимирі прийняли Хрещення й наші пращури, і на берегах Дніпра засяло світло Христового вчення.

Сергій: А як це Христове вчення дійшло до нас?

Отець Андрій: Христос доручив Своїм апостолам бути свідками Його вчення аж до краю землі (пор. Лк. 24, 47-48). Вони ж засвідчили про те, що було споконвіку, що вони чули, що бачили своїми очима, що оглядали і чого руки їхні доторкалися, що вони бачили й чули звістували і нам, щоб і ми мали спільність із ними (пор. 1 Йо. 1, 1-3). Святі апостоли, навчені Святим Духом, передали Боже Об'явлення людям. Через Апостольське Передання і ми отримуємо змогу почути Боже Слово та зберегти Його в єдності нашої віри.

Мартин: Де саме можна ознайомитися з цим Переданням?

Отець Андрій: У навчанні Церкви. Після апостолів скарб Божого Об'явлення передають Святі Отці Церкви, покликані проповідувати й пояснювати те, що Бог об'явив людству. Крім усного навчання, Церква спирається на Святе Письмо — книги, записані богонатхненними людьми.

З догматів, збережених у Церкві, одні маємо у вченні, викладеному у Писанні, а інші, які дійшли до нас через апостольське Передання, ми отримали у тайновведенні. І ті, й інші мають однакову силу в ділах благочестя [...]. Хто відкидатиме неписані звичаї, то пошкодить Євангеліє в головному і зведе проповідь до самих лише слів без жодного змісту.

Василій Великий, Про Святого Духа. До Амфілохія, єпископа Іконійського, 27, 66

Христя: А хто приніс Євангеліє на нашу землю?

Отець Андрій: Згідно з літописом «Повість врем'яних літ», одним із перших проповідників Євангелія Христового на нашій землі був апостол Андрій, свідок і мученик за віру в Христа. Дійшла до наших земель і проповідь святих Кирила і Методія (IX століття), великих апостолів слов'янських народів.

Унаслідок цього християнські спільноти виникли на нашій землі ще задовго до Володимирового Хрещення. Христове Євангеліє проповідувалося і щораз глибше входило в народні звичаї. Після ж Хрещення по всій Руській землі засновувалися чернечі спільноти, розвивалося літургійне благочестя. За прикладом перших християнських мучеників і в нашій землі прославилися святі страсотерпці Борис і Гліб, священномученики Йосафат Кунцевич, Теодор Ромжа, Миколай Чарнецький та багато-багато інших свідків віри.

Хрещення Руси-України

Святе Передання — це збереження і навчання Слова Божого.

Будучи натхненними Святим Духом, апостоли у своїх проповідях і своїх писаннях вірно передали Євангеліє Христове всім наступним поколінням.

Святе Передання дозволяє всім учням Христовим, попри розмаїття їхніх культур, зберегти єдність віри, через яку вони стають учасниками Божого життя, а також уникнути хибного розуміння Святого Письма.

МОЛИТВА ДО ВСІХ СВЯТИХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Як плід чудесний твого спасительного засіву, Господи, земля наша приносить тобі всіх святих, що просіяли в нашій землі. Їх молитвами збережи наш нарід, Многомилостивий. [...] Дай нам, Боже, щоб, молитвами святого апостола Андрія, цвіло християнство чину в нашій батьківщині на радість і спасення наше; щоб, молитвами святих Кирила й Методія, ми завжди мали добре священство, яке вело б нас до Христа; щоб, молитвами святої Ольги, наші родини росли у праведності; щоб, молитвами святого Володимира, провідники нашого народу були обдаровані щедрістю і справедливістю; щоб, молитвами святих Бориса і Гліба братня любов і згода володіли в нашому народі...

Молитовник «Прийдіте, поклонімся»

Просвітивши народ свій Христовою вірою і закріпивши любов'ю Бога, ти, Володимире, разом з прапатір'ю Ольгою, прославився перед Богом як справжній апостол. Через вас і ми прославляємо чудного у святих Христа.

Мінея, Святого рівноапостольного Володимира Великого, Утренья, світільний

Христос має бути проповідуваний усім народам і всім людям, щоб таким чином Об'явлення дійшло до всіх кінців землі.

«Христос — наша Пасха», п. 30

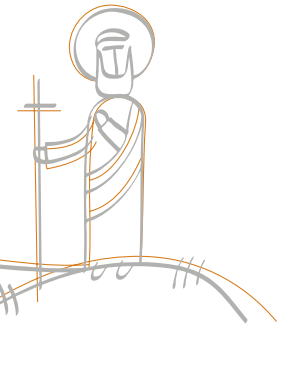

Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи [...], навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав.

Мт. 28, 19-20

Апостол Андрій, рівноапостольні Володимир і Ольга, страсотерпці Борис і Гліб, преподобні Антоній і Теодосій Печерські під покровом Богородиці

Тема 3 Слово Боже у Святому Письмі

Все Писання — натхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб Божий чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий.

2 Тим. 3, 16-17

Чотири євангелисти — Матей, Марко, Йоан та Лука

Тож стійте, брати, і тримайтеся передань, яких від нас навчилися чи то усно, а чи листовно.

2 Сол. 2, 15

А насамперед знайте, що ніяке в Письмі пророцтво не припускає особистого тлумачення. Бо ніколи пророцтво не було проголошене з волі людини, лише, ведені Святим Духом, промовляли святі люди від Бога.

2 Пт. 1, 20-21

Марічка: Там таки щось написано... Важко розібрати: занадто високо. Отче, а хто оті чоловіки, зображені під центральним куполом? Здається, вони там не лише читають, але й щось пишуть... А якою мовою? Нічого не можу розібрати...

Отець Андрій: Справді, вони не лише читають, а й записують. Це — євангелисти. От, наприклад, у верхньому лівому куті бачимо зображення Йоана Богослова, одного з дванадцяти апостолів Христових. Він записує те, що почув від свого Учителя, і те, свідком чого сам став.

Сьогодні ми з вами можемо читати те, що він та інші євангелисти написали, у Святому Письмі. Текст, який тобі, Марічко, так важко розгледіти, — це перше речення Євангелія від Йоана: «Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово...» (Йо. 1, 1).

Дмитро: У дитинстві мати читала мені розповіді з Біблії для дітей. Там було стільки яскравих ілюстрацій!.. Чи Біблія — це також Святе Письмо?

Отець Андрій: Так, це одне й те саме. Слово «Біблія» з грецької означає «книги» Святого Письма. Насправді Святе Письмо є Словом Божим, під натхненням Божого Духа записаним на письмі.

Церква приймає Святе Письмо як неоціненний дар Божої любові. Сам Бог зі сторінок Святого Письма промовляє до людського серця, спонукаючи людину наблизитися до Нього, вийти Йому назустріч. Святе Передання і Святе Письмо прямують до спільної мети. Святе Передання тлумачить тексти Святого Письма, тимчасом як Святе Письмо допомагає визначити істинність усного Передання, вираженого, зокрема, в навчанні Святих Отців.

Святе Письмо є словом Всевишнього Бога в Трійці єдиного до нас, марних грішників, яких Всевишній кличе до гідності своїх дітей і яких за дітей приймає. Тому воно є невичерпною скарбницею усіх небесних благ, джерелом світла небесної, непомильної правди, живої води, що тече на вічне життя й вічне спасіння цілого людства. Тому й з'ясуємо собі, яким ліком для душі, яким ангельським кормом, якою життєвою силою і яким пречудовим дарунком із неба є кожне слово Святого Письма.

Митрополит Андрей Шептицький, Визнання Вселенської віри (березень — квітень 1942 р.)

Святе Письмо є Словом Божим, зверненням до кожної людини, і тому воно актуальне в кожний час і в кожному місці. Святе Письмо — це зібрання книг, написаних під натхненням Святого Духа святими людьми, які Христова Церква отримала й береже як Слово Боже.

«Христос — наша Пасха», п. 38

Сергій: Я розумію заповіді, накази, які там знаходжу, а от багато місць Святого Письма здаються мені суперечливими.

Отець Андрій: Це й не дивно. Святе Письмо — це Слово Боже, виражене мовою людини, яка була дітям свого часу й культури, використовувала сучасні для неї літературні жанри, мислила категоріями, відмінними від наших. Тому ми не завжди самотужки й відразу можемо збагнути справжній зміст окремих слів і текстів.

Бог доручив Святе Письмо, написане під натхненням Святого Духа, Своїй Церкві, аби та пильно зберігала та пояснювала його вірним відповідно до повноти Божого Об'явлення. Людина завжди потребує допомоги Святого Духа для адекватного розуміння Слова Божого, а тоді — для вивірених цим Словом шляхів своєї життєвої мандрівки.

Христос Учитель

Мартин: Я знаю, що у Святому Письмі є Старий і Новий Завіти. Особисто вважаю, що сучасній людині достатньо лише Нового. Адже Старий Завіт нелегко зрозуміти.

Отець Андрій: Насправді Старий і Новий Завіти — це одне Слово Боже. Старий Завіт готує людство до зустрічі з Месією-Христом і відкриває нам величний Божий задум про спасіння людини та незбагненну любов Творця до свого творіння. У Старому Завіті також є чимало надихаючих прикладів праведних чоловіків і жінок, мудрі повчання та проникливі молитви, а також прообрази й пророцтва, значення і сповнення яких розуміємо в Новому Завіті.

А вже в ньому ми зустрічаємося із Самим Христом, смиренным Учителем із Назарету, воплощеним Божим Словом, що здійснює таїнство спасіння людини. Обидва Завіти дуже тісно між собою пов'язані й допомагають краще зрозуміти один одного.

Святе Письмо є записаним Словом Божим. Святе Письмо і Святе Передання становлять єдину священну спадщину Божого Слова.

Усе Святе Письмо — це єдина книга, в осерді якої знаходиться Сам Христос, воплощене Боже Слово. Автором Святого Письма є Сам Бог, Котрий надихнув обраних Ним людей, священних письменників, для того, аби людськими словами написати про речі Божі.

Старий і Новий Завіти є єдиним Божим Словом: Старий Завіт готує шлях для Нового, Новий пояснює та доповнює Старий.

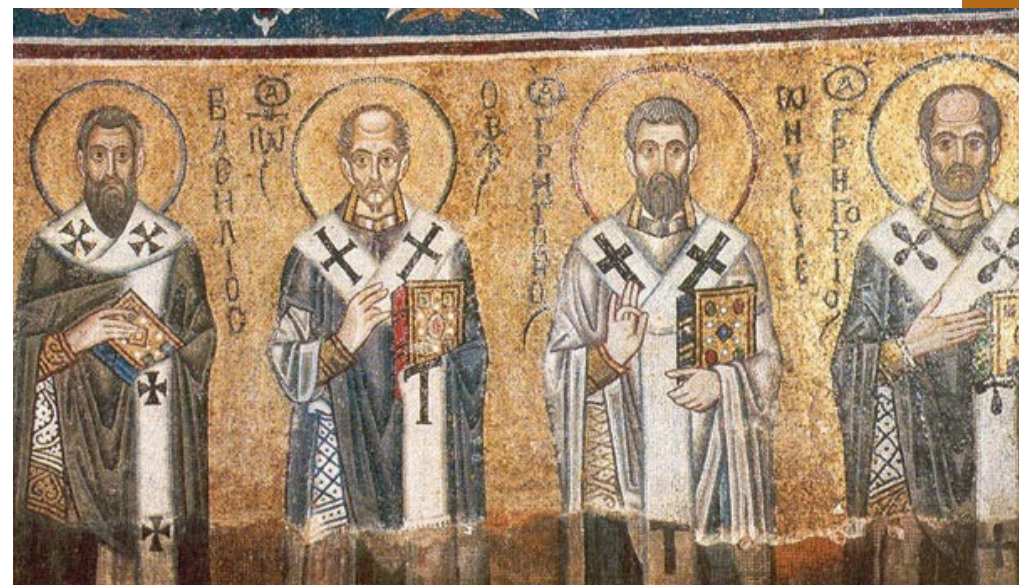
Біблія — грецькою мовою «книги»; збірка книг Святого Письма.

Канон — повний перелік священних книг, визначений на основі Апостольського Передання. Ці книги Церква приймає як такі, що були написані під натхненням Святого Духа і непомилково передають спасенні істини, об'явлені самим Богом. Церква приймає як натхненні 45 книг Старого Завіту та 27 книг Нового Завіту, які становлять канон Святого Письма.

Засвіти в серцях наших, чоловіколюбче Владико, нетлінне світло Твого богопізнання і відкрий очі нашого ума, щоб ми розуміли Твої євангельські проповідання. Вклади в нас і страх блаженних Твоїх заповідей, щоб ми перемигши всі тілесні похоті, провадили духовне життя, думаючи і діючи все, що угодне Тобі, бо Ти є просвічення душ і тіл наших, Христе Боже, і Тобі славу возсилаємо з безначальним Твоїм Отцем і пресвятим, і благим, і животворящим Твоїм Духом, нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Службеник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, Молитва перед Євангелієм

Мартин: Отче, але як ми можемо бути впевнені в тому, що Христове вчення дійшло до нас, не зазнавши змін? Адже минуло стільки часу, відколи апостоли розійшлися по світу проповідувати те, що почули від самого Спасителя...

Отець Андрій: Завдяки апостолам дією Святого Духа Слово, проголошене Спасителем понад дві тисячі років тому, збереглося неушкодженим і не спотвореним людськими домислами. Святі Отці Церкви, свідки Апостольського Передання, навчаючи словами і праведним життям, допомагали своїм сучасникам глибше зрозуміти об'явлені істини. Першими з них були учні самих апостолів: святий Климент, папа Римський, святий Ігнатій Богоносець і святий Полікарп зі Смирни.

Серед великих учителів віри і праведності згадуємо святих Атанасія Великого, Василя Великого,

Святителі Василій Великий, Йоан Золотоустий, Григорій Ніський та Григорій Богослов — мозаїка Собору Святої Софії у Києві

Церква, розсіяна по всьому світу, одержала від апостолів та їхніх учнів правдиву віру, старанно її зберігає і проповідує цю правду, неначе б вона мала одні уста.

Іринеї Ліонський, *Проти ересей*, I 10, 1

Тож віра із слухання,
а слухання через слово
Христове.

Рм. 10, 17

Григорія Богослова, Григорія Ніського, Йоана Золотоустого, Амвросія Медіоланського, Августина Іппонського, Лева Великого, Кирила Олександрійського, Григорія Великого, Максима Ісповідника, Йоана Дамаскина та інших.

Повноту об'явленої істини, отриманої від Самого Спасителя й передану апостолами, Отці Церкви під натхненням Святого Духа донесли до всіх народів, аби кожна людина могла сподобитися дару спасіння.

Дарина: Ось я бачу мозаїки кількох із тих Отців, про яких Ви щойно згадали. Скажіть, отче, а це вони написали основні догмати нашої віри?

Отець Андрій: Так, вони. Об'явлені Богом у Святому Письмі та у Святому Переданні істини стали дорогоцінним скарбом для Церкви — спільноти вірних. Церква Христова береже священну спадщину, пильно чуває над її достовірністю та черпає з неї мудрість і натхнення, якими ділиться з усіма людьми доброї волі.

Увесь Божий народ Церкви: миряни та їхні пастирі — зберігає, сповідує та втілює в життя істини, об'явлені Господом людству, щоб «мали життя — щоб достоту мати» (Йо. 10, 10). Аби зберегти їх неушкодженими, Церква чітко окреслює ці істини мовою, доступною для людей конкретного часу та культури. Такі окреслення істини становлять «правило віри» Церкви. Ми називаємо їх догматами.

Спільна, соборна думка Святих Отців натхненна благодаттю Святого Духа. Святі Отці окреслювали нашу віру, запевнювали відповідність віри Церкви Словам, які звістив Сам Спаситель.

Неперервність Передання здійснюється в літургійному житті Церкви, у ученні Святих Отців, які свідчать Істину не за людськими спогадами, але маючи живий і безперервний досвід Святого Духа. Постійність цього досвіду у християнській спільноті є запорукою нашої вірності навчанням апостолів, спадщині святих Отців, учительству Церкви, що й укріплює нас у надії на обітницю прийдешнього віку. Вірність Переданню є вірністю новому життю в Христі, переданому Святим Духом апостолам, відтак єпископам, пресвітерам, дияконам і всім вірним.

«Христос — наша Пасха», п. 35

Просвітителі слов'янські
Кирило і Методій

Тому і ми маючи навколо себе таку велику хмару свідків, відкиньмо всякий тягар і гріх, що так легко обмотує, і біжімо витривало до змагання, що призначене нам, вдивляючися пильно в Ісуса, засновника й завершителя віри...

Євр. 12, 1-2

Дарина: А мене основних правд віри ще в дитинстві навчила моя бабуся!

Отець Андрій: Віра, що є Божим даром і плодом нашого слухання Божого Слова, потребує для зростання наших зусиль. Шлях віри розпочинається з християнської родини. У ній батьки не лише навчають дітей основних євангельських правд, а й самі покликані стати їх живими свідками.

Церква й сьогодні має те саме завдання — берегти непошкодженою та проповідувати людям істину спасіння. Відповідальність же за передання віри покладена на єпископів — спадкоємців апостолів. Їхнє повсякчасне, вселенське за поширенням і однозгідне між собою навчання об'явлених Богом і переданих апостолами істин називаємо Учительством Церкви.

Сергій: Отче Андрію, а чому існує стільки різних традицій, обрядів, Церков, якщо на Вселенських соборах отці спільно окреслювали ту саму віру?

Отець Андрій: У Христі Блага Вість прозвучала для всіх людей, незалежно від їхнього історичного й культурного середовища. Людська культура: мова, звичаї, спосіб мислення та життя — не перешкоджає вірному проголошенню Євангелія, а стає його добрим знаряддям. Отож єдине Передання Божого Слова втілилося у велике розмаїття культур, не руйнуючи їх, а ушляхетнюючи, наповнюючи життєдайним змістом і євангельськими цінностями. У цих культурах упродовж століть сформувалися самобутні літургійні, духовні, богословські та освячені місцевими звичаями способи передавати Боже Об'явлення. Вони стали дорогоцінною спадщиною помісних Церков, а тим самим і всієї Христової Церкви.

Зусиллями святих Кирила і Методія Євангеліє Христове втілилося в слов'янську культуру. Саме вони та їхні учні переклали Євангеліє і богослужбові тексти зрозумілою для людей мовою. Таким чином Апостольське і Святоотцівське Передання стало закваскою для нової християнської культури, у середовищі якої сформувалася й наша церковна традиція.

Хто слухає вас, мене слухає.

Лк. 10, 16

Тема 5

Віра — наша відповідь Богові

Молитовне й чеснотливе життя вчиняє християнську родину осередком Божої присутності в суспільстві. Євангеліє проникає в усі виміри суспільного життя, зціляє рани гріхів та надихає до відповідального примноження спільного блага.

Любов до Бога і ближнього освячує та зміцнює нашу любов до рідного народу, навчає посвяти й відданості в розбудові нашої Батьківщини. Ця ж любов робить патріотизм діяльним і плідним. Завдяки Церкві наша любов до Батьківщини набуває свого глибшого, священного сенсу. Сім'я народ і Церква стають головними середовищами передавання віри, через яку Божа благодать звершує спасіння людини й усього людства.

Святі Отці Церкви, просвітлені та скріплені Святим Духом, робили об'явлену істину доступною для своїх сучасників. Церква завжди спирається у своїй проповіді на їхнє вчення.

Спільна, соборна думка Отців окреслює нашу віру, запевняючи повну відповідність того, у що вірить Церква, словам, котрі проголосив Сам Спаситель. Євангельська благовість — єдина за своїм змістом — воплотилась у розмаїття людських культур. Сім'я народ і Церква є основними середовищами передавання і поширення віри, через яку Божа благодать звершує спасіння людини й усього людства.

Догмат — окреслення віри, прийняте Отцями на Вселенських соборах.

Інкультурація — вираження єдиного Передання в розмаїтті місцевих культур і традицій.

Як Христові проповідники та блаженні начальники євангельських повчань і побожних передань, обдаровані повнотою світла від Святого Духа, з великою мудрістю проголосили богонатхненно, короткими словами, надприродне богослов'я Вони то, з неба прийнявши явне одкровення правд, у них просвітившись, виклали Богом сповіщену віру.

Мінея, Неділя Святих Отців, Утрена, Стихира

Отець Андрій: Сучасна людина неохоче визнає інші авторитети, крім власного. А тому їй інколи важко прийняти те, що віра — це не лише її особисте рішення, а насамперед Божий дар. Саме Господь розпочинає діалог із людиною.

У глибині людського серця лунає Його запрошення до захопливої мандрівки, до дружби зі своїм Творцем, яка докорінно змінює людське життя. Божа благодать осягає найглибші виміри людської особи. Святий Дух налаштовує людину на пошук істини і справжнього добра.

Марічка: Отче, але хіба, в такому разі, віра не обмежує моєї свободи?

Отець Андрій: Віра є Божим даром і потребує особистого осмислення. Коли людина вірить, вона узгоджує

Отці Другого Вселенського Собору приймають Символ Віри

Оправдані ж вірою, ми маємо мир з Богом через Господа нашого Ісуса Христа, через якого ми вірою одержали доступ до тієї ласки, що в ній стоїмо і хвалимося надією на славу Божу.

Рм. 5, 1-2

Так вірую і не посоромлюсь, і перед народами віру цю ісповіду, і за ісповідання своє і душу покладу.

Іларіон, Ісповідання віри

Мартин: Дуже важко узгодити віру з даними наук, яких мене навчають в університеті...

Отець Андрій: Об'явлена Богом істина не завжди й не відразу зрозуміла людському розумові. Її не можна збагнути, спираючись лише на поточний досвід. Натомість ми досягаємо її духовним досвідом віри. Тому Христос підтверджує Слово проповіді ділами, як от Його чудеса і подвиг святих, відвага мучеників і стійкість ісповідників, щедрі плоди молитви й діяльності вірних Церкви у світі. Ці плоди приносять ті, хто всім своїм життям засвідчує достовірність Божого Об'явлення.

Віра приносить людині стійку внутрішню впевненість і водночас шукає шляхів обґрунтування її розумом, аби дедалі краще пізнавати й глибше любити Господа Бога. Відношення між вірою і розумом один із великих Отців Церкви, святий Августин, описав такими словами: «Зрозумій, щоб могли вірити. [...] Повір, щоб могли зрозуміти» (Августин Іпонський, Проповіді, 43, 7. 9).

Між вірою і наукою не існує суперечностей. Це показують як розвиток богословських тлумачень віри, так і розвиток наукових знань. Віра, просвічена Божою благодаттю, дозволяє нам заглянути в реальність, недосяжну для людських знань. Однак пильне дослідження створеного світу й світу людських відносин, сперте на наукових методах, також дозволяє людині наблизитися до Творця всього, що існує, краще пізнати велич Його задуму. Наука може сприяти молитовному спогляданню Премудрості Божої.

Хай не тривожиться серце ваше! Віруйте в Бога, віруйте й у мене.

Йо. 14, 1

свій розум, свої почуття та свою поведінку з об'явленою Богом істиною. Цей послух Богові є плодом глибокого й уважного прислухання до Божого Слова та спонукає людину до відваги, аби через послух наблизитися до Самого Творця. Прийняті людиною у співдії з Божою благодаттю істини віри просвічують її розум та зміцнюють свободу людини як дитини Божої.

Увірування Томи

Хоча ми власними очима не бачили, коли Ти, Христе, як Бог, воскрес із гробу, однак ми в це віримо цілим серцем і Тебе піснями величаємо.

Квітна тріодь, Утреня, Канон Томиної неділі, пісня 9

Джерело християнського життя — віра у Воскреслого Христа...

От уже майже дві тисячі років Церква Христова безперервно свідчить і проповідує воскресіння Христа, щоб люди увірвали і спаслися: «Як же призиватимуть того, в кого не увірували? Як увірують у того, що його не чули? А як почують без проповідника? [...] Тож віра — із слухання, а слухання через слово Христове» (Рм. 10, 14-17)

«Христос — наша Пасха», п. 1-2

Мартин: Отож, віра, якщо я правильно розумію, може змінити моє життя?

Отець Андрій: Так. Вільна відповідь людської особи, яка співдіє з Божим спасительним задумом, відкриває перед людиною нові можливості. Людина покликана постійно зростати у своїй вірі та не втомлюватися приносити відважним свідченням добрі плоди.

Таким чином, віра вже тут, у земному житті, стає для людини початком вічного життя. Попри всі можливі випробування, ми покликані бути вірними свідками Христа. Особливо важливим свідчення віри є для світу, зраненого гріхом та зараженого відчаєм і безнадією.

Наша віра надихає нас бути «світлом для світу» й «сіллю землі» (пор. Мт. 5, 13-14). Віра молодої людини — це великий скарб для всієї Церкви. Для нашого ж народу віра є невичерпним джерелом духовної стійкості.

Віра є щедрим Божим даром. Наша віра народжується з віри Церкви й живить-ся нею.

Марічка: Чи правильно я зрозуміла, що для пізнання істини недостатньо лише наукових знань, а також потрібно і плекати нашу віру?

Отець Андрій: Так, бо «без віри не можливо подобатися Богу» (Євр. 11, 6). Саме віра є нашою відповіддю на Його запрошення до нового, повного життя. Саме віра дозволяє нам прийняти дар Божого синівства, стати учасниками вічного щастя в обіймах люблячого Отця. Сам Христос навчав Своїх учнів: «Хто увірує й охреститься, той буде спасений; а хто не увірує, той буде осуджений» (Мр. 16, 16). Отже, Спаситель дає чітко зрозуміти, що Він єдиний — «путь, істина і життя» (Йо. 14, 6).

Господь, покликаючи людину до повноти життя, водночас не змушує її Зріла віра є наслідком вільного рішення відповідальної людської особи. Бог також вільно й любовно кличе людину до спасіння. А таке покликання виключає примушування і тиск.

Чудесна ловитва риб

Хто увірує й охреститься, той буде спасений; а хто не увірує, той буде осуджений.

Мр. 16, 16

Символ Віри — текст, у якому зібрані спасительні правди Христової віри і в якому кожне слово є символом Божої дійсності, у котру потрапляємо завдяки вірі.

Нікейсько-Царгородський Символ Віри — плід двох перших Вселенських соборів: Нікейського (325 р.) і Царгородського (381 р.) Цей Символ віри є спільним для всіх Церков Сходу і Заходу.

Нікейсько-царгородський символ віри

Вірую в єдиного Бога Отця, Вседержителя, творця неба, і землі, і всього видимого і невидимого. І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, єдиногодного, від Отця родженого перед усіма віками.

Світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, родженого, нествореного, єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося.

Він задля нас людей і нашого ради спасіння зішшов із небес, і воплотився з Духа Святого і Марії Діви, і став чоловіком.

І був розп'ятий за нас за Понтія Пилата, і страждав, і був похований.

І воскрес у третій день, згідно з Писанням.

І вознісся на небо, і сидить праворуч Отця.

І вдруге прийде зі славою судити живих і мертвих, а Його царству не буде кінця.

І в Духа Святого, Господа животворящего, що від Отця [і Сина] ісходить, що з Отцем і Сином рівнопоклоняємий і рівнославимий, що говорив через пророків.

В єдину, святу, соборну й апостольську Церкву. Ісповідую одне хрещення на відпущення гріхів. Очікую воскресіння мертвих і життя майбутнього віку.

Амінь.

Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав.

Мт. 28, 19-20

Ми пізнали й увірували в ту любов, яку Бог до нас має. Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому.

1 Йо. 4, 16

Христос Вседержитель — мозаїка Собору Святої Софії у Києві

У наших літургійних та особистих молитвах, через постійне взивання та прославу імені Отця, і Сина, і Святого Духа, ми одночасно висловлюємо нашу віру та сопричастя з Пресвятою Троицею.

«Христос — наша Пасха», п. 73

Христина: Мені особисто віра завжди допомагала. Особливо коли ми з мамою залишилися самі. Мати тоді часто повторювала мені: «Ми не самі. Господь нас любить!..»

Отець Андрій: І не помилялася. Образ Бога у Святому Письмі — це образ люблячого батька. Вся історія вибраного народу — це історія Божої любові, Божої щедрості та вірності цьому народові. Старозавітні пророки звертають пильну увагу на бунтівливість і невірність Божого народу, котрий часто збочує зі шляху заповідей і «блудить» із поганськими ідолами.

Ізраїль часто зраджує, але Бог завжди залишається вірним. Господь бореться за Свій народ, виводить його з неволі, годує, захищає від ворогів, не залишає в пустелі, вводить в Обіцяну землю, терпляче чекає на навернення і приймає покаєння. Бог завжди

залишається вірним Своєму союзіві, бо справжня любов ніколи не зрадить.

А в Новому Завіті євангелист Йоан свідчить, що «Бог — любов» (1 Йо. 4, 8). Це означає, що Бог Отець у любові родить Сина і виводить Святого Духа. Тією ж любов'ю Пресвята Тройця — Отець, і Син, і Святий Дух — творить усе існуюче. Людина, отже, є образом, іконою Бога-Любові. Тому коли вона жертвовно й самовіддано любить, то сходить до свого Божого Первообразу і є справді собою.

Не бійся, бо я тебе викупив, прикликав тебе твоїм ім'ям, ти — мій! Чи через води йтимеш, я з тобою, чи крізь ріки, — тебе не затоплять, чи підеш крізь вогонь, — не попечешся, і полум'я тебе не обпалить. Бо я Господь, твій Бог, Святий Ізраїля, я — твій спаситель.

Іс. 43, 1-3

Я ще не почав думати про Єдність, як Тройця осяює мене Своїм сяйвом. Тільки-но я почав думати про Тройцю, як Єдність знову охоплює мене. Коли Один із Трьох відкривається мені, я думаю, що Це ціле, — настільки мій зір сповнений Ним, а решти не охоплюю я Бо в моєму умі, надмірно обмеженому, щоб зрозуміти Одного, нема більше місця для чогось іншого.

Григорій Богослов, Слово 40 на святе Хрещення, 41

Уповання нам — Отець, прибіжище наше — Син, і покровитель нам — Дух Святий. Тройце Свята, Боже наш, слава Тобі.

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Молитва до Пресвятої Тройці

Дмитро: Ну, мені завжди було важко зрозуміти, як три Особи можуть бути одним Богом...

Отець Андрій: Це Таїнство віри незбагненне для розуму людини, але відкрите для чистого серця (пор. Мт. 5, 8). Отець, Джерело Божої любові, не має початку, але сам є Початком для інших Осіб — Сина і Святого Духа. Отець одвічно родить Сина та є Джерелом ісходження Святого Духа. Отець є єдиним Началом, а тому Пресвята Тройця і є єдиним Богом.

Син, не сотворений, а одвічно роджений Отцем, «образ невидимого Бога» (Кол. 1, 15), являє Отця, має ту саму гідність, що й Отець, отож є Богом. Воплечений Син Божий являє людству Святого Духа — третю Особу Божу.

Дух Святий одвічно ісходить від Отця. Через спасительну місію Сина в історії людства та після вознесіння Його на небо Бог у Святому Дусі «всюди є і все наповняє», надає Божественної сили людській любові та розвертає людину в бік Царства Небесного.

Пресвята Тройця є сопричастям Осіб, невинним і беззастережним даруванням Себе, Повнотою любові, з якої черпає своє існування все, що існує. Від Отця через Сина у Святому Дусі Божа любов і сила підтримує все творіння: кличе до існування, захищає, зціляє, оживляє, надихає, просвітлює, освячує, підтримує, відновлює, невтомно творить нову землю і нову людину — дитину Божу, учасника Божого життя, спадкоємця Царства Божої любові.

Мартин: У такому разі, «Тройця» — це ім'я Бога?

Отець Андрій: Так. Відкриваючи Себе людині, Бог об'являє Своє ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Ім'я вказує нам на конкретну Особу й дозволяє краще пізнати Бога, вступити з Ним у близькі взаємини. Адже назвати комусь своє ім'я означає запросити його до спілкування, відкрити себе на присутність іншого, відгукнутися на неї.

Коли Мойсей запитує у Бога Його ім'я Господь відповідає: «Я Той, Хто є» (Вих. 3, 13-15). Називаючи Себе таким іменем, Бог дає зрозуміти, що є Таїнством, недосяжним у своїй Повноті для людського розуму, який не спроможний сягнути початків буття, що губляться у Божій творчій свободі. Водночас, відкриваючи Своє ім'я Мойсееві, Бог запрошує через нього весь ізраїльський народ до взаємин із Собою.

У Святому Письмі знаходимо й інші імена Бога. Окрім Джерела самого буття — «Я є», Господь являє Себе як Бог Милосердний, Справедливий, Святий, як Мудрість, Шлях, Життя та Істина, як Любов. Усі ці імена відкривають нам важливі риси Божества. Ми бачимо Бога, готового прощати і приймати людину до Себе після її покаяння. Ми бачимо Творця, що Своєю святістю перевершує будь-яке людське розуміння і тому завжди є більшим за те, що людина може про Нього уявити.

Пресвята Тройце, помилуй нас: Господи, очисти гріхи наші; Владико, прости беззаконня наші; Святий, посіти і зціли немочі наші, імені Твого ради.

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Величання до Пресвятої Тройці

Водночас, як Мудрість, Господь присутній у самому центрі людського життя та міжособистісних і суспільних відносин. У постаті Ісуса з Назарету, воплощеного Божого Слова, Бог вказує людині шлях до Істини, до повноти Життя в Царстві Небесному.

Наш Бог — Любов, найпотужніша Сила у Всесвіті та Господь усієї історії людства. Кожне з об'явлених Божих Імен дозволяє нам краще й глибше пізнати нашого Творця, зрозуміти Його спасенний задум щодо нас і всесвіту.

Ангел Хоронитель

Христина: Людині так важливо пам'ятати, що вона у світі не сама, що завжди є поруч хтось, хто її любить, піклується про неї...

Отець Андрій: Бог об'являє Себе як «Той, Хто є», а значить, завжди і всюди присутній. Створивши світ, Господь не залишає Свого творіння, Він огортає цілий всесвіт і кожну людську долю Своєю благою присутністю. Творець щоденно скеровує все творіння до щораз більшої цілісності й повноти досконалості.

Саме тому Бог невтомно «трудиться» в людській історії. Таку Божу присутність, конкретну й безпосередню, що супроводжує творіння аж до досягнення ним повноти його буття, називаємо Божим Провидінням.

Ісус Христос навчає нас довіряти Провидінню — щедрій турботі Творця про Своє творіння, не побиватися й не клопотатися, а відкритися щирим і повним довіри серцем на Божу спасительну волю. Бог завжди поруч. Наша довіра до Нього дозволяє Йому сприяти нашому духовному зростанню та через нас змінювати світ на краще.

І дай нам єдиними устами
і єдиним серцем славити
й оспівувати пречесне
і величне ім'я Твоє, Отця,
і Сина, і Святого Духа, нині,
і повсякчас, і на віки вічні.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йона Золотоустого, анафора

Благодать Господа Ісуса
Христа й любов Бога і причастя
Святого Духа з усіма
вами!

2 Кор. 13, 13

Я ще не почав думати про Єдність, як Тройця осяює мене Своїм сяйвом. Тільки-но я почав думати про Тройцю, як Єдність знову охоплює мене. Коли Один із Трьох відкривається мені, я думаю, що Це ціле, — настільки мій зір сповнений Ним, а решти не охоплюю я Бо в моєму умі, надмірно обмеженому, щоб зрозуміти Одного, нема більше місця для чогось іншого.

Григорій Богослов, Слово 40 на святе Хрещення, 41

Бог об'являє Себе людині як один Бог у трьох Особах: Отець, Син і Святий Дух. Таїнство Пресвятої Тройці є в осерді християнської віри та християнського життя.

Виходячи від Отця через Сина у Святому Дусі, Божою любов'ю і силою підтримують усе творіння.

Бог об'являє Себе людині через відкриття Свого Імені, аби людина могла краще пізнати Його та ввійти у спілкування з Ним.

Бог завжди дієво й безпосередньо присутній у світі Своїм Провидінням, скеровуючи все до повноти буття.

Боже провидіння — задум Божої присутності в історії людства, який провадить кожну окрему людину й усю людську спільноту до остаточної мети в Бозі.

Тема 7 Бог — Творець неба і землі

Первісна причина сотвореного — Отець, причина творяча — Син, і причина звершуюча — Святий Дух.

Василій Великий, Про Святого Духа. До Амфілохія, єпископа Іконійського, 16, 38

Сотворення світу

На початку сотворив Бог небо й землю. Земля ж була пуста й порожня та й темрява була над безоднею, а дух Божий ширяв над водами. І сказав Бог: «Нехай буде світло!» І настало світло [...] І побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре.
Бут. 1, 1-3. 31

Мартин: Отче Андрію, чи наша віра в Бога Творця і Вседержителя не входить у суперечність із сучасними науковими теоріями, які достатньо пояснюють виникнення всесвіту?

Отець Андрій: Згідно з Божим Об'явленням, Бог є Творцем: «Ним постало все» (Йо. 1, 2). Самі наукові гіпотези, теорії, версії виникнення всесвіту не суперечать вірі, але їх недостатньо. Вірю ж ми бачимо зв'язок між всесвітом і його Творцем. Саме на підставі цього зв'язку ми називаємо світ творінням. Наша віра дозволяє нам бачити все, що існує, як плід всемогутньої любові й мудрості Творця.

Великий Ти, Господи, і дивні діла Твої, і немає ні одного такого слова, що задовільно оспівало б чудеса Твої. Бо Ти, що волею своєю від небуття до буття привів усе, своєю владою держиш створіння і за своїм задумом будеш світ. Ти з чотирьох стихій склав створіння і увінчав чотирма порами круг року. Перед Тобою тремтять усі розумні сили, Тебе оспівує сонце, Тебе славить місяць, Тебе оточують зорі, Тебе слухається світло, перед Тобою тремтять безодні, для Тебе б'ють джерела. Ти розпі'яв небо, як намет, Ти утвердив землю на водах, Ти обгородив море піском, Ти для дихання розлив повітря. Ангельські сили служать Тобі, архангельські хори вклоняються Тобі... Ти бо — Бог сущий, неописаний, безначальний і невимовний...

Требник, Молитва Великого водосвяття

Сергій: Бог створив «небо і землю». Як це розуміти? «Небо» — як космос, а «землю» — як нашу планету?

Отець Андрій: Вираз «небо і земля» має ширше значення, ніж часто вживані слова «всесвіт» і «природа». У Символі віри визнаємо, що Бог є Творцем «усього видимого і невидимого». Тим самим мовимо про фізичний і духовний вимір створеної дійсності. Небом називаємо духовний вимір творіння, до якого належить невидимий ангельський світ.

Марічка: Яким чином Бог сотворив світ?

Отець Андрій: Ось як про це мовиться в Книзі Буття: «І сказав Бог: Хай буде...» (Бут. 1). Бог вимовив Слово, Котре, за свідченням євангелиста Йоана, «було з Богом і було Бог» (пор. Йо. 1, 1) та є Його Сином. Відображаючи й виражаючи споконвічний Отчий задум, Син Божий поклав його в основу всього, що постало. Все це Бог творив абсолютно вільно. І ніщо не обмежувало свободи здійснення Божого задуму. Саме в такому сенсі Святі Отці мовлять про творення з нічого.

Сергій: У Святому Письмі мовиться про шість днів творіння. А науковці стверджують, що становлення нашого світу тривало мільярди літ. Як це узгодити?

Отець Андрій: Шість днів творіння не треба розуміти дослівно. У Посланні апостола Петра сказано: «Один день перед Господом як тисяча літ, і тисяча літ, як один день» (2 Пт. 3, 8). Бог створює час, щоби через нього виявляти добрість створеного світу. Творіння, що вийшло з «рук» благого Бога, також благе.

Поклавши початок усьому, Бог не вичерпався як Творець. Він і надалі продовжує впорядковувати все творіння. А тому ми сповідуємо Його Вседержителем, Котрий Святим Духом животворить всесвіт і веде його до повноти буття.

Об'явлення про Бога як Творця, Який кладе початок творінню і життю створених істот, і Вседержителя, Який підтримує творіння в його бутті, означає, що для кожного з нас початком, «началом» є не творіння, а сам Творець, не природа, а Особа, не матерія, а Дух.

Бог є Творець. Це значить, що Він не тільки сотворив світ, а й завжди присутній у творінні і творить постійно. Тому творіння є знаком і виявом Божої творчої любові. Воно покликане в особі людини відповідати любов'ю на любов і прагнути Бога так, як Бог прагне її «Христос — наша Пасха», п. 106

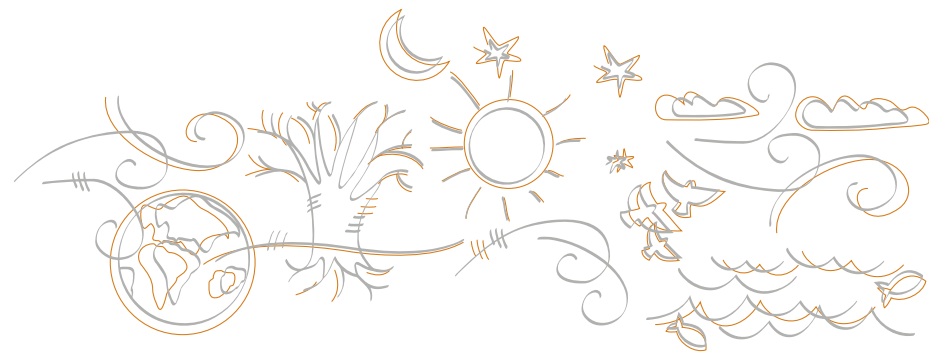
Мартин: Важко зрозуміти, навіщо вічному Богові створений світ.

Отець Андрій: Боже Об'явлення показує світ, у якому ми живемо, як щедрий Божий дар. У сотворенні Бог об'являє нам Себе як люблячий Батько, Котрий кличе Своє творіння до участі в Його досконалому бутті. Краса й упорядкованість всесвіту свідчать про незглибиму Божу мудрість і любов.

Споглядання природи очима віри дозволяє розпізнати сліди Божої мудрості й любові як у безмежжі всесвіту, так і в складній структурі атома. А вінцем Божого творіння є людина, яку Бог кличе через Свого Сина — воплочене Слово Боже — до повноти життя.

Віра у Творця дозволяє нам глибше пізнати та зрозуміти цілу дійсність. Господь творить світ добрим і впорядкованим, кличе його до буття «з нічого». Наш світ — вияв Божої премудрості й любові. Творення — діло Святої Тройці. У Христі створена дійсність обновлюється та прямує до повноти Божого задуму.

Творення — це виведення з небуття до буття всього видимого і невидимого світу.

Тема 8 Ангели

Ангели мають буття з волі Отця, вводяться в буття дією Сина і звершуються в бутті присутністю Святого Духа.

Василій Великий, *Про Святого Духа. До Амфілохія, єпископа Іконійського*, 16, 38

Архангел — мозаїка Собору Святої Софії у Києві

Бувши начальниками ангельських хорів, пресвітлий Михаїле, і ти, Гавриїле, правдивий проповіднику божественного воплочення, охороняйте, славні, всіх, що вас оспівують.

Октоїх, глас 5, Утренняя, канон понеділка, пісня 9

Дарина: Ви, отче, згадували про сотворення невидимого ангельського світу. Про що тут ідеться?

Отець Андрій: Господь відкриває нам, що створений Ним небесний, невидимий світ також сповнений життям. У Святому Письмі «мешканців» невидимого світу названо ангелами. Вони покликані до безнастанної прослави Бога. У видінні пророка Ісаї ангели споглядають Бога і прославляють піснею «Свят, свят, свят!». Зі Святого Передання знаємо про «дев'ять хорів ангельських», котрі прославляють Пресвяту Тройцю, творячи дев'ятиголосну небесну гармонію.

Зі Святого Письма довідуємося назви окремих ангельських хорів. У Книзі Буття згадано херувима з вогняним мечем, якого Бог поставив на вході до раю (пор. Бут. 3, 24). Пророк Ісаїя бачить серафимів над небесним престолом (пор. Іс. 6, 2). Апостол Павло називає

ще інші ангельські чини: «бо в Ньому все було створене, що на небі і що на землі, видиме й невидиме: чи то престоли, чи господьства, чи начала, чи власті» (Кол. 1, 16).

Христина: Якщо Бог сотворив ангелів, то звідки злі духи?

Отець Андрій: Як духовні істоти, ангели покликані уподібнюватися до Бога. Здійснення ангелами цього покликання творить небесну єрархію (священноначалля) — різні ступені наближення до Бога. Це покликання передбачає вільну згоду ангелів. Тому невидимий світ — це не якийсь наперед укладений Богом світ досконалості, де все вже визначено без згоди духовних істот. Навпаки. Як особи, ангели покликані утверджуватися в добрі та наче дзеркала, відображати світло Божої слави.

Однак не всі ангели «одногосно» обрали служіння Богові. За словами Христа: «Я бачив сатану, що, наче блискавка, падав з неба» (Лк. 10, 18). Іменем «сатана» (з єврейської — «противник») Христос називає ангела, котрий поставив себе на місце Бога. За його прикладом пішла частина ангелів. Ось так світлоносні ангели стали носіями темряви, злими, лукавими духами. А через внесення розбрату між ангелами (грецькою «діа-боло» — розділяю) сатану називають дияволом.

Ангели ж, вірні Богові, утворили могутнє «воїнство небесне», яке перемогло ангелів-богоборців. Сатана зазнав поразки: відпав від Бога, втратив небо й опинився в печлі (з грецької «ад» — темне місце). Подібно до сатани, інші впалі ангели теж відкинули Бога, втратили добрість Божого творіння і зі світла Божого потрапили в «темряву кромішню» (Мт. 8, 12).

Існування невидимого світу ангелів свідчить про багатство й розмаїття створеного Богом світу.

Христос — наша Пасха», п. 115

Сергій: Я чув, що ангелів називають службовими духами. Кому вони служать?

Отець Андрій: Старозавітний патріарх Яків бачив у видінні драбину між небом і землею, якою сходили й підносилися Божі ангели (пор. Бут. 28, 12-17). Це видіння означає, що невидимі ангели є серед нас, у видимому світі. У Своему милосерді Бог подарував

Собор Архистратига Михаїла та всіх Небесних Сил безплотних

І настала війна на небі: Михаїл і ангели його воювали проти дракона, і дракон воював та й ангели його, та не перемогли, ані місця не знайшлося їхнього більше на небі. І повержено дракона великого, змія стародавнього, званого дияволом і сатану, що зводить вселенну, — повержено на землю, і ангели його з ним повержені.

Од. 12, 7-9

кожному з нас ангела-хоронителя задля служіння нашому спасінню.

Часто позитивні наміри і благі помисли не з'являються в нас спонтанно, не виринають із підсвідомості, а є «підказкою» ангела-хоронителя. Він споглядає в Господі шлях нашого спасіння і тому підказує ті спасенні рішення, котрі нам іноді не просто прийняти самим. Цей «світлий ангел» допомагає нам не піддатися спокусам «духів злоби».

Драбина Якова

Престоли

Ангели, які залишилися вірними Богові, перебувають у гармонії зі своїм Творцем. Ангели відрізняються між собою ступенем наближення до Бога. Ступінь наближення до Бога ангели досягають особистою співдією з Божою славою. Ангели, які відмовилися від співдії з Богом, відпали від Нього і втратили небо. Кожен із нас має свого ангела-хоронителя, котрий співдіє з нами на добро.

Херувими

Серафими

Власті

Сили

Господства

Ангели

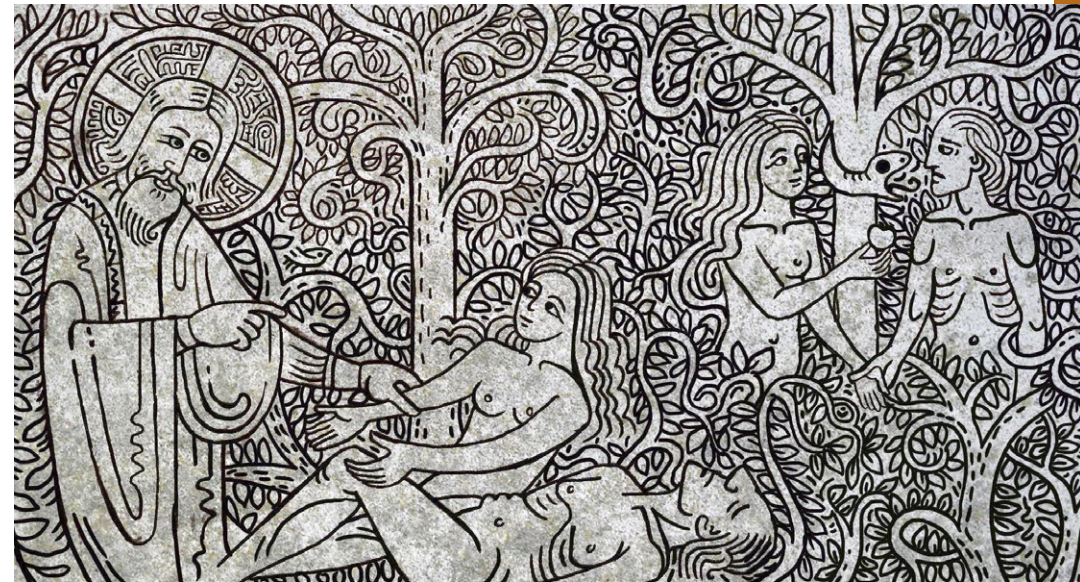
Архангели

Начала

Тема 9

Людина створена на образ і подобу Божу: чоловік і жінка

Створення людини

У чому велич людини?
Не в схожості до створеного світу, а в тому, щоб бути на образ єства Творця.

Григорій Ніський, Про устрій людини, 16

Марічка: Отче, Ви говорили про боротьбу між ангелами. Проте й ми люди, часто переживаємо внутрішню боротьбу. Нас турбує, хто ми які наші мрії і плани. Іноді ми про себе високої думки, іноді ж навпаки. Нас дуже обходить, що саме думають про нас люди, і нам не байдуже, якщо вони несправедливо нас оцінюють. А як оцінює нас Бог?

Отець Андрій: Бог сприймає нас як Своїх дітей, тому ми в Його очах є добрими. Ми для Бога «свої», Він завжди бажає нам добра. У певний момент історії («шостого дня») Бог виводить людину із земної «глини» (матерії), про що свідчить ім'я людини «Адам» — «узятий із землі». Своім тілом людина споріднена з природою. У це тіло Бог «вдихає» Своє життя. І саме внаслідок обдарування людини Духом, нерозривного поєднання в ній фізичного і духовного,

Створення Адама

людина з'являється в історії. Бог обдаровує людину Своїм образом і подобою.

Дмитро: А як розуміти Божий образ у людині?

Отець Андрій: Якщо всі живі істоти були створені згідно з їхнім родом, то одна лише людина — на Божий образ, що нескінченно підносить її понад усім творінням. У Божому баченні людина — не лише індивідуальний представник виду homo sapiens, але як і Бог, неповторна особа.

Дмитро: Що ж тоді таке Божа подоба?

Отець Андрій: Якщо образ Божий — це те, ким ми є то Божа подоба — це те, ким ми покликані стати. Звідси й покликання кожної людини — так уподібнитися до Бога, щоби стати «богом по благодаті» (обоже-ствитися). Обоже-ствитися — це стати причасником Божої природи, це співдіяти з благодаттю Бога, для якої не існує обмежень, це жити вічним життям. Для богоуподібнення людині потрібно вільно відгукнутися на Боже покликання.

У книзі Буття про свободу людини мовиться в образі дерева пізнання добра і зла. Починаючи від Адама, кожна людина у своєму житті постає перед своїм «деревом пізнання добра і зла», тобто перед фундаментальним вибором — жити з Богом або існувати без Бога. За наслідки цього вибору людина несе особисту відповідальність.

Цю істину Бог виражає у заповіді: «З усякого дерева в саду їстимеш; з дерева ж пізнання добра й зла не їстимеш, бо того самого дня, коли з нього скуштуєш, напевно вмреш» (Бут. 2, 16-17). Обрати Бога означає досягнути в Ньому життя вічне (образ Дерева життя). Відмовитись же від Бога означає померти — втратити вічне життя.

Тож сказав Бог: «Сотвори-мо людину на наш образ і на нашу подобу, і нехай вона панує над рибою морською, над птаством небесним, над скотиною, над усіма дикими звірями й над усіма плазунами, що повзають на землі». І сотворив Бог людину на Свій Образ; на Божий Образ сотворив її чоловіком і жінкою сотворив їх.

Бут. 1, 26-27

Сергій: Якщо Адам — із землі, то чому Єва — з ребра Адама?

Отець Андрій: Божий образ стосується людини не лише як окремої особи. У Своєму задумі Бог, Котрий є Пресвятою Трійцею — спільнотою Осіб, бачить людину також як спільноту чоловіка і жінки (пор. Бут. 1, 26-27). Тому на Образ спільноти Пресвятої Трійці «і створив Бог людину [...], чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1, 27).

Спорідненість і взаємодоповнюваність чоловіка і жінки Бог відкриває в образі створення жінки з ребра Адама. Звідси й жінка є «кість від кості» його. Ця спорідненість виявляється в любовному єднанні: «І будуть вони двоє одним тілом» (Мт. 19, 5). Це сопричастя в любові Адама і Єви є образом сопричастя Осіб у Пресвятій Трійці.

Христина: А чому людину називаємо вінцем творіння?

Отець Андрій: Людина є вінцем творіння, оскільки Господь доручив їй панувати над творінням: відповідально берегти та преображувати його. Зусилля людини опанувати творіння є реалізацією її покликання до Богоуподібнення. Таким чином Господь покликає людину стати господом творіння і співтворцем раю на землі: «Будьте плідні й множьте і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі» (Бут. 1, 28).

Створена доброю, людина мала поступово досягати досконалості [...] Зростати до другого Адама — Христа — це приймати благодать Святого Духа аж до постійного перебування в ній

«Христос — наша Пасха», п. 126

Я образ несказанної Твоєї слави... Та до подоби Твоєї возведи, щоб я прийняв образ давньої краси.

Требник, Чин парастасу, Тропарі

Вигнання з раю

Дмитро: Чому ж Адам і Єва втратили рай?

Отець Андрій: Свобода людини має в собі як можливість досягнути добро, так і ризики його не досягнути. Божа заповідь не споживати з дерева пізнання добра і зла містить у собі завчасне попередження про ці ризики. Наголошуючи людині на її відповідальності, Бог жодним чином не обмежує її свободи. Навпаки, Бог допомагає людині розвивати свободу у співдії з Ним, аби від вибору добра людина виростила до перебування в добрі.

Богopodobність полягає в тому, щоб наша душа якоюсь мірою уподібнювалася до найвищого Єства.

Григорій Ниський, Про душу і воскресіння. Розмова з сестрою Макриною

Ризики ж, які несе людині її свобода, — це спокуса поставити себе на місце Бога, увірувати у власну всемогутність. Це породжує культ людської особи, а також суспільні утопії. Насправді ж це омана і самообман, які унеможливають людині досягнення Божої подоби, здійснення позитивних можливостей. Святе Письмо передає нам про нещасливий вибір прародичів «стати як Бог» без Бога в розповіді про вигнання Адама і Єви з раю.

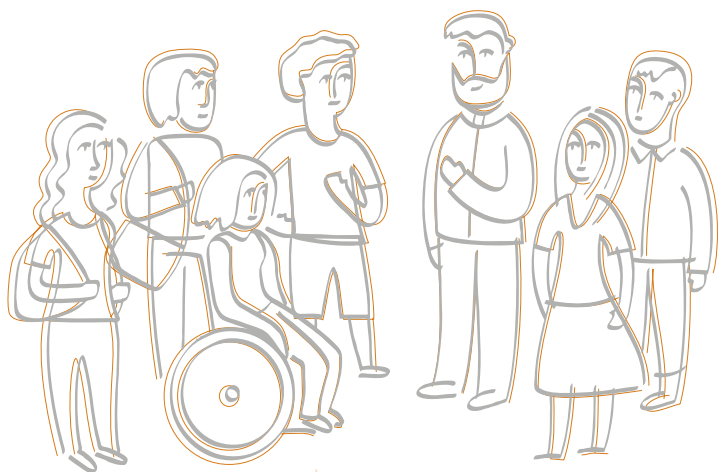
Людина є вінцем творіння.

Як особа людина є носієм Божого Образу.

Водночас у житті вона покликана стати богоподобною через вільний вибір нею Бога.

Свою богоподобність людина реалізує у спільноті з іншими людьми та опановуючи творіння.

Якщо ж людина діє без Бога, то не зреалізує свого покликання.

Тема 10 Ісус Христос — один із Пресвятої Троїці, образ Бога невидимого

«Старозавітня
Троїця»

Церква ісповідує Сина «єдиносущним Отцеві», окреслюючи рівність Осіб Пресвятої Троїці і єдність Божої природи [...] Тому Він [Син] не нижчий від Отця, співіснує з Ним вічно, рівний Йому у всьому.

«Христос — наша Пасха», п. 90

Невидиме Сина є Отець, а видиме Отця є Син.

Іриней Ліонський, Проти єресей, IV, 6, 6

Мартин: Отче, ми сповідуємо Бога Отця Вседержителем. Але в куполі зображено Христа Вседержителя. Як це поєднати?

Отець Андрій: Сам Ісус Христос наголошував на тому, що Він — Син Божий, у Якому об'являється споконвічний Бог Отець: «Хто Мене бачив, той бачив Отця» (Йо. 14, 9). Про це саме свідчить і євангелист Йоан: «Ніхто й ніколи Бога не бачив. Єдинородний Син, що в Отцевому лоні, — той об'явив» (Йо. 1, 18). Отож, споглядаючи воплоченого Сина, бачимо Отця.

Дмитро: Ох, як важко це збагнути...

Отець Андрій: Саме тому ми цю тайну сприймаємо вірою. Завдяки вірі апостол Тома побачив у Христі Когось більшого, ніж тільки законовчителя: «Господь

мій і Бог мій» (Йо. 20, 28). Цю віру в Сина Божого Церква сповідує словами: «І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого». Вірою сприймаємо Його в особливій неповторності Сина Божого, одного з Пресвятої Трійці. Цей Син Божий — унікальний і єдиний такий, тобто «єдинородний».

Ісус Христос є Божим Сином, бо є Сином Отця, а відношення між Сином і Отцем є любов'ю: «Бог — любов» (1 Йо. 4, 8). Ця любов є взаємопрониканням Осіб: «Я в Отці і Отець у мені» (Йо. 14, 10).

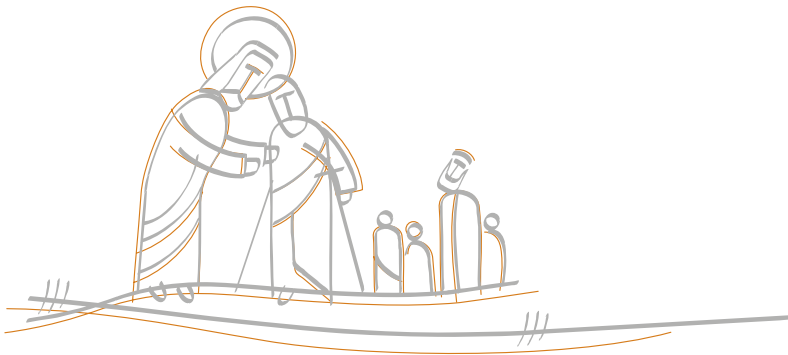
Отець дарує Себе в любові Синові і Святому Духові. Це дарування любові Отцем ми сповідуємо як родження Сина від Отця «перед усіма віками» та сходження Святого Духа. Родження Сина з «лона» Отця (пор. Йо. 1, 18) Церква сповідує таким чином: «Світло від Світла, Бога істинного від Бога істинного».

Те, що Син Божий роджений від Отця, означає, що Він є «несотворений». І водночас не означає, що Він родиться після Отця або що Він «молодший» від Отця. Істинний Єдиний Бог — не самотник-одинак, а живе сопричастя Осіб у любові.

Ніхто й ніколи Бога не бачив. Єдинородний Син, що в Отцевому лоні, — той об'явив.
Йо. 1, 18

У Своєму пришестві Син Божий Ісус Христос об'явив Отця.
Водночас Богосинівство Ісуса — це рівність з Отцем у Божестві.
Поруч з Отцем і Святим Духом Син Божий — один із Пресвятої Трійці. Він — роджений від Отця (єдинородний Син), а тому й нестворений (не належить до творіння).

[...] Незмінний Образ Отця і відблиск Його єства приймає вигляд слуги; прийшовши від Пречистої Матері, Він не зазнав жодної зміни. Бувши правдивим Богом, Він зостався Тим, Ким був, і приймає те, чим не був, ставши людиною заради чоловіколюб'я Мінєя, Різдво ГНІХ, Вечірня, Стихира на «Господи, взиваю»

Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог. З Богом було воно споконвіку. Ним стало все.
Йо. 1, 1-3

Тема 11 Воплочення Сина Божого

Небо і земля нині з'єдналися, коли Христос народився; нині Бог прийшов на землю, людина ж на небо вийшла; ... Бачивши Ісус, як через гріх зотліла в людині Божа подоба, прихилив небеса, і зійшов, та незмінно поселився в дівочому лоні, щоб у нім оновити упалого Адама.
Мінєя, Різдво ГНІХ, Стихири на Литії

Благовіщення

Сьогодні Багатий збіднів для нашого спасіння... сьогодні ми сподобилися дару, який не просили... сьогодні відчинилися небесні брами для наших молитов... сьогодні Божество вдягнулося в людину, щоб людина прикрасилася Божеством.
Ісаак Сирієць, Гомілія на Різдво

І Слово стало тілом, і оселилося між нами.
Йо. 1, 14

Сергій: Навіщо Богові було ставати людиною? Адже Він міг спасти нас одним лише словом...

Отець Андрій: Любов Бога до творіння не обмежилася сотворенням світу і людини, — Сам Бог став людиною: «Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого Єдинородного дав» (Йо. 3, 16). Ці слова означають, що любов Отця до Сина відкрилася як дарування Отцем Свого Сина світові: «Слово стало тілом і оселилося між нами» (Йо. 1, 14). «Той, що є стається в часі і з'являється в просторі. За словами Кирила Олександрійського, Бог, залишаючись Тим, Ким і був (Богом), стає тим, ким не був (людиною). Безначальний поклав Собі початок, невмістимий умістився в лоні матері.

Зачаття Божого Сина стається «від Духа Святого і Марії Діви». Господь покликає її до Богоматеринства, а вона вільно говорить Богові своє «так»: «Ось я Го-

Різдво Господа Нашого Ісуса Христа

сподня слугиня: нехай зо мною станеться по Твоєму слову» (Лк. 1, 38). Тоді Дух Святий зійшов на неї і сила Вишнього отінила її (пор. Лк. 1, 35), і в її лоні зачалось Святе Дитя.

Діва Марія, народивши Сина Божого, стала блаженною Богородицею і Богоматір'ю, водночас залишаючись Дівою, що «не знала мужа». Церква схиляється перед тайною Богоматеринства і Приснодівства, яка звершилася в особі смиренної Марії з Назарету. Тому й молимося: «Богородице Діво, радуйся...». Господь обожествлює її вчиняючи «чеснішою від херувимів і незрівнянно славнішою від серафимів».

І Господь обожествив не тільки Марію. За словами Святих Отців, Бог став людиною, щоб людина стала богом. Син Божий у воплоченні не тільки «нерозривно і незмішано» з'єднався з людиною, а й «нерозривно і незмішано» з'єднав людину із Собою. У воплоченні людська природа Христа обожествилася. Водночас, Син Божий, ставши людиною, вільно прийняв на Себе обмеження й немочі людської природи. Ісус прийняв на Себе все, що притаманне людині: голод, спрагу, сон, страждання і смерть, ставши в усьому подібним до нас, крім гріха.

Дарина: Якщо Син Божий став людиною, щоб людина стала богом, то чому мовимо про наше спасіння?

Отець Андрій: На шляху людини до богоподібності постала нездоланна перешкода — гріхопадіння Адама і Єви. Наслідком його стала смертність людей (пор. Бут. 2, 17; Рм. 6, 23). Ось так виникла необхідність у нашому спасінні від гріха і смерті. У книзі Буття показано, як Бог хоче захистити людину від небезпеки гріха, даючи їй заповідь: «З дерева пізнання добра й зла не їстимеш» (Бут. 2, 17).

Цю ж небезпеку уособлено в образі змія-спокусника, який, навпаки, спонукає людину порушити заповідь. Коли ж людина спокушається і грішить, Бог не покидає її а обіцяє, що дитя, народжене від жінки, зітре змієві голову (пор. Бут. 3, 15). Розчавлена голова змія є образом знешкодженого гріха.

Упродовж Старого Завіту Бог готує людей до прийняття спасіння. Він покликає Свій народ — Ізраїль,

Тими днями вийшов наказ від кесаря Августа переписати всю землю. Перепис цей, перший, відбувся, коли Сирією правив Кириній. І йшли всі записатися, — кожний у своє місто. Пішов також і Йосиф з Галилеї [...], щоб записатися з Марією, зарученою своєю, що була вагітна. І от коли вони були там [у Вифлеємі], настав їй час родити, і вона породила свого сина первородного, сповила його та поклала в ясла, бо не було їм місця в заїзді.

Лк. 2, 1-8

з якого, за словами пророків, прийде Месія, Який звершить спасіння. Цей Месія буде з роду царя Давида. Його послаництво Бог підтверджуватиме численними знаками: сліпі прозріють, глухі почують, мертві воскреснуть (пор. Лк. 7, 22; Іс. 29, 18).

І от, коли настала провіщена пророками «повнота часів», Бог послав Свого Сина, «що народився від жінки» (Гал. 4, 4). Діва Марія породила Сина, давши Йому ім'я Ісус, що означає «Бог спасає» (пор. Лк. 2, 21).

Різдво Христове стало настільки знаковою подією, що згодом люди саме від Нього стали вести своє літочислення. Адже настала справді нова ера — ера спасіння. Дозрівши «літами і ласкою», Ісус Христос, уже як дорослий муж, явив Себе над Йорданом усьому народові. Тоді Отець промовив голосом із неба, а Святий Дух зійшов на Сина Божого у виді голуба (пор. Лк. 3, 21-22). У сходженні до людей Сина Божого Бог «дав Йому ім'я що понад усяке ім'я» (Флп. 2, 9), бо немає іншого імені під небом, у якому ми були би спасенні (пор. Ді. 4, 12).

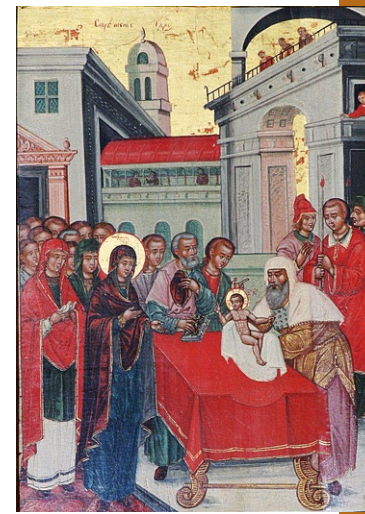
Воплочення стається з чоловіколюб'я Отця, через послух Сина Отцеві, зішестям Святого Духа на Марію з Назарету.

Своїм «так» Марія приймає Божу волю і стає Богородицею, залишаючись Приснодівою. Її Бог обожествляє першою з людського роду. Ставши людиною, Син Божий вільно прийняв обмеження і смертність людської природи. Завдяки цьому прийняттю людської природи та її нерозривному єднанню з природою Божою, кожна людина може стати «богом по благодаті у Христі» і спастися від гріховної спадщини Адама.

Слово [Боже] стало людиною, щоб ми досягли обожествлення.

Атанасій Великий, Бесіда про воплочення Слова, 54

Стрітіння Господне

У нашій церковній традиції особливо вшановується Навечір'я Різдва, яке називається Свят-вечором. Кожна домівка стає «сімейним Вифлеємом»: на столі, символі ясел, під обрус кладуть сіно, а на обрус — просфору — символ Дитятка Ісуса. Поруч із просфорою ставлять і запалюють свічку — символ Вифлеємської зірки. Родина збирається навколо столу, щоб молитовно віддати шану воплоченому Синнові Божому пісню вечерею. Вірні колядують, двері домівок гостинно відчинені для всіх, що величають Різдво Христове. Вершиною святкування Різдва є урочисте богослужіння, на яке збираються всі парафіяни. Євхаристійна Вечеря на Божественній Літургії увінчує вечерю родинну.

«Христос — наша Пасха», п. 196

Тема 12

Проголошення Царства Божого

(слова і діла Ісуса Христа)

Ісус почав проповідувати і говорити: «Покайтесь, бо Небесне Царство близько»

Мт. 4, 17

Притча про сіяча

Усе те, що в людській душі є вроджене, засіяне в ній Словом Божим, яке було споконвіку з Богом, і все це є зародком Царства Божого.

Оріген, Коментар до Матея, 10, 2

Христина: Отче! Як відомо, Христос розпочав Свою місію в 30 років. А що Він робив до того?

Отець Андрій: Христос проживав із Марією та Йосифом у Назареті «і був їм слухняним». А в 30 років Він прийняв Хрещення від Йоана Хрестителя. Відтоді Він вийшов на Свою прилюдну проповідь, звіщаючи наближення Царства Божого у словах проповіді і підтверджуючи ці слова чудами.

Христос промовляв Слово, яке стало одкровенням для слухачів: «Ніколи чоловік не говорив так, як цей чоловік говорить» (Йо. 7, 46). Заповіді Царства Божого Христос відкриває в Нагірній проповіді (пор. Мт. 5, 1-12). У ній Син Божий сягає Словом до серця людини, щоб, як двосічним мечем, відсікти все нечисте: «Із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, розпуста, крадіжжі, лживе свідчення, богохульства» (Мт. 15, 19).

Спаситель, як благодать й істина, появився у водах Йордану і просвітив тих, які перебували в темряві й тіні, бо прийшов і з'явився, як Світло неосяжне.

Мінея, Богоявлення Господнє, Утрєня, канон, світильний

Тому заповідь «Не вбий» Закону Мойсея Христос поглиблює словами: «Не гнівайся на брата свого», а «Не чужолож» — «Не споглядай із пожаданням» (пор. Мт. 5). Христос удосконалює Заповідь любові: «Ви чули, що було сказано: Люби ближнього свого й ненавидь ворога свого. А я кажу вам: Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас» (Мт. 5, 43-44); «Хто вдарить тебе в праву щоку, оберни до нього й другу» (Мт. 5, 39).

Це зовсім нова, не старозавітна праведність. Щоб успадкувати Царство, не досить праведності книжників і фарисеїв, збудованої на букві Закону. Повнотою праведності є праведність Христова, яка будується на любові. Тому закони Царства радикально відрізняються від законів цього світу. Христос звіщає Благовість про те, що «Царство Боже близько», і закликає людей відкрити свої серця у покаянні.

Мартин: Якщо закони Царства відрізняються від законів нашого життя, то як нам його збагнути?

Отець Андрій: Це непросто. Тому про тайну Царства Христос говорить у різних притчах. В устах Христа слово людське є носієм Божого Слова, подібно як зерно є носієм життя, а з малесенького зернятка може вирости величезне дерево. Так само й ми зростаємо в розумінні Царства Божого. Про це Христос оповідає чудову притчу, в якій порівнює Себе із сіячем, Слово ж Боже — із зерном, а людське серце — з ріллею (пор. Мт. 13, 1-9). Як зерно має засіватися, так і Слово має бути проповідуване. Тільки так непомітним чином Царство Боже зростає всередині нас.

Сергій: Ми в житті чули багато гарних слів, не підтверджених ділами.

Отець Андрій: Сила Слова Божого виявилася в ділах Ісусових. Його Слово лікувало недуги, заспокоювало стихії природи, звільняло від одержимості й навіть воскрешало померлих. Коли Христа питали, чи справді Він є посланим від Бога Месією, то Він відповідав словами пророка Ісаї: «Сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскреснуть і вбогим проповідується Добра новина» (Мт. 11,

На Царських вратах — родовід Ісуса Христа у вигляді дерева Ессея, батька царя Давида. Завершує дерево Богородиця з Дитям.

5-6; пор. Іс. 29, 18). Саме такі діла, згідно з пророцтвом, і мав чинити Христос-Месія.

Христові чуда не є суто медичною терапією, як і Месія не є лише універсальним лікарем всіх фізичних і психічних хвороб. Одужання людей, описані євангелистами, не є сенсаційними фактами. Вони є знаками чогось більшого, а саме — зцілення людини Богом. Зцілення — це повернення людині цілісності, втраченої в Адамі. Кожний скоєний гріх розколює людину зсередини, загострює суперечність між бажаним і дійсним.

Людина, за словами апостола Павла, констатує, що добра, якого бажає, не творить, а зло, яке ненавидить, скоює (пор. Рм. 7, 15-20). Ця внутрішня суперечність не лікується ні пігулками, ні психоаналізом, її не досягає скальпель найкращого хірурга. Однак неможливе для людей можливе Богові. Син Божий дарує зцілення, прощаючи гріхи.

Дмитро: А чи бувало так, що Христос не зміг зробити чудо?

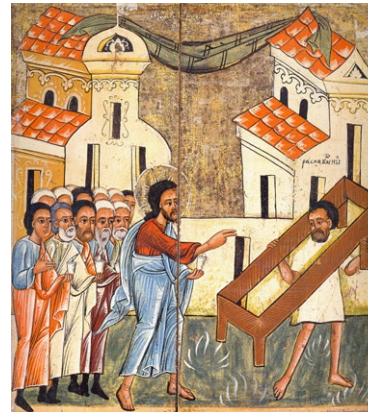
Отець Андрій: Так, однак не тому, що «не міг», а тому, що Його чуда потребували людської віри. Позаяк гріх з'являється внаслідок зловживання свободою, то і для Його усунення потрібна згода людини. Тому Христос перед зціленням питає в людини: «Чи віруєш, що Я можу тобі це зробити?»

Віра людини є умовою здійснення Богом чуда, вірою людина співдіє з Богом заради свого зцілення. Христос ніколи не творив чуда напоказ, заради самореклами чи автоматично. Зокрема, прийшовши до Назарету, не вчинив там ніякого чуда через невіру людей (пор. Мт. 13, 58). Коли Христа після арешту привели до Ірода, той задля розваги просив Ісуса про «яке-небудь» чудо. Але чуда не сталося (пор. Лк. 23, 9). Розп'ятий ліворуч Христа розбійник також просив про чудо спасіння від хреста: «Хіба ти не Христос? Спаси Себе і нас» (Лк. 23, 39). Зазвичай під чудом розуміють і земний успіх, і здоров'я тіла. Христос же прийшов зцілити людину, тобто повернути її цілісність.

Йоан послав його спитати через своїх учнів: «Ти той, що має прийти, чи іншого маємо чекати?» У відповідь на це Ісус сказав їм: «Ідіть і сповістіть Йоана про те, що чуєте і бачите: сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскреснуть і вбогим проповідується Добра Новина.

Мт. 11, 2-5

Зцілення розслабленого

Зовнішнє одужання без внутрішнього навернення лише поглибить суперечність між здоровим тілом і хворим духом, і людина грішитиме ще з більшою силою, адже вона не відмовилася від гріха. Тому Христос спершу лікує дух людини: «Чоловіче, прощаються тобі твої гріхи», а вже потім — людське тіло: «Встань і ходи» (Лк. 5, 20. 24).

Віра, якої чекає від людини Христос, є її відповіддю на покликання Боже. Особиста віра — це щось більше, ніж просто раціонально визнати правдивим якийсь набір тез чи дефініцій. В особистій вірі міститься «так» нашої особи. Цим «так» ми входимо у спілкування з Христом, а відтак завдяки вірі досягаємо спасіння. «Хто увірує й охреститься, той буде спасений; а хто не увірує, той буде осуджений» (Мр. 16, 16).

Царство Боже уособлюється в Ісусі Христі. Людина стає учасником Царства через віру в Христа і святе Хрещення. [...] Вона сотворена для Царства Небесного.

«Христос — наша Пасха», п. 203

Спасіння людини Христос порівнює з її входженням до Царства Божого, «закони якого» Він звіщає в Нагірній проповіді.

Сказане Христом на землі є Благою Вістю (Євангелієм) про спасіння, прийняти яке можемо покаванням.

Бувши прийнятим, Царство Боже, мов зерно в ріллі, непомітно зростає в серцях людей.

Свої слова Христос підтверджував знаковими ділами, які ми називаємо чудами. Суть їх — у зціленні людини, відновленні в ній гармонії між духовним і тілесним.

Щоби сталося чудо, необхідна віра людини.

Як у часи Христа знаками Божого діяння були Його чуда, так у житті Церкви ними стали Святі Таїнства.

«Христос — наша Пасха», п. 214

Тема 13

Пасха Христова (страсті і воскресіння)

Страсті Христові

Як вони [апостоли] зібралися в Галилеї, Ісус мовив до них: «Син чоловічий має бути виданий у руки людям, і вони його уб'ють, але третього дня Він воскресне». Мт. 17, 22-23

Які ж страждання Він прийняв за нас? Це страждання любові. Любов є стражданням.

Оріген, Коментар на Єзекиїла, 6, 6

Мартин: Отче Андрію! На куполах храму бачимо хрести. Ми знаємо, що хрест є християнським символом. Я чув таку думку, що хрест — це ганебна шибениця. А тому, мовляв, нема тут чим пишатися. Що Ви про це думаете?

Отець Андрій: Хрест і справді був знаряддям смертної кари. Невинного Ісуса за несправедливим звинуваченням було піддано страшним тортурам і жорстокій смерті на хресті. Ніхто не вибачився перед рідними Ісуса, пред'явлених йому звинувачень не було знято, Він ніколи не був реабілітований. Для самого ж Ісуса якісь виправдання, «звільнення з-під варті», «обмін на злочинця Варавву» не були важливими.

За свідченням євангелістів, у відповідь на весь жах судилищ, брехню лжесвідків, принижень людської гідності Він мовчав, чому навіть головний його суддя

І вони рушили негайно [з Емаусу] й повернулися в Єрусалим, і там знайшли зібраних одинадцятьох і тих, що були з ними, які їм сказали: «Христос справді воскрес і з'явився Симонові». Лк. 24, 33-34

Пасха Ісуса Христа — це його перехід через страждання, смерть до його прославлення у Воскресінні й Вознесінні. У найглибшому сенсі Пасхою є Сам Христос (див. 1 Кр. 5, 6-8), адже в Ньому стався перехід від смерті до життя.

«Христос — наша Пасха», п. 215

Понтій Пилат «дуже дивувався». Уже після розп'яття фарисеї, затяті Христові вороги, змусили Пилата виставити коло Ісусового гробу цілодобову варту: «Той обманник ще за життя був сказав: Я по трьох днях воскресну. Звели, отже, щоб гробниця була добре забезпечена...» (Мт. 27, 63-64). Іронія долі полягала в тому, що фарисеї недарма боялися. Страсті і смерть Христа парадоксально призвели до його воскресіння. Третього дня після хресної смерті Він воскрес, а тому для християн його хрест став знаком спасіння.

Дмитро: Отже, хрест став знаряддям перемоги над смертю?

Отець Андрій: Безперечно. У світлі воскресіння виявилося, що і людська смерть у цьому світі має відносний, перехідний, або ж пасхальний, характер. Адже саме слово «пасха» означає «перехід». І коли ми щороку святкуємо Пасху, то спомінаємо нерозривно поєднані страждання, смерть і воскресіння Ісуса Христа. Отож про Христову Пасху свідчить кожне зображення розп'ятого Ісуса. Хрест — це те, що зовнішньо доступне нашому спостереженню і що вводить нас у невидиме для наших очей чудо воскресіння з мертвих.

Марічка: Зазвичай під Пасхою розуміють кошик зі стравами. А в чому глибший сенс цього свята?

Отець Андрій: Те, що сталося з Ісусом Христом, — не лише факт історії. У цій події Христос став послухним Отцеві аж до смерті і прийняв усе, «всю чашу», яку дав йому пити Отець. Син Божий прийняв тіло людини, а з ним — усю земну долю, щоб могли в усьому співчувати нашим немочам. Він, Сам не маючи гріха, взяв на Себе, як жертвний Агнець, гріх світу, аби на хресті знищити цей гріх. Він жертвує Своє життя за нас, грішних, бо за його словами «ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Йо. 15, 13).

Син Божий і тіло людське прийняв, щоби, знайшовши в цьому тілі смерть, знешкодити її Він дозволив людям зв'язати Себе в Гетсиманському саду, а згодом бичувати, вінчати терням і розп'яти на хресті. За словами пророка Ісаї: «Та він наші недуги взяв

Моління про чашу

Зішестя в ад

Христина: А чому подію Пасхи ми згадуємо щороку?

Отець Андрій: Не просто згадуємо, а стаємо її учасниками. Бо Христове воскресіння є відповіддю на питання, що буде з нами після смерті. Ісус Христос унікальний Свідок, який, після смерті опинившись «на тому світі», повернувся звідти третього дня і звістив, що життя після смерті є і що це не бажання, фантазії чи ілюзії, а реальність — «воістину воскрес!»

У світлі цієї дійсності хвороби, страждання і сама смерть отримують пасхальний сенс. Їх можна більше не боятися. Смуток і депресія з приводу смерті тепер зціляються надією і радістю воскресіння. Нам не вистачає радості тоді й там, коли і де правда про воскресіння ще не сприйнята. Тому, святкуючи Пасху, ми зростаємо в пасхальній радості.

Хто проникне в глибину хреста і гробу та буде посвячений у таїнство воскресіння, пізнає кінцеву мету, заради якої Бог створив усі речі на початку.

Максим Ісповідник, Розділи про богослов'я і про домоустрій воплощення Сина Божого, I 66

на себе [...] Він же був поранений за гріхи наші, роздавлений за беззаконня наші [...] і його ранами ми вилікувані» (Іс. 53, 4-5).

На хресті безмір Божої любові, зустрівшись із ницістю гріха світу, не відступив перед гріхом, а переміг його. Гріх, завдавши смерть, вичерпався, а любов, прийнявши смерть, залишилася. Тому на хресті не смерть поглинула життя, а Життя поглинуло смерть, остаточно перемігши її воскресінням. Смерть Христа стала Пасхою (переходом) до життя. Смерть і Воскресіння Христа нерозривно пов'язані, і саме тому співаємо: «Хресту Твоєму поклоняємось, Владико, і святе Воскресіння Твоє славимо!»

Христос добровільно за всіх заколений був — Пасха очищення, і знову з гробу нам засяяв — чудове Сонце правди.

Квітня тріодь, Неділя Пасхи, Пасхальна утренья, Канон Пасхи, пісня 4, стихира

Воскресіння день! Просвітмися торжеством, і одні одних обнімімо та скажимо: Браття! І тим, що ненавидять нас, простім усе з воскресінням.

Квітня тріодь, Неділя Пасхи, Пасхальна утренья, стихира

Як свідчать події, пов'язані з розп'яттям Христа, Ісус був невинно засуджений. Однак і засуд, і пониження, і саму смерть Він прийняв добровільно. Проте Його смерть не стала кінцем, а завершилася воскресінням.

Через те кожне зображення хреста Господнього є знаком перемоги над смертю — і тим самим, нашого спасіння. На хресті був також знищений «гріх світу».

Христос, як пасхальний Агнець, прийняв гріх на Себе і через прощення переміг його.

Смерть Христа стала Пасхою (переходом до життя), ствердивши перемогу життя над смертю.

Тема 14 Вознесіння і друге пришестя Христа

[Ісус] знявся угору і хмара його взяла з-перед очей їхніх [апостолів]... Цей Ісус, який від вас був взятий на небо, так само прийде. Ді. 1, 9. 11

Вознесіння

Грядуще пришестя Христа відкривається постійно, переображуючи через чесноти гідних з тілесних у духовних. Воно і станеться наприкінці віку цього.

Максим Ісповідник, Розділи про богослов'я і про домоустрій воплощення Сина Божого, II, 29

Марічка: Отче Андрію! У Символі віри мовимо: «І вознісся на небо і сидить праворуч Отця». Чи це означає, що Христос піднявся в космічний простір?

Отець Андрій: Христове вознесіння — це не якесь надприродне явище винятку із законів природи. Син Божий, нерозривно поєднавшись із людською природою, вознісся до Отця у прославленій людській природі. «Сидіння праворуч Отця» означає нові необмежені можливості для обожествленої людини, що їх Бог відкриває в Ісусі Христі. Адже «правиця» — образ сили (сильної руки), а «сидіння» (возсідання) на троні — реалізація сили.

Подія Вознесіння сталася 40-го дня після Христового воскресіння. Христос вознісся від нас «задля нас людей і нашого ради спасіння».

Вознесіння

Як апостоли побачили Тебе, Господи, життєдавче Христе, що возносишся на хмарах, у сльозах ридали і глибоко засмучені, з плачем благали: Не зостав нас сиротами, Владико, що з милосердя полюбив слуг Твоїх, але пошли, як Ти нам обіцяв, Пресвятого Твого Духа, щоб просвітив душі наші.

Квітна тріодь, Вознесіння Господнє, Вечірня, Стихира на «Господи, взиваю»

Як блискавка, що на сході блисне й вмиє аж на самім заході сяє, так буде й прихід Чоловічого Сина. Мт. 24, 27

Від тайни Своїх страстей і смерті Христос підносить апостолів до тайни воскресіння з мертвих. І тим самим підносить від страху («Не бійтеся!») до радості («Радуйтеся!»). Сповідуючи віру в Христове вознесіння, ми з одного боку, визнаємо, що не можемо власними силами вознести людство до кращого майбутнього. З іншого боку, визнаємо, що в Христі маємо чітку вісь розвитку — не тільки особистісного і суспільного, а й матеріального та економічного.

Христина: Христос покинув апостолів, а вони повернулися до Єрусалиму, радіючи. З чого тут радіти, адже вони залишилися самі?

Отець Андрій: Перед Своїм вознесінням Христос мовив: «Отож Я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 20). Він для того й вознісся з Єлеонської гори, щоби більше не обмежуватися до якогось одного місця, а бути присутнім у кожному місці й у кожний час. Христос воплочений народився у Вифлеємі, виріс у Назареті, помер і воскрес у Єрусалимі. Христос вознесений вільно являє Свою присутність усюди, де проповідується Його Слово чи ламається Євхаристійний хліб Його воскреслого Тіла.

Вознесіння Христове є запорукою успішного просування людства до Божого Царства попри всі складнощі й перешкоди, які дії «сил темряви» створюватимуть на цьому шляху: «іду бо наготовити вам місце [...] щоб і ви були там, де я (Йо. 14, 3-4). Сєнс вознесіння — у приготуванні нас, людей, до того кращого, «те, чого око не бачило й вухо не чуло, що на думку людині не спало, те наготував Бог тим, що Його люблять» (1 Кор. 2, 9; пор. Іс. 64, 3).

Коли Христос вознісся і став невидимим для апостолів, вони ніяк не могли відірвати очей від неба. А тоді почули голос ангела: «Мужі галилейські! Чого стоїте, дивлячись на небо? Оцей Ісус, який від вас був взятий на небо, так само прийде, як його ви бачили відходячого на небо» (Ді. 1, 11).

Дмитро: Отже, коли саме Христос прийде «вдруге»? Чи Його друге пришестя — те саме, що й кінець світу?

Отець Андрій: Чи можна якимось чином передбачити або вгадати той день історії, час і місце другого пришестя Христа? На це питання сам Христос відповідає так: «Про день же той чи годину — ніхто не знає: ні ангели на небі, ані Син, — тільки Отець» (Мр. 13, 32; пор. Мт. 24, 36). Ці слова означають, що ніякі лжепророки, футурологи та подібні їм віщуни, беручись вираховувати дату дня Господнього, насправді не знають, що кажуть, а просто спекулюють на людській цікавості, щоби привернути до себе увагу.

Христос у Славі (в силах)

Ліпше для вас, щоб я відійшов, бо коли не відійду, то Утішитель до вас не зійде. Якщо ж відійду, — пришлю його до вас. Йо. 16, 7

У Вознесінні Христос підніс відновлену людську природу до божественної слави.

«Христос — наша Пасха», п. 237

Сергій: Що нового принесе світові друге пришестя?

Отець Андрій: Слова «вдруге прийде зі славою» насамперед вказують на те, що розпочалося у Христовому воскресінні. Адже Він прийняв на себе знеславу смерті, щоби третього дня по тому прийти до апостолів у славі воскресіння. Від цієї перемоги над смертю розпочалося друге пришестя Христа, аби повнота цього пришестя явилась у воскресінні всіх померлих.

Апостоли в тілі воскреслого Вчителя побачили нове творіння. «Новизна» його в тому, що Христос, що «Христос, воскреснувши з мертвих, вже більше не вмирає: смерть над Ним більше не панує» (Рм. 6, 9). У воскресінні Христос подолав владу часу над людиною, змушеною з часом старіти, хворіти й помирати. Через залежність від часу все людство є «старим творінням», тобто творінням змінним і минушим.

І от цього особливого «дня Господнього», який святкуємо щонеділі, людському родові являється в повному сенсі «нове творіння», яке вже ніколи не постаріє і не помре. І тому якщо в «першому пришесті» Син Божий прийняв «образ раба» і став безпомічним немовлям під опікою Марії і Йосифа, то Його воскресіння започаткувало «друге пришестя» і явило досконале людське життя, де нема ні болізни, ні печалі, ні зітханья.

Розпочавшись у минулому, Христове воскресіння не закінчилося, наприклад, у вознесінні, а триває в часі постійно, перемагаючи біг історії. Воскресіння є в повному сенсі подією, яка діється й далі. Воно ста-

лося в часі, водночас долаючи часову обмеженість. Це означає, що й зараз воскреслий Христос приходить до кожного з нас відповідно до нашого сприймання. Він приходить до нас «під видом» хліба і вина, а також у вигляді ближніх у потребі: Я був голодним, спрагненим, нагим, подорожнім, недужим... (пор. Мт. 25, 35-36). Присутній в історії Христос готує нас до повноти Його пришестя у славі.

Сергій: Чому Христос зволікає зі Своїм пришестям?

Отець Андрій: Господь не зволікає з пришестям (парусією), а очікує нашого дозрівання. Він чекає, коли ми будемо готові сприйняти Його в повноті слави та з нетерпінням кликатимемо: «Прийди, Господи!», а не з тривогою і переляком очікуватимемо «кінця світу». Бог, Який хоче, аби всі люди навернулись і прийшли до пізнання істини, створює для цього умови й можливості, заповідаючи йти і проповідувати Євангеліє «всьому створінню».

Чувайте, отже, бо не знаєте, якого дня Господь ваш прийде.

Мт. 24, 42

І побачать Чоловічого Сина, що надходитиме на небесних хмарах з потугою та славою великою. Мт. 24, 30

Як у людській природі Він вознісся до божественної слави, так у тій же прославленій людській природі прийде судити.

«Христос — наша Пасха», п. 238

Вознесіння Христа від землі до неба розпочалося від сходження на хрест, продовжилося подоланням «земного тяжіння смерті» у воскресінні й завершилося вознесінням з вершини Єлеонської гори.

Христове вознесіння відкриває нові можливості перебування Христа між нами — не лише в певному історичному моменті на землі Палестини, а перебування Його поруч із кожною людиною, завжди і всюди.

Вознесінням Христос готує новий, небесний етап буття людини.

У Христовому воскресінні також розпочалося друге пришестя Христа у славі, щоб у повноті слави Христос прийшов у майбутньому.

Подія Христового воскресіння як перемога над змінністю часу й далі триває, діється в історії. Христос являється в житті кожної людини настільки, наскільки вона може «вмістити». Він очікує духовного дозрівання людства, що проявиться в інтенсивному «вигляданні» дня Зновупришестя Господа.

Страшний суд

Тема 15

Святий Дух — з Отцем і Сином рівнопоклоняємий і рівнославимий

А як настав день П'ятдесятниці [...] роздався знезацька з неба шум, неначе подув буйного вітру, і сповнив увесь дім [...]. І з'явилися їм [апостолам] поділені язики, мов вогонь, і осів на кожному з них. Усі вони сповнилися Святим Духом.

Ді. 2, 1-4

Зіслання Святого Духа

У Дусі Животворящому нема смерті й розділень. Тому на П'ятдесятницю ми відвідуємо могили померлих і молитовно переживаємо живий зв'язок із ними [...] У цей празник зелень, якою прикрашають храми й домівки, є знаком Життя. Це справді свято життя — «Зелені свята».

«Христос — наша Пасха», п. 270

Марічка: Отче Андрію! Яким чином Христос присутній між нами, хоч і вознісся на небо?

Отець Андрій: Він присутній дією Святого Духа, Який від Отця ісходить, а 50-го дня після Христового воскресіння зійшов на апостолів. Ще напередодні Своїх страстей Христос пообіцяв учням: «І проситиму я Отця, і дасть він вам іншого Утішителя, щоб з вами був повіки» (Йо. 14, 16). І цей Святий Дух навчить учнів «усіякої істини» (пор. Йо. 16, 8), як промовив Христос до апостолів ще перед Своїми страстями.

Апостоли тоді ще не розуміли Його слів, сприймаючи їх по-своєму, суб'єктивно, по-земному. І от, отримавши Святого Духа, вони нарешті зрозуміли — не так, як раніше, а істинно — і сенс Царства Божого, і своє місце в ньому. Для них Царство Боже стало щоденною реальністю, а його поширення стало ділом усього

життя. Святий Дух визволив їх від страхів і сумнівів, за словами Христа: «І спізнаєте правду, і правда визволить вас» (Йо. 8, 32).

Дарина: У день П'ятдесятниці апостоли виходять до людей. Що це означає?

Отець Андрій: Це означає перемогу віри апостолів над страхом, свободи — над необхідністю, Провидіння Божого — над долею, життя — над смертю. До такої перемоги Святий Дух кличе не лише апостолів, а й усіх людей. Завдяки Йому кожна людина може прожити життя як покликання Боже. Нема людей непокликаних, бездарних, зайвих чи непотрібних. «Чутливість» людини на діяння Святого Духа залежить від інтенсивності духовного життя, яким вона готує своє серце до прийняття Його благодаті.

Слово «благодать» (подароване благо) окреслює вільне, невимушене діяння Святого Духа. Він не тільки покликає людину, але й дарує все необхідне для здійснення цього покликання, яке нескінченно перевищує наші життєві мрії і плани. У співдії зі Святим Духом ми зреалізуємо себе набагато повніше, ніж діючи лише на власний розсуд.

Вогонь і Дух були в лоні, що Тебе носило, Вогонь і Дух були в ріці, де Тебе охрестили. Вогонь і Дух є у хрещенні, і в хлібі й чаші є Вогонь і Дух. У Твоєму хлібі живе Дух, Котрого не можна спожити. У Твоєму вині горить Вогонь, Котрого не можна випити. Дух у Твоєму хлібі, Вогонь у Твоєму вині — це великі чуда, що їх приймають наші уста.

Єфрем Сирієць, Гимн про віру, 10

Мартин: Що нам потрібно, аби належно прийняти дари Святого Духа?

Отець Андрій: У світлі П'ятдесятниці ми починаємо розуміти, для чого нам духовне життя: молитися, ходити до храму, сповідатись і причащатись, творити діла віри. Тільки за умови зростання у благодаті Святого Духа ми сприймаємо обставини свого життя як можливості реалізувати наше спасіння, а не як «об'єктивні нездоланні труднощі».

Відходячи до Отця у вознесінні, Христос обіцяє апостолам Святого Духа і 50-го дня після воскресіння зсилає Його на апостолів. Зійшовши на учнів, Святий Дух дарує їм розуміння їхнього покликання і насагу до дії, тобто благодать. Нам усім Святий Дух дарує покликання до спасіння і силу жити згідно з покликанням. «Чутливість» до благодаті Святого Духа розвивається в духовному житті.

Царю небесний, Утішителю, Душе істини, що всюди єси і все наповняєш, скарбе дібр і життя Подателю! Прийди і вселися в нас, і очисти нас від усякої скверни, і спаси, Благий, душі наші.

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Молитва до Святого Духа

Як прийде Утішитель, якого зішлю вам від Отця, Дух істини, який від Отця походить, то він і свідчитиме за мене [...] бо з мого візьме і звістить вам. Йо. 15, 26; 16, 14

Тема 16

Церква — спільнота вірних. Пресвята Богородиця і всі святі

Причастя апостолів

Дарина: Отче! Я читала, що Зіслання Святого Духа є днем народження Церкви. Як це розуміти?

Мученицький Божественний хор, осново Церкви... Вами замкнено пекельні брами, які розкрилися на Церкву..., ваша жертва зродила Вселенську Церкву.

Квітня тріодь, Неділі всіх святих, Вечірня, Стихира на «Господи, взиваю»

Отець Андрій: Христос починає будувати Свою Церкву, покликаючи дванадцятьох апостолів. А 50-го дня після Свого воскресіння, зсилаючи Святого Духа, творить із них Церкву — спільноту спасіння. І в цей день спільнота Церкви вже не обмежується апостолами і учнями, як раніше. Її членами стають ті, що почули Благую Вість спасіння і увірували слову апостолів. Все те, що Христос за Свого земного життя вчинив «ради нас, людей, і нашого ради спасіння», Він робить актуальним у Церкві й по сьогодні.

Діяння Святого Духа не обмежується Єрусалимом, де сталася подія П'ятдесятниці. Христос висилає апостолів «до народів», аби кожна людина пізнала

Церква є місцем зростання людини у святості, дарованій благодаттю Святого Духа. Святий Дух веде людей дорогою святості, даруючи у святих Таїнствах Церкви благодать покаяння та обожествлення. [...] Входячи до Церкви крізь «двері покаяння», люди вступають у «райські двері» Божого освячення і благословення.

«Христос — наша Пасха», п. 289

правду й отримала спасіння. Церква — це Тіло Христове (пор. Еф. 1, 22-23), де Головою є Христос, вірні — членами, а Святий Дух, освячуючи й преображуючи вірних, є «Душею Тіла» Церкви. Саме в Церкві людина визволяється від самолюбства та зростає в любові до Бога і ближнього.

Христина: А як зростати в цій любові?

Отець Андрій: Нашому зростанню в любові до Бога і ближнього найбільше сприяє участь у Таїнстві Євхаристії. Причащаючись Тіла і Крові Господніх, ми водночас стаємо учасниками Його Божої природи (пор. 2 Пт. 1, 4) і сопричасниками одні з одними. Євхаристійне єднання між людьми, тобто сопричастя, нескінченно сильніше від усіх можливих людських способів єднання.

Дарина: Чому на Службі Божій ми молимося за Святі Божі Церкви, якщо Церква, згідно зі Символом віри, одна?

Подібно до того, як Божа воля є діянням і називається сотворенням світу, так помисел Його є спасінням людей і називається Церквою.

Климент Олександрійський, Педагог, 1, 1

Отець Андрій: Христос послав апостолів до всіх народів без винятку. У кожному народі, який приймає Євангеліє, єдина Христова Церква стає своєю для цього народу, тобто помісною. Служачи спасінню вірних, Церква, подібно до Христа, «приймає тіло» цього народу, вполочується в його культуру.

Будуючи за заповітом Христа Церкву, апостоли поставляли для служіння місцевим громадам єпископів, а ті — священників (пресвітерів) і дияконів. Очолюють помісні Церкви патріархи або митрополити або архієпископи.

Мартин: А яке місце в Церкві має папа Римський?

Отець Андрій: Папа Римський (єпископ Риму) є носієм Петрового апостольського служіння єдності й сопричастю помісних Церков. Сопричастя з ним є виявом приналежності до «єдиної, святої, соборної й апостольської Церкви».

Христос — виноградна лоза

Апостол Петро з житієм

Сергій: Ви сказали «свята Церква», а ми ж грішні?

Отець Андрій: Так, ми є грішні, але водночас покликані до святості зростанням у любові. Тих же, що досягнули Божу любов і були Ним прославлені, називаємо святими. Ми почитаємо їх, перебуваючи з ними в сопричасті єдиного Тіла Христового, тобто Церкви.

Сопричастя в Церкві не обмежується лише теперішнім історичним моментом, а долає часові рамки й пов'язує воедино живих і померлих, людей і ангелів, новозавітних святих і старозавітних праведників. Усі вони, особливо Пресвята Богородиця, безнастанно заступаються в молитві за нас, а ми почитаємо їх молитвою до них. Бо й ті, що тепер живуть у Христі, і ті, що вже померли в Христі, — усі вони й надалі перебувають в одному Тілі Христа, в якому Син Божий переміг смерть і з'єднав воедино розділених смертю.

У день П'ятдесятниці народжується Христова Церква — спільнота спасіння.

Джерелом і вершиною життя Церкви є Євхаристія, звершувана на Божественній Літургії. На ній християни єднуються з Богом і між собою в одне Христове Тіло.

Послана Христом до народів, Церква служить спасінню людей, євангелізуючи культури цих народів.

У кожному з цих народів Церква стає помісною, її очолює свій глава.

Служителем сопричастя помісних Церков є єпископ Риму.

Сопричастя у воскреслому Христі охоплює живих і померлих.

У Церкві грішники преображаються в праведників і святих.

Заснування Церкви — це те саме, що і створення нового всесвіту. У ній, як рече Ісаї, творяться нове небо і нова земля, у ній створюється нова людина на образ свого Творця.

Григорій Ніський, Коментар на Пісню пісень, 13

Як тіло є одне, хоч і багато має членів, [...] так і Христос. Усі бо ми хрестилися в одному Дусі, щоб бути одним тілом [...]. Тіло бо складається не з одного тільки члена, а з багатьох. [...] Ви ж — Христове тіло, і члени кожний зокрема.

1 Кор. 12, 12-14. 27

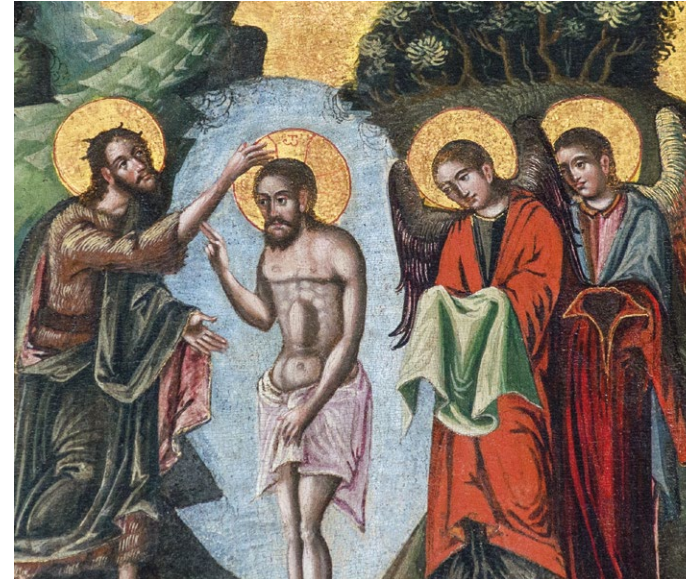
Тема 17

Хрещення на відпущення гріхів

Я [Іван Хреститель] вас хрещу водою, але [...] Той [...] буде вас хрестити Духом Святим і вогнем.

Лк. 3, 16-17)

Хрещення Господнє

Віра і Хрещення — два споріднені й нероздільні шляхи спасіння: віра удосконалюється Хрещенням, а Хрещення ґрунтується на вірі.

Василій Великий, Про Святого Духа. До Амфілохія, єпископа Іконійського, 12, 28

Дмитро: Якщо Христос переміг смерть, то чому ми помираємо?

Отець Андрій: Ми помираємо як нащадки праотця Адама, бо через його гріх всі люди і смертні, і відчужені від Бога, і схильні до гріха. Щодо смертності, то ми або забобонно уникаємо самої думки про смерть, або наївно втікаємо від неї в споживацтво й гедонізм. Відчуженість від Бога творить у нас оману самодостатності, коли ми вважаємо Бога зайвим і непотрібним у нашому житті. Свої гріхи ми маскуємо, або ігноруючи їх, або виправдовуючи нашим характером чи впливами оточення. Апостол Павло підсумовує цю потрібну проблему людини словами: «Нещаслива я людина! Хто мене визволить від тіла тієї смерти?» (Рм. 7, 24).

Коли Син Божий прийшов на землю, то послідовно усунув перешкоду відчуження, гріховності та як наслідок, смертності людини. Він здолав відчуження через нерозривне з'єднання Божої природи з людською у воплоченні, гріховність — прощенням усіх гріхів на хресті, а смертність — через воскресіння з мертвих. Тому, за словами апостола Павла, Христос є «новим Адамом», а старий Адам — «образ того, що мав прийти» (Рм. 5, 14), тобто Христа. Ми ж через хрещення, стаємо нащадками нового Адама — Христа і долучаємося до Його перемоги над смертю.

У Хрещенні людина отримує відпущення всіх гріхів [...]. Поєднавшись із Христом і ставши храмом Святого Духа, християнин дією Божої благодаті звільняється від рабства гріха й смерті та стає спроможним зростати до Божої подобі.

«Христос — наша Пасха», п. 415

Богоявлення Господне

У Христі ми також отримуємо прощення і відпущення гріхів — тієї другої перешкоди між нами і Богом. Адже наш гріх полягає не лише в тому, що злого ми скоїли (у злочині), а й у тому, чого доброго ми не зробили (у браку добра). Відпущення гріхів, дароване Христом у хрещенні, означає для нас звільнення від них.

І врешті, від хрещення починається наше воскресіння, про діяння якого в нас свідчить апостол Павло: «Так само й ви вважайте себе за мертвих для гріха, а за живих для Бога, в Христі Ісусі» (Рм. 6, 11). У хрещенні ми занурюємось у Христову смерть, щоби з Його воскресінням осягнути власне воскресіння. І тому наша смерть у Христі є переходом від смерті до життя, розвитком започаткованого у таїнстві Хрещення «життя для Бога».

Почувши це [слова Петра], вони [зібрані в Єрусалимі люди] розжалобилися серцем і сказали до Петра й до інших апостолів: «Що нам робити, мужі брати?» — Петро ж до них: «Покайтесь, і нехай кожний з вас охреститься в ім'я Ісуса Христа на відпущення гріхів ваших».

Ді. 2, 37-38

Мартин: А як через хрещення людина долучається до перемоги Христа над смертю?

Отець Андрій: У хрещенні ми відрікаючись від диявола і «всіх хитрощів його», скидаємо із себе спадщину старого Адама, неначе зношене лахміття, і з'єднуємося з Христом, зодягаючи на себе світлі ризи нового Адама.

Замість відчуження від Бога, хрещення єднає нас із Ним і започатковує обожествлення людини. Адже, як навчають Святі Отці, Бог став людиною, щоб людина стала богом. Лукавий спокусив Адама оманю самообожнення й самодостатності, Христос же дарував Свою благодать, якою уможливив нам, нащадкам Адама, стати «богами по благодаті».

Поглянь, Господи, на цей твір Твій і на воду цю і дай їй благодать ізбавлення, благословення Йорданове, вчини її джерелом нетління, даром освячення, яка гріхи розрishaє, недуги лікує, демонів погубляє, для супротивних сил неприступна, повна ангельської кріпості.

Требник, Чин Хрещення

Адамова спадщина втрати раю, участь у якій бере кожна людина, полягає у відчуженості від Бога, схильності до гріха і смертності.

Христос усунув Адамову спадщину Своїм воплощенням, смертю на хресті і воскресінням із мертвих.

Тепер у таїнстві Хрещення ми приймаємо вже «спадщину Христа» — нове життя.

У хрещенні ми отримуємо Божу благодать для обожествлення.

Хоч відпущення гріхів дарується однаково всім, причастя у Святому Дусі дається відповідно до віри кожного. [...] Ти для себе змагаєш: подбай про те, що корисне.

Кирило Єрусалимський, Катехизи, 1, 5

Тема 18

Воскресіння мертвих

Надходить час, коли всі, хто у гробах, голос Його вчують, і вийдуть ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, — воскреснуть на суд. Йо. 5, 28-29

Воскресіння Лазаря

Прославлення тіла християнина вже звершується у святому таїнстві Євхаристії, коли він єднається з прославленим Христом. «Христос — наша Пасха», п. 247

Дмитро: Отче Андрію! А що означає очікувати воскресіння мертвих?

Отець Андрій: Згідно із Символом віри, ми «очікуємо воскресіння мертвих», тобто готуємося до нього, дозріваємо. З одного боку, воскресіння мертвих уже почалося: «Надходить час, — ба, вже й тепер він, — коли померлі вчують Сина Божого голос, а вчувши — оживуть» (Йо. 5, 25). А з іншого боку, від нашої життєвої позиції залежить, щоб це було «на воскресіння життя», а не «воскресіння на суд»: «І вийдуть ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, — воскреснуть на суд» (Йо. 5, 29).

До того ж, Христос каже про пов'язаність між смертю і воскресінням у такому порівнянні: «Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме-одне; коли ж завмре, то рясний

плід принесе» (Йо. 12, 24). Воскресіння настає після смерті, як проростання зерна настає після його засіву в землю. Христос, перемігши гріх людей, перемагає і їхню смерть — наслідок гріха: «Знищений буде останній ворог — смерть» (1 Кор. 15, 26).

Воскресіння починається з увірування і покаяння людини, досі «похованої» під гріхами. Сам Ісус Христос у притчі про блудного сина порівнює покаяння людини з воскресінням: «Бо оцей брат твій був мертвий і ожив, пропав був і знайшовся» (Лк. 15, 32).

Тому «час» воскресіння, за словами Христа, не тільки «надходить», а й «уже тепер він». Померла у гріхах людина чує «голос Сина Божого» в проповіді Євангелія, а «почувши», оживає благодаттю Святого Духа. У ній помирає «старий Адам» («живу вже не я») і починає жити Адам новий («живе Христос у мені») (пор. Гал. 2, 20). У таїнстві Хрещення зерна нового життя «засіваються в ґрунт» звичайного людського життя, позначеного минулістю і смертністю. І ці засіяні зерна, як навчає апостол Павло, мають прорости: «Сіється в тлінні, встає у нетлінні» (1 Кор. 15, 42).

Мертві з гробів воскреснуть, всі будуть зрівняні і таємниці всіх стануть явними перед Тобою.

Великопосна тріодь, Неділя М'ясопусна, утренья, стихира

Мартин: Виходить, що ми не зовсім помираємо?

Отець Андрій: Так, бо вірую в Христа вже переходимо від смерті до життя: «Хто вірує в мене, ... від смерті перейшов до життя» (пор. Йо. 5, 24). У самій смерті людині дарується можливість позбутися всіх залишків гріховності, які заважають повноцінному життю. На цьому «шляху» до воскресіння ми супроводжуємо усопших молитвами, щоби блаженно завершилася «путь» їхнього воскресіння: «Блаженна путь, на яку нині ідеш, душе, бо тобі приготоване місце упокоєння» (прокімен Служби за усопших).

Сергій: А як розуміти «воскресіння на суд», про яке Ви говорите?

Отець Андрій: «Воскресіння життя», яке Христос дарує всім, людина може звести до «воскресіння на суд». А суд, за словами Христа, полягає в тому, що «світло прийшло у світ, люди ж більше злюбили темряву, ніж світло, — лихі бо були їхні діла» (Йо. 3, 19). Тому ті, що зло чинили, вийдуть на воскресіння суду.

Сам Бог воскрешає з'єднану з Ним людину, спочатку відокремивши душу від тіла, потім з'єднавши їх знову, — так і стається загальне спасіння буття.

Григорій Ніський, Проти Аполінарія, 17

Воскресіння сина вдови з Наїна

У день славного Зновупришестя Христа остаточно «квіслітяться» всіляке приховане зло, яке не встоїть перед Світлом Христовим. Усе досі таємне стане явним, «немає бо нічого схованого, що не мало б стати явним» (Мр. 4, 22), і з будь-якого зла буде зірвано лицемірну маску добродетельності.

А тому для «гріха світу» (пор. Йо. 1, 29) і всіх дій лукавого цей суд стане Страшним, бо нестиме в собі остаточний присуд злу й означатиме повну поразку «лукавого і всіх ангелів його», а з ними — і всіх «породжень лукавого», тобто тоталітарних систем, антилюдських ідеологій, принизливих для людини форм культури.

Марічка: Чи цей Суд Божий люди називають страшним зі страху перед пеклом?

Отець Андрій: Друге пришестя Христа не перетворює лихих у добрих автоматично, без їхнього відома й згоди. Якщо, за словами Христа, вони більше полюбили темряву, ніж світло, то навіть світло їхнього тілесного воскресіння не подолає темряви, котру вони обрали особисто, і не подолає їхнього бажання й надалі залишатися в темряві. Тоді, згідно з ученням Отців Церкви, світло Божого Царства стане для них пекельним вогнем. Перебування Бога поруч із ними буде для них нестерпним через їхню відмову від Нього.

Пекло — це вибір тих людей, котрі на любов Бога і праведних людей до них відповідають ненавистю й агресією, позаяк не приймають інших відносин. За словами святого Августина, пекло — це буття, позбавлене життя. Істоти в пеклі «є», бо їх покликав до буття Бог, а тому вони не в змозі «не бути». Однак радикальний розрив із Богом — Джерелом життя — призводить до того, що вони не мають життя у собі (пор. Йо. 6, 53), а перебувають у смерті: «Відніме Бог участь [їх] від дерева життя» (Од. 22, 19).

У воскресінні Христос виведе людину з-під влади смертного тіління.

«Христос — наша Пасха», п. 245

«Очікую воскресіння мертвих»

Дарина: Отче! Сподіваюся, що для християн очікування воскресіння мертвих несе надію, а не страх...

Отець Андрій: Це так. Завдяки християнській вірі ми спираємося на тверду обітницю Христа про життя вічне: «Хто слухає моє слово й у того вірує, хто послав мене, — живе життям вічним і на суд не приходиться, бо від смерті перейшов у життя» (Йо. 5, 24), а тому з надією очікуємо воскресіння мертвих. Бо й справді, ми очікуємо не смерті, коли нас поховують і забудуть про нас, а «воскресіння мертвих», коли все добре, що ми тут розпочали, не тільки продовжиться, а й буде преображене Господом у нове творіння.

Воскресіння людини до нового життя починається з її увірування і покаювання, щоб у майбутньому завершитися воскресінням у тілі.

Після смерті людини і до її воскресіння Бог дарує людині благодать дозрівання до нового життя.

День славного Зновупришестя Христа стане днем воскресіння мертвих.

Для тих, хто знехтував увіруванням і покаюванням, цей день стане також днем Страшного суду над усіма людськими гріхами — як особистими, так і «гріхом світу».

Неприйняття Христової слави і є пеклом — перебуванням нерозкаяних грішників у смерті поза Божим життям.

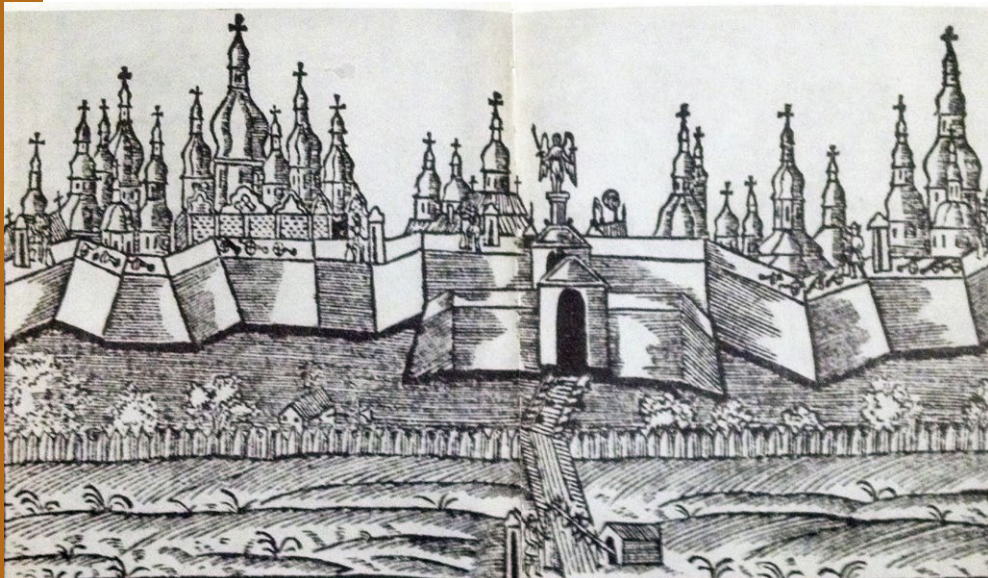
Натомість прийняття Христа введе людей в оновлене «життя будучого віку».

«...і життя будучого віку»

Тема 19

Життя будучого віку. Амїнь

Київ — новий Єрусалим

Ночі не буде більше,
і не матимуть потреби
в світлі світильника і світлі
сонця, бо Господь Бог
освітлює їх, і царюватимуть
на віки вічні.
Од. 22, 5

Сергій: Якщо в Символі віри сповідуємо «життя будучого віку», то чи це означає, що той майбутній вік настане після закінчення цього віку?

Отець Андрій: Теорії науковців про «виникнення всесвіту» (первісний вибух всесвіту і розлітання галактик), тобто його «початок», неминуче впираються в проблему його «зникнення», а значить — «кінця світу». Відносний світ, обмежений у просторі й часі, не може бути вічним. А світ природи, раніше чи пізніше вичерпавши свої енергетичні ресурси, не матиме ніякого «життя будучого віку».

Зовсім іншу перспективу для світу відкриває Ісус Христос, а саме — що цей вік преобразиться у «вік будучий». Позаяк творіння існує не завдяки самому собі й не від себе, а взяло початок від Творця, то й свій «будучий вік» завдячує Творцеві.

У «будучому віці» люди здійснять повноту Божого задуму про своє панування «над рибою морською, над птаством небесним, над скотиною, над усіма дикими звірами й над усіма плазунами, що повзають по землі» (Бут. 1, 26), і відновлять утрачений через смерть зв'язок із творінням.

І витре [Бог] кожную сльозу з очей їхніх; і смерті не буде більше, ні скорботи, ні плачу, ні болю не буде більше, бо все попереднє минуло.

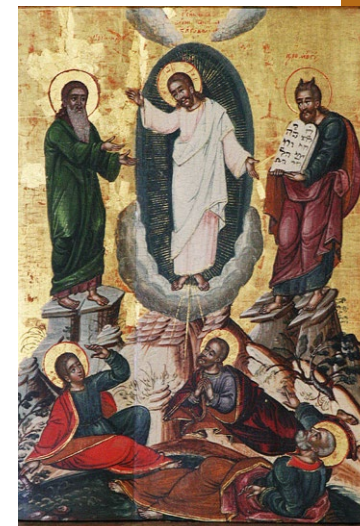
Од. 21, 4

Мартин: Чи існують якісь знаки «будучого віку»?

Отець Андрій: Зійшовши з апостолами на гору Тавор, Христос показав будучий вік у світлі Свого Преображення: «Обличчя його засяло, наче сонце, а одежа побіліла, наче світло» (Мт. 17, 2). Апостоли побачили також Мойсея та Іллю — людей із минулого, котрі з'явилися поруч із Христом як сучасники апостолів, щоб говорити з Ним про страсті в майбутньому. Преображення в Христі — це подолання розриву в часі між минулим, сучасним і майбутнім та розриву в просторі між «тут» і «там», між землею і небом.

Преображення Христове охоплює не тільки людей: Мойсея, Іллю та апостолів, а й їхні «одежі». Це означає, що в життя «будучого віку» увійдуть не тільки праведники всіх часів і з усіх народів, а й діла їхніх рук — всі здобутки людської творчості. Жодний добрий учинок, навіть «склянка води», подана вбогому, не пропаде в минулому, а ввійде в життя «будучого віку». Бог як Господь історії підніме всю достойну спадщину людства із забуття і преобразить.

Елементи «будучого віку» вже є і діють у «віці цьому», а тому вселяють надію на майбутнє. Громадянами майбутнього є святі люди. Вони живуть на землі за законами грядучого Царства Божого. Часто їх не сприймають, висміюють чи й агресивно поборюють. Так стається зауважене ще апостолом Павлом: «Вони, яких світ був не вартий, блукали пустинями, горами, печерами та земними вертепами» (Євр. 11, 38). Їхнє праведне життя є знаком присутності Царства Божого у світі, а день завтрашній реально входить у день сьогоднішній і преобразує його в «день спасіння».

Преображення Господнє

Усіх нас прийми в царство
Твоє, показавши нас синами
Твоїми і синами дня, Твій
мир і Твою любов даруй
нам, Господи Боже наш,
бо Ти все воздав нам.

Службник, Божественна Літургія
святого Василія Великого,
анафора

Сергій: Тож катастрофи кінця світу не буде?

Отець Андрій: Ні, не буде, бо Бог не знищує світ, а преобразує його зсередини нього самого, через часто «слабких і нерозумних» із погляду світської успішності людей: «Бог вибрав немудре світу, щоб засоромити мудрих, і безсильне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильних» (1 Кор. 1, 27). Проте саме за ними — майбутнє, характеру якого «світ цей» ще не розуміє.

«Будучий вік», як закваска в тісто, входить у вік перішній. У ньому Бог долає стихійність і минуцність, привнесене у творіння гріхом. Гріх же не має майбутнього: у Зновпришесті Христа йому не знайдеться місця в сучасності, тому він відійде в минуле. Носії ж гріха, і далі відчайдушно чіпляючись за минуле, не будуть у змові позитивно творити свою сучасність.

Символ віри завершується життєствердним висловом «амінь» («нехай так буде»). Цим «амінь» ми християни, стаємо учасниками преображення світу і продовжуємо місію апостолів Христа. Сказавши «амінь» Христові, кожна людина отримує можливість збудувати інше, краще життя, запобігаючи катастрофі власного життя і знищенню світу.

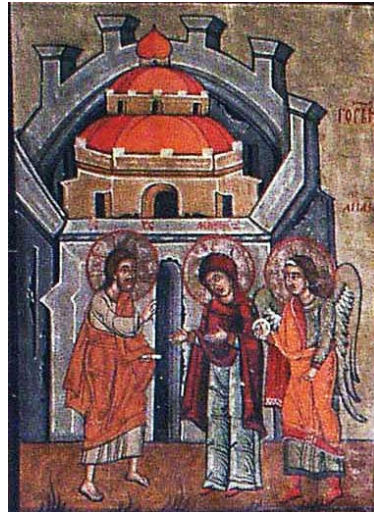

Небо — це країна живих, де немає ночі, де немає сну — образу смерті; де немає ні їжі, ні пиття — підпори нашої немочі; де немає недуги, болів, ліків, судів, торгівлі, ремесла, грошей — початку лиха; де немає воєн, цього кореня ненависті, а є країна живих, що не вмерли через гріх, а живуть істинним життям у Христі Ісусі.

Василій Великий, Гомілія на Псалом 114

І нарешті, християнське «амінь» учиняє життя цілісним, усуваючи всілякі суперечності, роздвоєння та двозначності. Тому своїм «амінь», своїм «нехай так буде» християнин без жодних обмежень і недомовок приймає Бога, інших людей, себе самого й увесь світ...

«Будучий вік», якого очікуємо, ми будуємо вже тепер на духовних і моральних підвалинах християнського віровчення. Про те, якими вони є вестимемо мову на шляхах нашого подальшого паломництва. Ми почали з Києва — колиски нашої віри, щоб продовжити у Львові, де наші предки духовно зростали, щоб, подібно до святого Юрія, в честь якого споруджено головну львівську святиню, перемогти дракона ненависті, репресій і руїни. Ми це відчуємо й побачимо в княжому Львові.

Небесний Єрусалим

Воскресіння мертвих започатковує життя без смерті, яке називається «будучим віком».

Для людства відкриється змога реалізувати своє покликання бути вінцем творіння.

У «будучий вік» увійдуть ті люди, котрі добрими ділами своїх рук уже готували «краще майбутнє». Такими людьми «кращого майбутнього» є передовсім, святі люди, які не пристосовувалися до «гріха світу», а преобразували світ у Христі. Усе гріховне, яке є ущербленим творінням, відійде в минуле, і йому не знайдеться місця в «будучому віці», який водночас стане непроминаючою сучасністю.

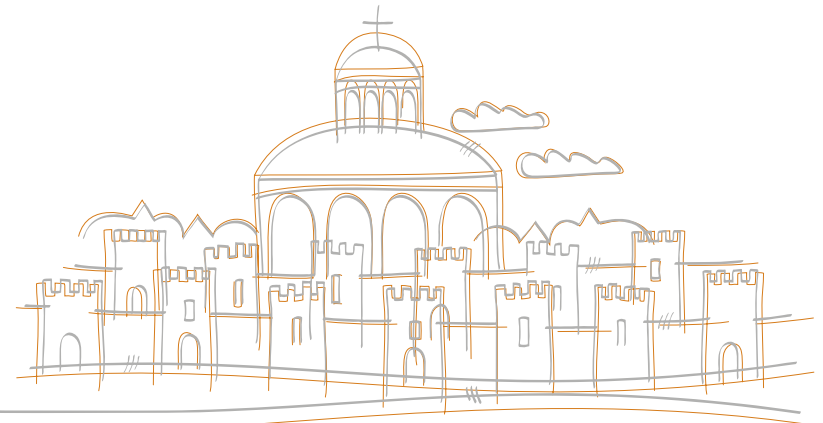

Рай (Лоно Араама)

У Своєму славному Пришесті Христос переобразить увесь світ, який позбудеться тлінності й минуцності. [...] В оновленому сотворенні людина «узрить» обличчя Господнє [...] Прославлений стан людини — це участь у житті Пресвятої Тройці разом із Пресвятою Богородицею, ангелами та всіма святими. Передання називає цей стан Небом.

«Христос — наша Пасха», пп. 252-253

Частина друга Ми надіємося

Коли вони наблизилися до села, куди йшли, Ісус удав, що хоче простувати далі. Вони ж наполягали, кажучи: «Зостанься з нами, бо вже надвечір, і день уже похилився». І він увійшов, щоб зостатись. І от, як він був за столом з ними, взяв хліб, поблагословив і розламавши його, дав їм. Тоді відкрилися в них очі, і вони його пізнали [...] І казали вони один до одного: «Чи не палало наше серце в нас у грудях, коли він промовляв до нас у дорозі та вияснював нам Писання?»

Лк. 24, 28-32

Наші однолітки знають про християнську віру, але подібно до апостолів, потребують спілкування з Учителем віри. Він іде поряд, супроводить, тлумачить і допомагає пізнати Істину. Він і нам допоможе зрозуміти сенс подій нашого життя. І коли приступимо до Нього з вірою і любов'ю, то не лише збагнемо розумом Його слова, але й запалаємо серцем у відповідь на них.

Тема 1

Молитва — вираження християнської надії

Моління (Деїсис)

Молоді паломники увійшли на подвір'я собору, і Марічка запитала: Хто цей чоловік і що він робить?

Отець Андрій: Це святий Онуфрій. Він молиться, розмовляє з Богом.

Марічка: А для чого молитися?

Отець Андрій: Молитва допомагає нам єднатися з Богом. У молитві ми звертаємося до Бога та слухаємо Його Слово, промовлене до нас. Тільки через молитву наша віра в Бога і довіра до Нього буде зростати.

Бог створив людину і кличе її до єднання та спілкування з Ним. У Старому Завіті бачимо багато прикладів, які розповідають про прагнення Бога спілкуватися зі своїм народом. Він промовляє до нього, дає йому заповіді, в різний спосіб показує Свою присутність. Го-

Молитва за своєю сутністю — це спілкування та єднання людини з Богом, а за своєю дією вона підтримує світ і поєднує його з Богом.

Йоан Лівстичник, Лівстичка духовна. Слово 28

Просьте, і дасться вам; шукайте, і знайдете; стукайте, і відчинять вам.

Мт. 7, 7

Собор Святого Юра у Львові

Собор впродовж століть збирає народ на молитву та живить його благодаттю Святих Таїнств. У крипті цього собору спочивають праведники нашої Церкви, серед яких є Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький та Патріарх Йосиф Сліпий. Вони були і залишаються знаком надії на спасіння для поколінь українських християн. Вони і сьогодні зустрічають прочан, які з усього світу паломничають до Львова і приходять до собору Святого Юра.

сподь Ісус Христос, Син Божий, зійшов на землю і став людиною. Він показав нам, що ми є діти Божі. І навчив нас звертатися до Небесного Отця як до свого батька.

Людина, створена на Образ Божий, також має потребу спілкуватися зі своїм Отцем і Сотворителем. Таке спілкування здійснюється в молитві.

Сергій: Отже, молитва — це розмова Бога з людиною?

Отець Андрій: Саме так. І цю розмову починаємо не ми а Бог. Він перший промовляє до нас, хоч ми не завжди Його чуємо і розуміємо. У молитві ми маємо неповторну нагоду зустрітися з Богом. Молитва — зустріч осіб, у якій людина слухає те, що говорить їй Бог, і каже Богові те, що в неї на серці. Таке спілкування з Богом є дуже важливим для кожної людини. Це діалог: Бог говорить — людина слухає, і навпаки... «Хто ж пристає до Господа, є одним духом» (1 Кор. 6, 17).

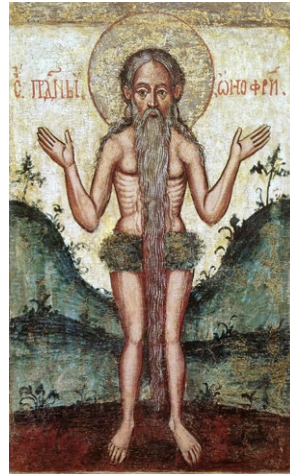
Так і ми починаємо промовляти до Бога у відповідь на Його Слово до нас. Поступово через практику молитви Бог навчить нас, що розмова розпочинається не з наших слів, а з нашого слухання. Крім уміння слухати, молитва вчить нас ще одного вміння — вважати почуте від співрозмовника важливішим від того, що кажемо ми

«Христос — наша Пасха», п. 801

Благословен єси, Господи Боже, Вседержителю, що відаєш ум людський, що знаєш, чого потребуємо, багато більше, ніж просимо або розуміємо.

Службник, Літургія Передшесвячених Дарів, молитва

Преподобний Онуфрій

Сергій: Як нам розмовляти з Богом?

Отець Андрій: Молитися можна спільно і наодинці. У молитві головне не те, що ми кажемо Богові, хоча це також дуже важливо. З нашого боку потрібне бажання молитися. Проте остерігаймося, щоб не звести молитви лише до «виговорювання» перед Богом, бо тоді наша молитва стане просто монологом. Також залишімо місце на тишу, кажучи до Господа з пророком Самуїлом: «Говори! Слуга твій слухає» (1 Сам. 3, 10).

Дмитро: Як нам навчитися добре молитися?

Отець Андрій: Сам Христос навчив нас молитися. Він дарував нам молитву «Отче наш», саме тому вона називається Господньою молитвою. Звертаючись до Бога «Отче», батьку наш, ми визнаємо себе дітьми Божими, братами і сестрами у Христі.

Про Господню молитву митрополит Андрей Шептицький навчає: «“Отче наш” є останнім словом молитви, є абсолютною молитвою; поза тією молитвою, так сказати б, немає молитви. Усе, що є молитвою, у цій молитві міститься» (Про Божу мудрість).

Бог є нашим Творцем. Він прагне постійно з нами спілкуватися.

Людина, створена на образ і подобу Богу, також має потребу спілкуватися зі своїм Отцем і Сотворителем.

Таким спілкуванням є молитва.

Молитися можна спільно (у Церкві) і наодинці (особисто).

Молитися — це, перш за все, слухати Бога. Завдяки молитві наша віра в Бога і довіра до Нього зростатиме.

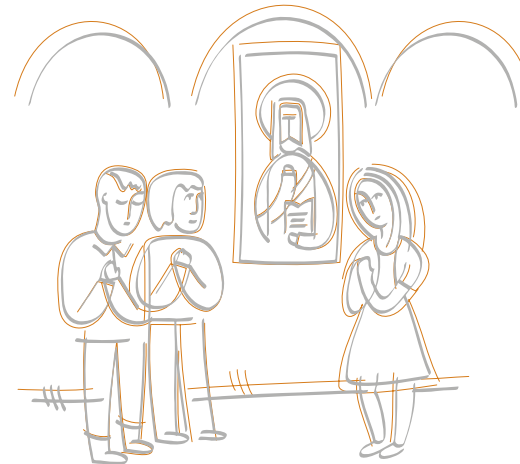

Господи, помилуй нас, бо на Тебе ми уповали, не прогнівайся дуже на нас, ані не пам'ятай беззаконь наших: але зглянься і нині, як милосердний, і вирятуй нас від ворогів наших. Бо Ти Бог наш, а ми люди Твої, всі діла рук Твоїх, і ім'я Твоє призиваємо.

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Тропар Служби на всяке прошення

Господня молитва

Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні, і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим, і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого! Бо Твоє є Царство, і сила, і слава навіки. Амінь.

Моліться без перерви.

1 Сол. 5, 17

Тема 2 Спільна й особиста МОЛИТВА

Ти ж, коли молишся, увійди у свою кімнату, зачини за собою двері й молись Отцеві твоєму, що перебуває в тайні, а Отець твій, що бачить таємне, воздасть тобі.

Мт. 6, 6

Літургія в Соборі св. Юра у Львові

Той, хто молиться в ім'я Христа, завжди молиться в Церкві, Тілі Христовому, і для Церкви. Кожний християнин, коли славить Господа чи благодарить Його чи чогось просить для себе або для інших, стає голосом свого ближнього.

«Христос — наша Пасха», п. 669

Мартин: Що таке спільна молитва?

Отець Андрій: Спільна молитва є молитвою Церкви. Молитва Церкви звичайно звершується через храмове богослужіння, у якому беруть участь усі вірні.

Церква Христова — це єдність Бога і людей. Вона є одним Тілом, Головою якого є Господь Ісус Христос. Усі ми — разом із Богородицею, ангелами, святими — є членами цього Тіла. Пресвята Богородиця, ангели і святі у небі невинно моляться за нас до Господа. Тому, коли ми молимося, то єднаємося з їхніми молитвами.

Кожен християнин, беручи участь у молитві Церкви, наповнює своє життя й особистою молитвою, бо саме в цьому є повноцінна відповідь на покликання бути синами й дочками Небесного Отця.

Церква — спільнота вірних — є найкращим середовищем для того, щоб люди поглиблювали своє спілкування з Богом. Вона творить єдину Божу родину.

Дарина: Чому в нас виникає бажання молитися?

Отець Андрій: У таїнстві Миропомазання людина отримує Святого Духа, який надихає її на молитву. Від цього моменту Святий Дух — третя Особа Божа — супроводжує нас кожно хвилину нашого життя. Святий Дух творить нашу молитву і надихає її допомагає нам молитися. Саме завдяки Йому в нас виникає бажання молитися.

Апостол Павло навчає, що Святий Дух «допомагає нам у немочі нашій; про що бо нам слід молитися як слід, не знаємо...» (Рм. 8, 26). Але навіть неохрещена людина може відчувати бажання молитися, бо всі люди створені для спілкування з Богом.

Молитва протестувальника під час Майдану

Дмитро: А мені подобається молитися самому...

А коли молитесь, не говоріть зайвого, як ті погани; гадають-бо що за своєю велемовністю будуть вислухані.

Мт. 6, 7

Отець Андрій: Навіть коли молимося наодинці, ми не є самі, адже як християни ми є членами Тіла Христового — Церкви. Наші стосунки з Богом — це стосунки Батька і дитини. Тому й спілкування з Ним, тобто наша молитва, має особистісний характер. Прикладом такої молитви є молитва Ісуса Христа. Він часто молиться вночі, наодинці, звертаючись до Небесного Отця.

Церква вчить нас, як спілкуватися з Богом особисто, зустрічатися з Ним. Для цього вона зберегла і передає молитви, які є зразком особистої розмови людини з Богом: щоденні, ранкові, вечірні, молитви в особливих потребах чи за певних подій життя.

Сергій: Коли найкраще молитися і якими молитвами?

Отець Андрій: Апостол Павло навчає: «Моліться без перерви» (1 Сол. 5, 17). Це означає, що все наше життя має стати молитвою. Адже молитва — це не лише промовляння слів. Це — постійне перебування у Божій присутності, пам'яті про Господа та любові до Нього.

Ісус Христос так говорив Своїм учням про молитву: «Ти ж, коли молишся, увійди у свою кімнату» (Мт. 6, 6).

Співці на хорах

Знов істинно кажу вам: коли двоє з вас згодяться на землі просити про що б там не було, воно буде дано їм моїм Отцем Небесним; бо де двоє або трое зібрані в моє ім'я там я серед них.

Мт. 18, 19-20

Коли молимося, то молимося не тільки за себе самих, а й за весь народ, бо ми всі є одним народом [...]. Сам Христос, учитель і наставник єдності, бажав, щоб кожен молився за всіх, подібно як Він, зібравши всіх у Самому Собі, привів їх до Отця.

Кипріян Картагенський, Про Господню молитву, 8

Христос говорить про кімнату Свого серця. Ключем до цієї «кімнати» є зосередженість та увага, яку треба зберігати на молитві, не розпоршуючись думками і не відволікаючись на щоденні турботи. Молитва не кочне має бути багатослівною. Головне, щоб вона була широю і повною віри.

Одним із найпоширеніших способів християнської молитви є молитва псалмами. Псалми — це духовні пісні, які містяться у Старому Завіті. Вони вчать нас молитися. Псалми є основою всіх богослужінь Христової Церкви.

Церква зберегла й передала нам багато молитов, якими її вірні молилися впродовж багатьох століть. Такі молитви зібрано у спеціальних книжках — молитовниках. Вони також є зразком для нас і допомогою в молитві. Найкращим зразком є Господня молитва — «Отче наш».

Церква навчає про потребу молитовного правила: слід мати визначений час упродовж дня, який присвячуємо молитві. Це ранкова, вечірня пора певні проміжки часу протягом дня. Дотримуватись молитовного правила треба вчитися постійно і наполегливо. Повнота молитовного правила міститься в Часослові. Ця книга є справжнім підручником доброї, правильної молитви.

Іноді, коли ми молимося своїми словами, а не словами подвижників, записаними в Часослові, наші молитви можуть виявитися самолюбними. Проте звертатися до Господа можна й власними словами, які промовляємо з глибини свого серця. Він, як наш люблячий Батько, завжди нас потішить, підтримає, допоможе та благословить.

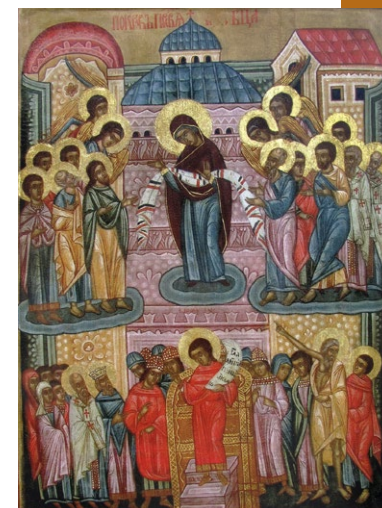
Молитвами Богородиці, Спасе, спаси нас. Молитвами святих Твоїх, Спасе, спаси нас.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, антифони

У молитві ми можемо прославляти Бога, дякувати Йому, просити про щось або каятися у своїх гріхах. Молитва прослави є плодом спілкування з Богом та усвідомлення Його невимовної величі, несказаної доброти та милосердя до людей. Молитва подяки (благодарення) є виявом вдячності Богові за всі Його дари. Покаянні молитви є виявом усвідомлення людиною своїх провин і прагнення повернутися до свого Небесного Отця. У молитві-проханні ми звертаємося до Бога з нашими потребами, адже так нас навчив Господь Ісус Христос: «Просіть, і дасться вам; шукайте, і знайдете; стукайте, і відчинять вам» (Мт. 7, 7).

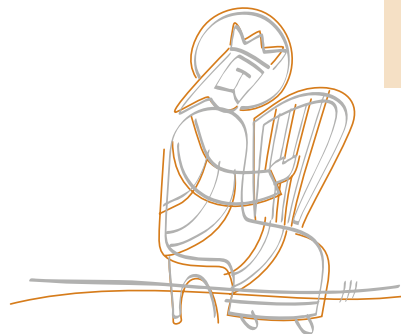
Христина: Чи Господь завжди вислуховує наші молитви?

Отець Андрій: Інколи може здаватися, що Бог не вислуховує наших молитов чи прохань. Однак Бог вислуховує нас завжди. Нам лише треба бути витривалими в молитві, водночас не перетворюючи прохання у вимоги. Молитва змінює нас, робить нас стійкими в доброму, навчає того, що насправді потрібне і допомагає приймати Божу волю: «Нехай буде воля Твоя». Адже лише Бог знає, що нам насправді потрібне (пор. Лк. 12, 30). Коли ми не отримуємо того, про що просимо, то, остаточно, це стається задля нашого ж добра; і навіть якщо ми не розуміємо цього тепер, то усвідомимо з перспективи нашого спасіння. Ми не можемо дозволити собі диктувати Богові свою волю.

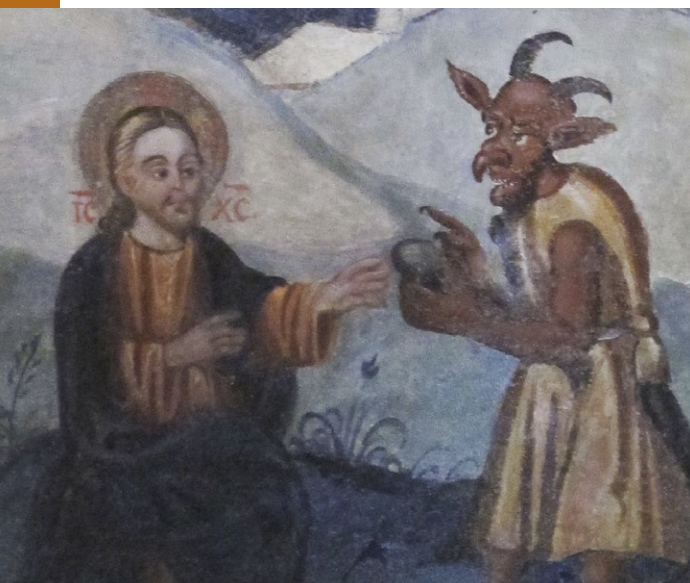

Покрова Пресвятої Богородиці

Молитва може бути спільною і особистою. Святий Дух творить нашу молитву і надихає її У молитві ми прославляємо Бога, дякуємо Йому, просимо про щось і каємося у своїх гріхах.

Тема 3 Труднощі в молитві

Коли ти молишся і будеш вислуханий, то далі молися, щоб Богам подякувати; якщо не будеш вислуханий, то не покидай молитви, щоб бути вислуханим.

Йоан Золотоустий, Про покаєння, Гомілія 3, 4

Спокуси Христа в пустелі

Коли ж ви в мені перебуватимете, і мої слова у вас перебуватимуть, — просіте тоді, чого лиш забажаєте, і воно здійсниться для вас. Йо. 15, 7

Молитва переображує того, хто молиться, робить його витривалим у доброму, вчить про те, що йому справді потрібно, і робить відкритим на Божу волю. «Христос — наша Пасха», п. 821

Марічка: Чому інколи мені важко молитися?

Отець Андрій: Дуже часто буває так, що ми не хочемо молитися, не налаштовані на молитву. Проте молитва не має залежати від нашого настрою. Молитва — це подвиг. Він полягає у праці над собою: зусиллях, терплячості, витривалості та вірності. Через молитву ми підтримуємо, розвиваємо і плакаємо стосунки з Богом. Коли ми згадуємо про ці взаємини лише час від часу, вони ослаблюються. Тому нам і буває незручно, коли ми стаємо на молитву.

Найбільшою трудностю, яку слід долати в подвигу молитви, є наша віддаленість від Бога, яку ми успадкували через гріхопадіння Адама і Єви. Через неї ми уникаємо спілкування з Богом, а якщо і спілкуємося, то нам важко розмовляти з Ним.

Сергій: Я інколи хочу помолитися, але не знаю, що сказати Богові.

Отець Андрій: Церква впродовж багатьох століть через своїх святих збагатилася прекрасними молитвами, які вчать нас, як молитися, розвивають і збагачують нашу особисту молитву. Часто трапляється так, що ми втомлені, не маємо що сказати, роздратовані чи перебуваємо в поганому настрої. У таких випадках готові молитовні тексти допомагають нам молитися. Головне, щоб ми усвідомлювали й розуміли ті слова, якими звертаємося до Бога.

Однак дуже важливою є молитва власними словами (спонтанна молитва). Щире й безпосереднє звернення до Бога своїми словами має супроводжувати кожен наш день. Ми вчимося так молитися впродовж усього життя.

І що б ми не просили, одержуєм від нього, бо заповіді його бережемо і чинимо те, що йому вгодне.

1 Йо. 3, 22

Дарина: Чому під час молитви мої думки розсіюються? Як із цим боротися?

Отець Андрій: Для Бога в нашій молитві особливо важливим є стан нашого серця. Якщо ми щиро переживаємо і свідомо промовляємо кожне слово молитви, то така молитва є жива. Якщо ми не здатні, в силу різних обставин, зосередити увагу на тому, що говоримо, то краще молитися коротко, підносячи свій розум і серце до Бога.

Якщо ми молимося впродовж певного часу, то може настати звикання до слів, які промовляємо. Тоді повторюємо слова молитви автоматично, а думаємо про щось зовсім інше. Дуже важливо пильнувати себе, не дозволяти іншим думкам заволодіти нашим розумом під час молитви.

Як це зробити? Потрібно завжди думати над тим, про що ми молимося. Не дозволяти собі промовляти порожніх слів. Краще помолитися однією молитвою, але вдумливо і якщо треба, повторюючи її кілька разів, ніж проказати всі молитви механічно.

Преподобний Йоан Дамаскин

Мартин: Інколи молитва триває так довго...

Отець Андрій: Молитва може здаватися занадто довгою тоді, коли вона є простим відчитуванням текстів або відстоюванням церковних служб. Молитва є потребою душі, а коли стає повинністю, то є тягарем і здається занадто довгою. Крім того, все залежить від того, яким є ставлення до Особи, з якою розмовляємо. Чи ви, мої дорогі, зауважували, що розмова з приятелем або близькою особою не здається задоволюючою?

Марічка: У мене часто не вистачає часу на молитву...

Отець Андрій: Допоки наші справи, праця, щоденні клопоти є для нас важливішими, ніж молитва, доти ми не матимемо часу на молитву. Коли ж ми надто зайняті, треба використовувати найменшу хвилинку для того, щоби звернутися до Бога. І не має значення, де це відбувається — вдома, у транспорті, на роботі в часі перерви чи в будь-який інший час. Коротка і щира молитва — звернення до Бога — є дуже важливою і потрібною.

Звершуючи часто молитву, бачимо, що гріх вчиняємо, бо устами пісні співаємо, душею ж думаємо про нісенітне. Обоє, Христе, виправ покаєнням і спаси нас.

Октоїх, глас 3, понеділок, утрєня, стихира

Молитва є показником нашого духовного життя. Молитви, написані святими Церкви, вчать нас, як молитися, розвивають і збагачують нашу особисту молитву. Потрібно думати над тим, про що ми молимося, розуміти й усвідомлювати слова молитви. Наші прохання в молитві передбачають, що ми довіряємо Богові і приймаємо Його волю, незалежно від того, чи отримаємо те, про що просимо, чи ні.

І буде так, що перш, ніж вони візвуть до мене, я озвуся; вони ще будуть промовляти, а я їх уже вислухаю.

Іс. 65, 24

Преподобний Антоній Великий

Буду молитися духом, а й розумом буду молитись. Буду співати духом, а й розумом буду співати.

1 Кор. 14, 15

Драбина Якова

Молитва твориться устами, умом і серцем. Спочатку вона є тільки словесною, але разом з нею має звершуватися молитва ума і серця, яку вона розігрує та підтримує.

«Христос — наша Пасха», п. 690

Сергій: Чому Церква вчить промовляти певні молитви, робити на собі знак хреста, чинити поклони? Хіба не можна просто помолитися в душі, щоб ніхто цього не бачив і ніхто про це не знав?

Отець Андрій: Людина — особа цілісна. Тому, коли вона молиться, усі її чуття, сили й властивості також залучаються до цієї розмови з Богом. Розрізняють різні ступені молитви: словесна молитва, молитва ума, молитва серця та споглядання.

Словесною молитвою, або молитвою уст, ми промовляємо молитовні тексти. Їх ми супроводжуємо поставою тіла: стоянням, прихиленням колін, складанням рук, а також молитовними жестами: поклонами, знаком хреста. Такий ступінь молитви є потрібним і важливим, адже допомагає нам зосередитися, підне-

Тема 4 Ступені особистої МОЛИТВИ

сти свої думки до Бога. Він також готує нас до глибшої молитви — молитви ума.

Марічка: Чому важливо завжди бути уважними під час молитви?

Отець Андрій: Важливо не просто читати чи промовляти її — потрібно також зосередитися на тому, що ми говоримо, усвідомлювати це. Ця внутрішня увага й усвідомлення слів молитви охороняють нас від злих думок та дозволяють зосередитися на молитві. Ми розважаємо над вимовленими словами, глибше входимо в їхній зміст і так переходимо до другого ступеню молитви, тобто молитви ума. Молитва ж ума дозволяє молільникові засмакувати й пережити кожне слово своєї молитви.

У разі розсіяння думок Святі Отці та духовні наставники радять повернутися до того місця молитви, де увагу було втрачено. Можна також молитися коротшими чи простішими словами. Важлива не так тривалість молитви, як її щирість.

Вартоломей???

Цар Давид молиться

Дарина: А що означає «молитися серцем»?

Отець Андрій: Молитва серця, порівняно з попередніми ступенями молитви, є тим внутрішнім станом людини, в якому вона діянням Святого Духа постійно перебуває з Богом. Коли людина молиться серцем, вона вже не обмежується словами чи жестами, — адже все її життя і кожен її подих стає молитвою. Це той ступінь молитви, до якого закликає апостол Павло у Першому посланні до Солунян: «Моліться без перерви» (1 Сол. 5, 17). Молитва серця не відриває людину від реальності й не робить її байдужою, а навпаки — змінює її життя на краще, вносить у нього спокій і мир. Одним із дієвих засобів, який провадить до молитви серця, є Ісусова молитва, яка має на меті через прості слова звертання до Спасителя вкоренити в нашому серці постійне і живе усвідомлення Божої присутності.

Дмитро: Я багато чув про Ісусову молитву. Що це за молитва і чому вона така популярна?

Отець Андрій: Ісусова молитва є звертанням до Спасителя словами: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного (грішну)». Часто її промовляють, тримаючи в руках вервицю (з церковнослов'янської — шнурок), за допомогою якої роблять відлік молитов.

Ісусова молитва особлива тим, що молитися її — хоч вона і є короткою — можна на всіх трьох ступенях: молитві слова, молитві ума й молитві серця. Спочатку молільник промовляє її устами, потім на словах молитви зосереджується вся його увага, а далі — його серце молиться саме, перебуваючи в єдності з Богом.

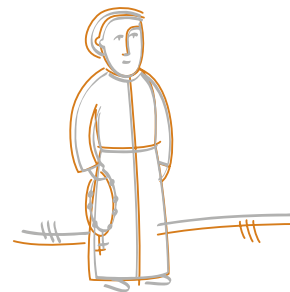
Христина: Отче, Ви говорили також про споглядальну молитву. Що під цим розуміти?

Отець Андрій: Споглядальна молитва є даром Святого Духа, коли Бог дарує людині можливість бачити Його. Цей дар може прийняти той, хто очистив свої думки, помисли й повністю довіряє Богові. «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» (Мт. 5, 8).

Невпинно молиться той, хто поєднує молитву з працею і навпаки. Тільки так можемо сповнити заповідь щодо невпинної молитви.

Оріген, Про молитву, 12

Прийми, Господи, в цю хвилину й наші молитви і спрямуй життя наше до Твоїх заповідей. Душі наші освяти, тіла очисти, думки наші направ, розум очисти й протверези, і визволь нас від усякої скорботи, лиха й слабування.

Часослов, Молитва на Часак

Гора Афон???

Розрізняють словесну молитву, молитву ума, молитву серця та споглядальну молитву.

Ісусова молитва є одним із найкращих засобів на шляху до молитви серця.

Споглядальна молитва є особливим даром Божим, у якому людина на молитві зустрічається з Богом і перебуває в Його присутності.

Тема 5

Храм — місце спільної МОЛИТВИ

Намісний ряд іконостасу

Які ж то вони любі, твої шатра, Господи сил! Знемагає моя душа й прагне до дворів Господніх! Серце моє й моє тіло радіють живим Богом. Навіть пташина знаходить собі хатку, і ластівка собі гніздечко, куди кладе своїх писклят: а (я жертовники твої, Господи сил, Царю мій і Боже! Щасливі, що живуть у твоїм домі; вони повіки тебе хвалять! Пс. 84, 2-5

Сергій: Чому потрібно ходити до храму? Невже не можна помолитися Богові вдома чи в будь-якому іншому місці?

Отець Андрій: Можна і треба молитися як удома, так і в будь-якому місці. Проте молитва в храмі є молитвою спільноти вірних, зібраних в ім'я Ісуса Христа. «Бо де двоє або троє зібрані в моє ім'я там я серед них» — так навчає Христос у Євангелії від Матея (Мт. 18, 20). Апостол Павло називає зібрану спільноту Тілом, Головою якого є сам Господь, а кожен із нас є членами Його Тіла (пор. 1 Кор. 12, 12-30).

Вже у Святому Письмі Старого Завіту читаємо, що Ной, Авраам, Яків та інші праведники споруджували Богові жертвовники (див. Бут. 13, 4; 13, 18; 22, 9; 28, 16-22). Після виходу з Єгипту, в пустелі, Бог звелів Мойсеєві спорудити скинію (намет) Завіту. Відтак в Обіця-

ній землі, в Єрусалимі, Соломон збудував Богові храм, який став місцем зустрічі Бога зі Своїм народом.

У Новому Завіті описано, як перші християни для молитви й ламання хліба за заповітом Ісуса Христа (пор. Лк. 22, 19) збиралися разом по домах. У часи переслідувань такі зібрання відбувалися на гробах мучеників. А коли християнство отримало свободу, почали споруджувати храми як особливі місця для зібрання християнської спільноти.

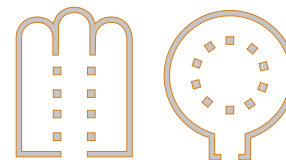
Християнський храм є місцем, де церковна спільнота збирається на молитву, слухання Слова Божого та «ламання хліба».

Храм вірних є образом повноти Церкви: спільнота збирається довкола Христа, свого Голови.

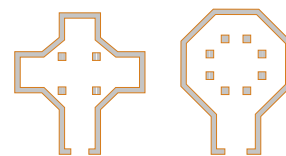
«Христос — наша Пасха», п. 586

Схеми основних типів храмів:

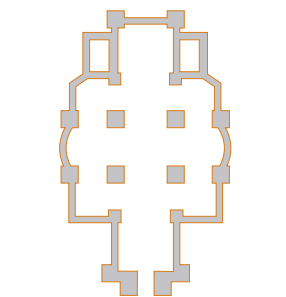
1. Базилика

2. Ротонда

3. Хрестово-куполний

4. Октагон

Фундамент собору святого Юра у Львові

Мартин: Чи є якісь правила, за якими будують християнські храми? Чи це залежить лише від бажання спільноти і задуму будівничих?

Отець Андрій: Оскільки храм є домом Божим, він відрізняється від інших будівель. У Церкві існують певні канони (правила), за якими споруджується храм Господній. Храм має в основі форму хреста, бо через Хрест Спаситель визволив нас від влади диявола. Інколи храм має в основі форму корабля (ковчега), бо в Ноевому ковчезі людство було врятоване від загибелі. Також трапляється форма кола — знаку вічності.

Будівлю храму зазвичай увінчує купол, який є символом неба. На куполі ставиться хрест — на знак перемоги Ісуса Христа. Куполів може бути один або декілька — три, п'ять, сім, дев'ять або тринадцять. Один купол символізує єдиного Бога. Три куполи символізують Пресвяту Трійцю. П'ять — Ісуса Христа і чотирьох євангелістів. Храм із сімома куполами символізує сім Святих Таїнств. Дев'ять куполів символізують дев'ять плодів Святого Духа. Тринадцять — дванадцятьох апостолів і Господа нашого Ісуса Христа.

Над входом до храму, а інколи — поряд із ним будують дзвіницю (вежу з дзвонами), щоби скликати вірних на молитву та сповіщати про інші важливі події.

Всередині храм поділяється на три частини — святилище, храм вірних і притвор.

Дмитро: Що таке притвор? Для чого він у церкві?

Отець Андрій: Переступивши поріг храму, ми опиняємось у притворі. У перші століття християнства у притворі стояли оглашенні, які готувалися до Святого Таїнства Хрещення, і каянники, яким було заборонено входити до храму вірних. Тепер у притворі звершують Чин оглашення перед Хрещенням, Чин заручин перед вінчанням, литію. Притвор має також духовне значення, символізуючи перехід від щоденних турбот цього світу — через каяття — до Царства Божого.

Христина: Що таке храм вірних?

Отець Андрій: Храм вірних є центральною частиною церковної будівлі. Сама його назва вказує на те, що в ньому під час богослужінь перебувають вірні, тобто охрещені. Посередині храму вірних, ближче до святилища, знаходиться тетрапод — стіл, на якому встановлено хрест, свічки або лампади та ікону храму чи свята. На стінах храму розміщують зображення подій з історії спасіння та святих, які символізують зв'язок небесної і земної Церкви. У центральному куполі храму зображають Господа-Вседержителя (Пантократора), Який благословляє все творіння і управляє ним. Храм вірних є місцем, де християни слухають Боже Слово, причащаються Тіла і Крові Господніх на Божественній Літургії, беруть участь в інших церковних богослужіннях. Також перед тетраподом звершуються Чини Хрещення, Миропомазання, Вінчання та інші моління.

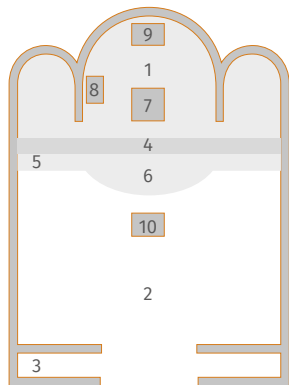
У храмах Твоїх прославимо тебе, Спасе світу, і ставши на коліна, поклонимось твоїй непереможній силі; ввечері, вранці, опівдні і повсякчас будемо славословити тебе, Господи.

Квітна тріодь, Зіслання Святого Духа, Вечірня, Стихири на Литії

Дарина: Я знаю, що особливе місце храму — це святилище. Чому?

Отець Андрій: Особливість святилища в тому, що там священнослужителі звершують Божественну Літургію та інші богослужіння. У центрі святилища стоїть престол — жертвник, на якому приносять Євхаристійну Жертву. На престол покладається Святе Євангеліє — знак присутності у святилищі Ісуса Христа — Слова Божого.

Також у святилищі є спеціальний столик, на якому принесені вірними хліб і вино готують для Божественної Літургії. Він називається проскомидійником

План храму

1. Святилище
2. Храм вірних
3. Притвор
4. Іконостас
5. Солея
6. Амвон
7. Престіл
8. Проскомидійник
9. Горне сідалище
10. Тетрапод

Та частина, що за іконо-стасом, де стоїть престол і відправляють Службу Божу, — це образ неба. А та частина, де стоять люди, — це образ Церкви на землі. Іконостас же — то наче двері до вічного Божого царства. На тім іконостасі — мов зібране все те, що в святій Церкві Ісус Христос християнам дає, все, що для них Він зробив. Усе там на іконах представ-лене, чого свята Церква вчить людей, і вся дорога, якою веде людей до неба.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирський лист до вірних Львівської та Кам'янецької епархій О Церкві, 1901 р.

(від слова «проскомидія» — приношення). За престолом знаходиться горне сідалище — «підніжок ніг Отця Небесного», на якому сидить єпископ — земний образ Отця.

Марічка: Для чого у храмі встановлюють іконостас і що він означає?

Отець Андрій: Іконостас — це своєрідна стіна з ікон, яка відокремлює святилище від храму вірних і водночас поєднує їх між собою. Він є символом зв'язку між небом і землею. Існують певні церковні правила, згідно з якими споруджують іконостаси.

В іконостасі є троє воріт, або дверей: Великі (Царські) та двоє бічних (дияконських). Справа і зліва від Царських воріт розміщуються намісні ікони — Спасителя і Богородиці. Праворуч від ікони Ісуса Христа зазвичай розміщують храмову ікону, на якій зображено подію або святого, на честь якого названо храм.

Іконостас має декілька рядів — намісний (намісні ікони, храмова ікона, ікона святителя Миколая); празничний (дванадцяти великих свят літургійного року); апостольський; пророчий. Увінчується іконостас іконо розп'яття з молінням.

Підвищення перед іконостасом має назву соля; її середина — напівкруглий виступ перед Царськими вратами — називається амвоном. Тут читають Євангеліє, звідси проповідує священник. З амвона також вірним подається Святе Причастя.

Християнський храм (від українського «хороми») є місцем, де церковна спільнота збирається на молитву та «ламання хліба». Часом храм називається церквою (від грецького «киріаке»), що дослівно означає «Господній дім», а також собором — місцем зібрання церковної спільноти на чолі з єпископом. Всередині храм поділяється на три частини — святилище, храм вірних і притвор. Храм вірних є образом повноти Церкви, на чолі якої стоїть сам Господь Ісус Христос.

Собор святих Апостолів

Тема 6

Святі Таїнства християнського втаємничення

Як же вони їли, Ісус узяв хліб, поблагословив, розламав і дав учням, кажучи: «Беріть, їжте: це моє тіло». Потім узяв чашу, воздав хвалу і подав їм, кажучи: «Пийте з неї всі, бо це кров моя (Нового) Завіту, яка за багатьох проливається на відпущення гріхів».

Мт. 26, 26-28

Таїнство Миропомазання

Не думайте, що Мир є звичайним миром; як хліб по освяченні не є звичайним хлібом у Євхаристії, а є Тіло Христа, так і святе Мир не є звичайним миром після освячення — воно стало даром Христа, і завдяки присутності Святого Духа у ньому є Божа сила.

Кирило Єрусалимський, Містагогійні проповіді, 3, 3

Христина: Гарно перебувати в храмі, неначе Бог наближається до тебе, а ти — до Бога. Згадала собі, що вперше ми приходимо до храму в дитинстві, коли навіть не свідомі того. Це відбувається тоді, коли батьки приносять нас у храм — до святого Хрещення.

Отець Андрій: Справді, Хрещення — перше таїнство, яке людина приймає, щоби стати християнином. Разом із Хрещенням звершується й таїнство Миропомазання, а також новоохрещений приймає святе Причастя — бере участь у таїнстві Євхаристії. Ці три таїнства називаються таїнствами християнського втаємничення, оскільки через них ми стаємо членами Церкви, приймаємо благодать Божу і входимо в життя Пресвятої Тройці.

Сергій: Одного разу я був присутній на Хрещенні. На мою думку, найважливішим моментом було занурення у воду, чи не так?

Таїнство Хрещення

Отець Андрій: Так, звичайно. Тільки є ще й інші важливі моменти. Перед самим Хрещенням хресні батьки від імені дитини обіцяють служити Христові та проголошують Символ віри. На знак відродження людини Святим Духом священник помазує олією чоло, груди, плечі, вуха, руки й ноги дитини. Занурення у воду символізує наше входження у смерть і воскресіння Христа: помираємо для гріха і воскресемо для життя вічного. Священник при цьому промовляє такі слова: «Хрещється раб Божий (раба Божа) (ім'я хрещеника) в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь».

А нас усіх, що від одного Хліба і Чаші причащаємося, з'єднай одного з одним на причастя єдиного Духа Святого і вчини, щоб ні один з нас не причастився святого Тіла і Крови Христа Твого на суд або на осудження, але щоб ми знайшли милість і благодать з усіма Святими, що від віку Тобі благогодили...

Службник, Божественна Літургія святого Василя Великого, анафора

Через що ми християни? Через віру, — скаже кожний. Яким способом спасаємося? Очевидно — через благодать, дану в Хрещенні.

Василій Великий, Про Святого Духа. До Амфілохія, єпископа Іконійського, 10, 26

Христина: Я бачила також під час Хрещення білу одежу, в яку огортають охрещеного. Що це означає?

Отець Андрій: Біле полотно (так зване «крижмо») символізує «зодягнення» хрещеника у Христа воскреслого, тобто те, що охрещений стає новою людиною. Свічка, яку подають новоохрещеному, означає, що як свічка дає світло, так і охрещений має «світити» добрими ділами й бути «світлом для світу».

Мартин: Чому хрестять малу дитину? Вона ж не свідомо того, що з нею відбувається.

Отець Андрій: Ми хрестимо дитину по вірі батьків, котрі, як християни, бажають дитині вічного життя. А представляють несвідому дитину перед Богом хресні батьки. Вони, від імені Церкви, приймають на себе відповідальність за зростання дитини у вірі та беруть участь у її вихованні.

Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа.

Мт. 28, 19

Марічка: Отче, ви казали, що разом із Хрещенням відбувається й Миропомазання. А яке воно має значення?

Отець Андрій: Через Миропомазання християнин отримує Святого Духа, щоб уподібнитися до Небесного Отця. Святий Дух переображує помисли, почуття й діла людини, а новоохрещений стає учасником Царства Божого. Тому священник помазує святим миром новоохрещеному чоло, очі, ніздрі, уста, вуха, груди, руки та ноги і промовляє слова: «Печать дару Святого Духа».

Сергій: Ви згадали про причастя новоохрещеного. Що воно додає до Хрещення?

Отець Андрій: Через Хрещення новоохрещений народжується для життя вічного, через Миропомазання — «дихає Святим Духом», а через Євхаристію — отримує «поживу вічного життя», яку Христос дарує для його зростання в новому житті, тобто обожествлення.

Дарина: Це незбагненне таїнство любові Бога до людини! А чому ми називаємо його Євхаристією?

Отець Андрій: Євхаристія означає «подяка». У ній Христос дарує нам самого Себе, аби ми дарували себе Йому і нашим ближнім. Тому Свята Євхаристія виявляє і творить нашу спільність з Богом і людьми, через неї ми стаємо одним Тілом, тобто Церквою.

Пошли, Господи, Твого Духа Пресвятого на це миро і вчини його помазанням царським, помазанням духовним... Вчини це миро Зшестям Святого Твого Духа.

Архиратикон, Чин освячення святого великого мира

Входження у життя Пресвятої Тройці відбувається через святі таїнства Хрещення, Миропомазання та Євхаристії — через наше поєднання з Христом, отримання печаті Святого Духа і Причастя Тіла й Крові Христових у спільноті Церкви. Як людина після народження починає дихати та їсти, щоб могли жити, так і охрещений, народжений до нового життя в хрещтальній купелі, починає дихати Святим Духом і жити Святим Причастям, аби зростати у Христі. У чині богослужіння кожного з цих Таїнств Церква через молитви й обряди вводить (грецькою містагогія — тайновведення) віруючих у розуміння Таїнства й прийняття його як єдиного діяння Божої благодаті. Саме тому у східній церковній традиції ці три Святі Таїнства звершуються разом.

«Христос — наша Пасха», п. 408

Хрещення, Миропомазання та Євхаристія — таїнства християнського втаємничення, через які ми стаємо членами Церкви, приймаємо благодать Божу і входимо в життя Пресвятої Тройці. У Хрещенні ми стаємо новою людиною. Через Миропомазання Святий Дух переминює людину, вона стає учасником Царства Божого. Євхаристія — дар для обожествлення людини.

Тема 7

Святі Таїнства зцілення

Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо, і правди в нас немає. Якже ми визнаємо гріхи наші, то він — вірний і праведний, щоб нам простити гріхи наші й очистити нас від усякої неправди.

1 Йо. 1, 8-9

Зцілення паралітика

Зібравшись разом у воскресний день Господній, переломлюйте хліб і чиніть подяку, визнавши перед тим свої провини, щоб ваше принесення було чистим. Кожен, хто посварився зі своїм ближнім, нехай не приходять до вас, поки не примириться, щоб ваше принесення не було осквернене.

Дідахе, або Вчення дванадцятьох апостолів, 14, 1-2

Христина: Дивіться, яка довга черга людей до сповіді... Чому люди так прагнуть до сповіді та що це їм дає?

Отець Андрій: Людина через свою неміч інколи забуває про Бога, відходить від Нього, впадає у гріх. Але Бог пам'ятає про людину, ніколи її не залишає та очікує на її повернення. Самотужки людині не під силу подолати неміч і вийти зі свого гріха. Для цього Христос дарує їй можливість навернутися до Нього. Такою можливістю є таїнства зцілення: Покаяння та Єлеопомазання.

Дмитро: Про яке зцілення йдеться?

Отець Андрій: Гріх, як віддалення від Бога, є недугою, бо руйнує в людині її цілісність, тобто гармонію

тіла, душі й духа. Христос із любові до людини дарує їй благодать зцілення. Прощаючи гріхи, Він відновлює втрачену гармонію та може оздоровити від тілесних недуг, як це не раз робив під час Свого земного життя. Ми можемо отримати це зцілення через особисте покаяння.

Молимося Тобі, Боже наш, щоб Ти подав милість Твою на елей цей, і на тих, що помазуються ним в ім'я Твоє, нехай він буде для них на зцілення душі і тіла, на очищення і на заміну всякого болю, всякої недуги і немочі, і всякої скверни плоті й духа.

Требник, Чин Єлеопомазання, Молитва на освячення елею

Мартин: Що означає покаятися?

Отець Андрій: Це зміна мислення і життя. Тоді людина скеровує своє життя від гріха до Бога. Таїнство Покаяння полягає в прийнятті Божої любові, усвідомленні своїх гріхів та їх сповіданні, тобто визнанні. Благодаттю таїнства християнин піднімається з упадку, єднається з Богом та отримує можливість зростати в чеснотах.

Унаслідок гріхопадіння прародичів послабилася воля людини та її здатність розпізнавати й обирати добро. У своїх взаєминах із Богом, ближнім й у ставленні до себе самої й докільля людина стала керуватися не любов'ю та даруванням себе, а самолюбним використанням людей задля власної користі і споживацтва. Наслідком гріхопадіння є втрата цілісності людини, що виявляється у фізичних і душевних стражданнях, хворобах і смерті.

«Христос — наша Пасха», п. 447

Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи — відпустяться їм, кому ж затримаєте — затриматься.

Йо. 20, 20-23

Сергій: Чи це означає, що для покаяння мені треба піти до сповіді?

Отець Андрій: Так, покаяння виявляється у сповіді. Ми сповідаємося Богові перед священником. Він є свідком нашого каяття, допомагає нам утвердитися в Божій любові, дає настанови, поради і встановлює покуту, а тоді від імені Бога прощає і розрішає від гріхів.

Марічка: Як слід приготуватися до сповіді?

Отець Андрій: Перед сповіддю ми робимо іспит сумління, тобто звіряємо своє життя з Божими і Церковними заповідями; молимося про щире каяття та силу виправитися. Слід також примиритися з людьми та відшкодувати заподіяну їм кривду. Тоді йдемо до сповіді і визнаємо свої гріхи перед священником.

Сергій: Як правильно сповідатися?

Отець Андрій: Приступаючи до сповіді, визнаємо гріхи, вчинені від часу останньої сповіді, тоді приймаємо повчання священника, покуту та розрешення гріхів. Покуту виконуємо після сповіді, адже її метою є виправити наслідки гріха.

Визнаючи гріхи, важливо сказати все, що обтяжує наше сумління і в чому ми провинилися. Не можна приховувати гріх зі страху або сорому, бо тоді сама сповідь буде нам не на користь, а на ще більшу шкоду. Гріхи, про які людина забула сказати на сповіді, їй слід визнати наступного разу.

Дарина: Як часто ми маємо приступати до сповіді?

Отець Андрій: Сповідь, крім прощення гріхів, дарує нам благодать протистояти спокусам та дає сили в духовній боротьбі. Тому для християнина важливо часто приступати до сповіді. Доброю нагодою для сповіді

є церковні пости, свята, прощання. **Мартині Отці:** Ви говорили також про інше таїнство зцілення — Єлеопомазання? Чи воно подібне до Покаяння?

Страждає хтось між вами?
Хай молиться. Радіє хтось?
Хай псалми співає. Не-
здужає хтось між вами?
Хай прикличе пресвітерів
церковних і хай вони помо-
ляться над ним, помазавши
його олією в ім'я Господне,
і молитва віри спасе не-
дужого, та й Господь його
підійме; і як він гріхи вчи-
нив, вони йому простяться.
Сповідайте, отже, один
одному гріхи ваші й моліть-
ся один за одного, щоб вам
видужати. Ревна молитва
праведника має велику
силу.

Як. 5, 13-16

Отець Андрій: Святе Таїнство Єлеопомазання подібне до Покаяння в тому, що через нього Христос дарує благодать зцілення душі й тіла. Під час Свого земного життя Спаситель не раз зцілював недужих. Він також дав владу апостолам та їхнім наступникам чинити так само. Тому Церква звершує Єлеопомазання на зцілення душі й тіла та на прощення гріхів.

Христина: Як це таїнство відбувається?

Отець Андрій: Єлеопомазання звершується над хворими та страждаючими людьми для скріплення їхньої віри в перемогу Христа над гріхом і смертю. Звершується воно молитвою всієї Церкви за зцілення душі й тіла, прощення гріхів та фізичне одужання. Благодать таїнства сприяє тому, щоб недужий став здатним переносити свої страждання і бачити у своїй хворобі Божий Промисел. Навіть якщо людина не одужує тілесно, вона отримує духовне зцілення.

Єлеопомазання звершується в храмі або в місці, де перебуває хворий. У цьому таїнстві священник освячує елей і помазує ним недужого. Під час помазання він звертається до Бога як Лікаря душ і тіл з молитвою про зцілення хворого. Читання з Апостола та Євангелія під час таїнства говорять нам про Божу силу і Його любов до Свого творіння.

Таїнство Єлеопомазання

Хто пізнає свої гріхи
й оскаржує себе в них, той
уже поєднався з Богом.

Августин Іпонський, Коментар
на Євангеліє від Йоана, 12, 13

Це таїнство також називають Соборванням, бо над недужими соборно молиться вся Церква, за постановою апостола Якова: «Моліться один за одного, щоб вам видужати. Ревна молитва праведника має велику силу» (Як 5, 16). На знак цього Єлеопомазання звершують семеро священників. За церковним звичаєм, це таїнство звершується також у храмах у часі Великого посту над усіма, хто потребує зцілення.

Христос дає можливість повернутися до Нього, адже самотужки людині не під силу подолати неміч. Покаяння — це зміна мислення і життя, скерування свого життя від гріха до Бога.

Таїнство Єлеопомазання є таїнством зцілення, коли недужому дарується благодать переносити свої страждання і бачити у своїй хворобі Божий Промисел.

Для сповіді потрібно:

- зробити іспит сумління;
- відчувати скруху за гріхи;
- постановити виправитися;
- сповідувати гріхи у Чині Сповіді;
- виконати покуту, яку визначив сповідник.

Причасття апостолів

Господь і Бог наш Ісус Христос, благодаттю і щедротами свого чоловіколюб'я нехай простить тобі, чадо, всі прогрішення твої; і я недостойний ієрей, властю Його, мені даною, прощаю і розрішаю тебе від усіх гріхів твоїх, в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.

Требник, Чин Сповіді, Молитва розрішення

Розрішення — це відпущення гріхів.

Покута — це добровільне виконання віруючою людиною тих чи інших дій (ними можуть бути піст, молитва, милостиня нужденним і т. д.). Накласти покуту може сповідник; вона є духовним лікуванням, мета якого — виправити наслідки гріха.

Тема 8

Святі Таїнства служіння

Сам і нині, Владико, пошли руку Твою з святого жилища Твого і з'єднай раба Твого і рабу Твою, бо Ти з'єднуєш жінку з мужем. З'єднай їх в єдиномислії, вінчай їх на любов, злучи їх в одне тіло, даруй їм потомство і радість в дітях.

Требник, Чин Вінчання, Молитва перед накладанням вінців

Весілля в Кані Галілейській

Тим то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони обоє будуть одне тіло. Це велика тайна, а я говорю про Христа і Церкву. Нехай же кожний з вас зокрема любить свою жінку так, як себе самого, а жінка нехай поважає чоловіка.

Еф. 5, 31-33

Я — добрий пастир. Добрий пастир життя своє за овець покладе.

Йо. 10, 11

Сергій: Чи помітили Ви вінці на тетраподі? Для чого вони потрібні?

Отець Андрій: Вінці мають значення мучеництва та Царства. Вінці — це також знак слави подружнього життя, яке полягає у жертвовному служінні. Взірцем для служіння є сам Христос, Який прийшов не для того, щоб Йому служили, а щоб послужити. Всі християни покликані до служіння Богові та один одному в любові. Однак Церква благословляє вірних на особливе служіння у двох таїнствах: Подружжя і Священства.

Сергій: Я думав, що подружжя є просто для двох людей і не має нічого спільного зі служінням іншим.

Отець Андрій: У Святому Таїнстві Подружжя чоловік і жінка благодаттю Святого Духа єднаються в «одне

тіло» і творять християнську сім'ю — «домашню Церкву». Це є нове життя двох осіб у Христі, тому подружжя є іконою справжнього служіння, спілкування Осіб Пресвятої Тройці.

І ще раз Ісус їм каже: «Мир вам! Як мене послав Отець, так я посилаю вас». Це промовивши, дихнув на них і каже їм: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи — відпустяться їм, кому ж затримаєте — затримаються».

Йо. 20, 21-23

Марічка: Саме тому подружжя є таїнством?

Отець Андрій: Так. Христос ще в Кані Галілейській показав цінність подружжя, благословивши його. Це означає, що подружжя — не просто союз чоловіка і жінки, у ньому присутній сам Бог. Тому цей союз заснований на любові Божій та любові одне до одного.

У святих таїнствах Подружжя та Священства християнин отримує благодать Святого Духа для будівництва Церкви — Тіла Христового. У святому таїнстві Подружжя Церква благословить покликаних Христом чоловіка і жінку на створення «домашньої церкви» — християнської сім'ї. У святому таїнстві Священства Церква, благодаттю Святого Духа, поставляє покликаних Христом чоловіків на служіння спільноті вірних проголошувати Євангеліє, бути пастирями Божого народу і освячувати його. Взірцем для служіння в подружжі й у священстві є Христос, який «прийшов не для того, щоб Йому служили, але послужити й дати життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20, 28).

«Христос — наша Пасха», п. 470

Марічка: Отче, розкажіть нам, як відбувається вінчання.

Отець Андрій: Чин Вінчання звершується в храмі. Йому передє чин заручин у притворі храму, під час якого наречені висловлюють бажання укласти шлюб. На знак цього священник накладає обручки, які є символом Господньої сили на утвердження любові.

Далі священник вводить наречених у храм вірних, до тетрапода, де розпочинається чин вінчання. Під час цього чину наречені кладуть руки на Євангеліє, складають подружню присягу «любові, вірності й чесності, і що не залишать одне одного аж до смерті». Цю присягу священник підтверджує словами: «Що Бог з'єднав, людина хай не розлучає».

Під час накладання вінців на голови наречених священник благословляє їх, промовляючи: «Господи, Боже наш, славою і честью вінчай їх». Це вказує на покликання подругів у батьківстві та материнстві бути співтворцями з Богом, приймаючи від Нього потомство. Вінці також символізують перемогу чоловіка й жінки над пристрастю і підпорядкування статевої подружньої любові. Завершується чин благословенням іменем Пресвятої Тройці, іконою Якої наречені покликані бути впродовж їхнього життя.

Мартин: Усі таїнства звершують священнослужителі. А чому так? І в чому полягає їхнє служіння?

Отець Андрій: Христос як первосвященик здійснив спасіння світу. Священик бере участь у цьому Христо-

Архидиякон Сепан і святий
Миколай

вому служінні, є носієм Христового священства. Цей дар служіння дарується благодаттю таїнства Священства, силою якої священник проповідує Слово Боже, звершує Святі Таїнства і пастирське служіння.

Дмитро: Однак є не тільки священники, але й диякони, єпископи. В чому відмінність між ними?

Отець Андрій: Священниче служіння має різні ступені. Повнотою Христового Священства наділені єпископи, які є спадкоємцями апостолів. Вони поставляють на служіння нових єпископів, священників і дияконів. Священники від імені своїх єпископів священнодіють у довірених їм парафіях, звершують таїнства, навчають та служать духовним потребам людей. Диякони ж поставлені єпископами для допомоги в літургійному і добродійному служінні спільноті.

Дарина: А як стають священнослужителями?

Отець Андрій: Таїнство Священства звершується у храмі під час Божественної Літургії через покладання рук єпископа. Вірні також беруть участь у висвяченні, висловлюючи свою згоду співом «аксіос» (достойний).

Дарина: Хто може прийняти це таїнство?

Отець Андрій: До священства кличе Христос, а відповідальним за готовність до цього таїнства є єпископ, який висвячує кандидата. Останній належно готується до цього таїнства молитвою і навчанням. Покликання є даром Божим, тому ми молимося про дар покликання до священства, як також і за самих священників, щоб гідно здійснювали своє покликання.

Таїнство Подружжя — це нове життя чоловіка і жінки у Христі, тому є іконою справжнього служіння, спілкування Осіб Пресвятої Тройці.

Подружній союз заснований на любові Божій та любові одне до одного.

Покликання до священства є даром Божим, у якому священнослужитель продовжує Христове діло спасіння та є носієм Його священства.

Отож виберіть собі достойних перед Господом єпископів та дияконів, мужів смиренних і негрошлюбних, правдивих і випробуваних, вони бо для вас сповнюють служіння пророків та учителів.

Дідахе, або Вчення дванадцятьох апостолів, 15, 1

...Достойно і непорочно предстояти перед святым жертвником, проповідувати Святе Євангеліє, дари й жертви духовні приносити, людей оновляти в купелі відродження...

Архиєратикон, Чин поставлення пресвітера

Нині, Владико, можеш відпустити слугу твого за твоїм словом у мирі, бо мої очі бачили твоє спасіння, що ти приготував перед усіма народами; світло на про-світу поганам, і славу твого люду — Ізраїля.

Лк. 2, 29-32

?????

Світло тихе святої слави, безсмертного Отця небесного, святого, блаженного, Ісусе Христе! Доживши до заходу сонця, бачивши світло вечірнє, славимо Отця, і Сина, і Святого Духа — Бога. Достойно є повсякчас прославляти Тебе голосами побожних, Сину Божий, що життя даєш усьому світу; тому світ увесь славить Тебе.

Часослов, Вечірня

Дарина: Я знаю, що в спільній молитві важливою є роль священника. В чому полягає ця роль?

Отець Андрій: Священик очолює спільну молитву і представляє спільноту вірних перед Богом під час церковних богослужінь. Ви, мабуть, знаєте, що літургійний день, а отже і богослужіння в християнській традиції розпочинаються ввечері, на спомин сотворення світу, описаного в Книзі Буття: «І був вечір, і був ранок...» (пор. Бут. 1).

Дмитро: А які це богослужіння?

Отець Андрій: Богослужіння починаються Вечірнею й охоплюють усю добу. Після Вечірні молимося Повечір'я Північну, Утреню, Часи: Перший, Третій, Шостий і Дев'ятий, Обідницю. Тексти, або чини, богослужінь

знаходимо в книзі, яка називається Часослов. Вершиною всіх богослужінь є Божественна Літургія.

Щоб і для нас щодень
було за правило: сім разів
на день славити Бога.

Василій Великий, Слово
про подвижництво, 14

Христина: Окрім Божественної Літургії, у нас на парафії служать Вечірню та Утреню.

Мартин: А я ніколи не був на Вечірні та Утрені. Чи можете коротко розповісти про них? І чи важливо брати участь у них?

Отець Андрій: Так, безперечно. До участі в Божественній Літургії найкраще готують нас Вечірня та Утреня. Їх та інші богослужіння Часослова служать щодня. Якщо ж такої можливості нема, то Вечірню служать принаймні в суботу ввечері та перед великими церковними святами. А Утреню — в неділю вранці чи в день свята.

Воскресіння Христове бачивши, поклоніться святому Господу Ісусові, єдиному безгрішному. Хресту Твоєму поклоняємось, Христе, і святе Воскресіння Твоє величаємо і славимо, бо Ти — Бог наш, крім Тебе іншого не знаємо, ім'я Твоє призиваємо. Прийдіть, усі вірні, поклоніться святому Христовому воскресінню, це бо прийшла через хрест радість усьому світові. Завжди благословляючи Господа, славимо воскресіння Його, бо розп'яття перетерпівши, Він смертю смерть переміг.

Часослов, Воскресна Утреня

Дарина: Мені дуже подобається Вечірня, хоч я не все в ній розумію.

Отець Андрій: На початку Вечірні ми згадуємо сотворення Богом світу, співаючи 103-й псалом. Спогадуючи гріхопадіння прародичів, молимося псалми, в яких висловлюємо каяття і просимо прощення за провини. В духовну темряву, спричинену нашими гріхами, входить Христос — «Світло тихе». Тоді співаємо гімн «Сподоби Господи», в якому просимо Бога охороняти нас від гріха. Вечірня завершується піснею праведного Симеона «Нині відпускаєш», словами якої ми висловлюємо радість спасіння у Христі.

Сергій: А я бачив, як на Вечірні священник благословив хлібини, пшеницю, вино та олію. Навіщо це?

Отець Андрій: Ця частина Вечірні називається Литією, яка служиться на великі свята. Зазвичай під час Всенічного або після святкової Літургії ми споживаємо благословенні на Литії хліб і вино, отримуємо від священника помазання олією на знак приналежності до спільноти вірних і тілесного та духовного скріплення. Тому заохочую вас якомога частіше брати участь у Вечірні.

Сергій: А в чому особливість Утрені?

Отець Андрій: На Утрені ми оспівуємо перемогу світла над темрявою — Христа над гріхом і смертю — в піснях: «Бог Господь і явився нам». На недільній же Утрені ми співаємо гимни: «Ангельський собор», «Воскресіння Христове бачивши». У піснеспівах Канону спогадуємо історію спасіння від виходу вибраного народу з Єгипту і до Благовіщення Пречистої Діви Марії. Триумфальним гимном «Слава в вишніх Богу» засвідчуємо нашу участь у цій перемозі та надію на перебування у світлі Божої слави.

Марічка: Отче Андрію, а я й не здогадувалася, що Вечірня та Утреня є такими змістовними й важливими для нас!

Отець Андрій: І не тільки Вечірня та Утреня, а й інші богослужіння Часослова. Завдяки ним християни здобувають дар постійного спілкування з Богом та збагачення у богопізнанні.

Існування людини в часі вказує на її обмеження і минуцність: час позначає початок і кінець нашого земного життя. Ми вимірюємо хронологічний, історичний час різними одиницями: днями, тижнями, місяцями, роками. Саме в цей історичний час увіходить Бог. [...] У богослужіннях Церква споминає спасительні Таїнства Ісуса Христа. Оскільки Пасха Христа триває в минулому часі, то й богослужіння Церкви побудовані в трьох колах, відповідно до трьох одиниць часу — добовому, тижневому та річному.

«Христос — наша Пасха», п. 537

Литія

Христина: Але найважливішим богослужінням є Божественна Літургія, чи не так?

Отець Андрій: Так, Христіно. Божественна Літургія є вершиною християнської молитви. Саме на Божественній Літургії ми єднаємося з Богом та між собою через трапезі Слова та Євхаристії.

Дмитро: Отче, розкажіть нам більше про Божественну Літургію і її значення.

Отець Андрій: Звичайно, варто замислитися над таїнством Літургії, щоб краще її молитися, розуміти та бути учасниками життя, яке дає нам Христос. Але цьому питанню варто присвятити цілу нашу наступну розмову.

Вечірня — прослава Бога за Його творіння та радість нашого спасіння.

Утреня звіщає перемогу світла над темрявою — Христа над гріхом і смертю.

Божественна Літургія є вершиною християнської молитви.

Тема 10

Чин Божественної Літургії

Вершиною богослужбового життя Церкви є Божественна Літургія [...] — служіння Бога людям і людей Богові. На Божественній Літургії (або Службі Божій) Бог Отець уводить нас у повноту Свого життя, даруючи нам Свого Сина. Син же дарує нам Себе Самого на поживу в трапезі Слова й трапезі Тіла й Крові, щоб ми стали з Ним «співтілесні та співкровні» й мали участь у Його Божестві. «Христос — наша Пасха», п. 344

Тайна вечеря

Якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете його Кров, не матимете життя в собі. Хто Тіло моє їсть і Кров мою п'є той живе життям вічним, і я воскресну його останнього дня. Йо. 6, 53-54

Мартин: Отче Андрію, як ми вже знаємо, вершиною християнської молитви є Божественна Літургія. Чи не могли б Ви пояснити нам її детальніше?

Отець Андрій: У нашій традиції є різні чини Літургії: святого Йоана Золотоустого, святого Василія Великого і Напередосвячених Дарів. Божественна Літургія складається з Проскомидії, Літургії Слова і Літургії Жертви. Її відправляють усі вірні на чолі зі священником. Зазвичай служить Літургія святого Йоана Золотоустого. Літургія святого Василія Великого служиться 10 разів у літургійному році. Літургія Напередосвячених Дарів служиться у Великий Піст.

Приступім до Причастя з палаючою любов'ю, щоб вогонь любові спалив наші гріхи й просвітив наші серця і щоб через причастя до божественного вогню ми самі розгорілись і були обожествлені.

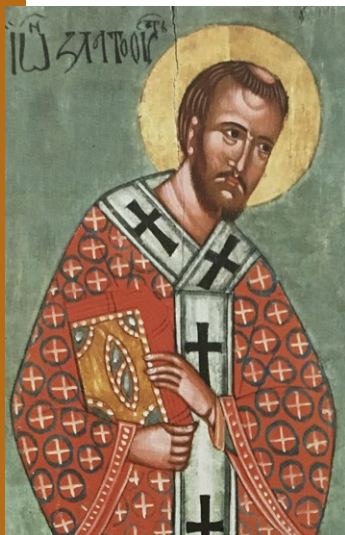
Йоан Дамаскин, Точний виклад православної віри, IV,13

Сергій: А чому священник вдягається у такий незвичний одяг?

Отець Андрій: Так, це справді особливий одяг, призначений для відправи богослужіння. Незвичними для нас є і його грецькі назви: стихар, епитрахиль, фелон... Цей одяг, або — по-церковному — ризи, підкреслює урочистість і святість Літургії. Таке саме значення мають і богослужбові речі: чаша, дискос, а також богослужбові книги: Апостол, Євангеліє, Службник.

Марічка: Отче, незвичною є і назва «проскомидія». Що вона означає?

Отець Андрій: Проскомидія — слово грецького походження, воно означає «принесення». Ми приносимо із собою дари — хліб і вино, а священник готує їх

Святитель Йоан Золотоустий

до Літургії. Для цього він із хліба, який називається «просфора», вирізає «Агнца», а також інші частинки. Агнець символізує Ісуса Христа, а частинки — Пресвяту Богородицю, ангелів і святих, живих і покійних людей. Освяченими частинками на Літургії причащають вірних.

Христина: А розкажіть про Літургію Слова.

Отець Андрій: Літургія Слова починається виголосом: «Благословенне царство Отця, і Сина, і Святого Духа...» Ми входимо у це Царство, прохаючи Господа у екстєнїях допомоги в наших труднощах. Священнослужитель виголошує прохання вірних, а вони відповідають словами: «Господи, помилуй» чи «Подай, Господи», а також підтверджують молитву священика біблійним «Амін!»; що означає «Нехай так буде!».

Дмитро: Отче, з Ваших слів я зрозумів, що ми також є активними учасниками Божественної Літургії.

Отець Андрій: Так, безумовно! Вся Літургія є діалогічною: Бог спілкується з нами, а ми — з Ним. Це дуже добре відображає антифонний, тобто поперемінний, спів хору. Антифони збудовані на старозавітних текстах і підводять вірних до слухання Слова Божого Нового Завіту. Після співу «Святий Боже» читають Апостол, а тоді священнослужитель урочисто виносить на амвон Євангеліє для його проголошення.

Дарина: Отче Андрію, чому читання Євангелія називають Трапезою Слова?

Отець Андрій: Літургійні читання Євангелія, а також і Апостола дійсно називають Трапезою Слова. Адже у читанні Слова Божого до нас промовляє Сам Христос. Ми це Слово приймаємо за прикладом Пресвятої Богородиці, яка кожне слово Божого Сина зберігала у своєму серці. Слово Боже є духовною поживою для кожного з нас, тому й називаємо цей Божий дар трапезою Слова. У проповіді священик пояснює нам Боже Слово і показує його зв'язок із нашим щоденним життям.

Тож вірте, що сьогодні готується та сама Вечера, у якій Він сам брав участь. Одна від одної нічим не відрізняються. Не можна казати, що цю готувала людина, а ту — Христос; навпаки, і цю, і ту готував і готує Він сам.

Йоан Золотоустий, Коментар на святого євангеліста Матея. Гомілія 50, 3

Дарина: Отче Андрію, а все ж осердям Служби Божої є трапеза Євхаристії, освячення нас і Святих Дарів...

Отець Андрій: Трапеза Слова готує нас до трапези Євхаристії. Під спів Херувимської пісні перенесенням Дарів на престол починається Літургія Жертви, на якій Христос у безкровний спосіб жертвує Самого Себе за спасіння світу. Тому священнослужитель і закликає вірних: «Станьмо гідно, станьмо зо страхом, будьмо уважні, щоб святе возношення у мирі приносити». Осердям возношення (грецькою — анафори) є Євхаристія: Святий Дух освячує нас і вчиняє хліб і вино Тілом і Кров'ю Господа нашого Ісуса Христа. Ми з вдячністю споминаємо Пресвяту Богородицю, святих, церковну єрархію, всіх живих та покійних вірних.

Марічка: Отче, Літургія Жертви завершується Святим Причастям вірних. А чи всі мають причащатися?

Отець Андрій: Як кожна людина потребує хліба щоденного, так і кожен християнин потребує Хліба небесного. До прийняття Святого Причастя необхідно готуватися сповіддю, якщо ми вчинили гріх, а також — постом, який приготує нас до прийняття Христа. Освячені Святим Духом, ми сміливо звертаємося до Бога «Отче наш», щоб Він подав нам «хліб наш насущний», тобто Святе Причастя. Укріплені небесним Хлібом, ми готові «в мирі вийти», щоб продовжувати служіння Богові і ближньому у світі.

Священик благословить нас на це служіння словами: «Благословення Господнє на вас Йоане благодаттю і чоловіколюб'ям...» Ми ж стверджуємо це благословення словом «Амін».

Святитель Василій Великий

Засвіти в серцях наших, чоловіколюбче Владико, нетлінне світло Твого богіпзнання і відкрий очі нашого ума, щоб ми розуміли Твої євангельські проповідання...

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, Молитва перед читанням Євангелія

Осердям Божественної Літургії є звершення Євхаристії, а споживання Тіла і Крові Христової є напуттям і передсмаком вічності. У її відправі беруть активну участь священнослужителі і миряни; всіх їх Літургія єднає у Вселенській Церкві — Тілі Христовому. У нашій традиції є різні чини Літургії: святого Йоана Золотоустого, святого Василя Великого і Напередосвячених Дарів.

Тема 11 Інші важливі моління

О всехвальна Мати, що породила понад усіх святих святіше Слово, прийми нинішнє моління наше і рятуй нас від усякої напасті та охорони від мук вічних тих, що співають ради тебе: Алилуя!

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Акафіст до Богородиці, кондак 13

Акафіст

Передусім, отже, благаю, щоб відбувалися прохання, молитви, благання, подяки за всіх людей.

1 Тим. 2, 1

Бо всяке Боже створіння — добре, і не слід нічого відкидати, коли його з подякою приймати, бо воно освячується словом Божим і молитвою.

1 Тим. 4, 4-5

Марічка: Але, крім Божественної Літургії, Вечірні та Утрені, я була присутня в церкві й на інших богослужіннях. Особливо мені подобаються молебні та акафісти.

Отець Андрій: Є моління, які не належать до добового кола молитов. Це молебні, акафісти та інші. Молебень — це є подячне або прохальне моління, яким ми звертаємося до Христа, Богородиці чи святих. У молитвах ми просимо про заступництво чи допомогу або дякуємо Богові за отримані ласки.

Акафіст є молитвою прослави Христа, Богородиці і святих. І молебні, й акафісти молимося спільно, у храмі, чи приватно.

Сергій: А я одного разу бачив, як священник посвячував автомобіль. Що це означає?

Мартин: Та не тільки автомобіль, але й інші речі. Навіщо святити речі?

Отець Андрій: Різні благословення й освячення також є поширеними моліннями, тексти яких містяться в богослужбовій книзі під назвою «Требник». У молитвах благословення вірні випрошують допомогу Богу в повсякденному житті. У молитвах на освячення речей — випрошують благодаті Божої, щоб використувати їх на добро та поміч людині. Освяченням же храмів і церковних речей (чаш, ікон, богослужбових книг тощо) християни присвячують їх виключно для богослужбового вжитку. Посвячення осіб здійснюється для якогось визначеного служіння в Церкві: свічконосця, читця, співця чи піддиякона. Також є молитви посвячення осіб у чернецтво. Своїм життям вони вже являють Царство Боже, до якого ми прямуємо.

Хто слухає моє слово й у того вірує, хто послав мене, — живе життям вічним, і на суд не приходить, бо від смерті перейшов у життя. Істинно, істинно говорю вам: Надходить час, — ба, вже й тепер він, — коли померлі вчують Сина Божого голос, а вчувши — оживуть. Бо як Отець має життя у собі, так і Синові дав, щоб мав життя у собі. І владу йому дав суд чинити, він бо — Син Чоловічий. І не дивуйтеся з того, бо надходить час, коли всі, хто у гробах, голос його вчують, і вийдуть ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, — воскреснуть на суд.

Йо. 5, 24-30

Святитель Миколай виганяє біса з одержимого

Марічка: Усі ці молитви стосуються живих людей. Але ж ми молимося і за померлих. Чому?

Отець Андрій: Свята Церква молиться не тільки за живих, але й за померлих. Підставою молитви за померлих є подія Воскресіння Ісуса Христа, який «смертю смерть подолав і тим, що в гробах, життя дарував». Ми називаємо померлих усопшими, бо смерть християнина є наче сон, після якого настає пробудження до нового життя. Ми просимо милостивого Бога, щоб усопші удостоїлися стати праворуч Судді — Ісуса Христа — і упокоїлися зі святими. Коли християнин помер, ми молитовно супроводжуємо його до вічного життя. Молитви чину Похорону сповнені надією на воскресіння. Церква молиться за усопших під час Божественної Літургії. Поминання усопших присвячено також окремі дні літургійного року.

Дмитро: Отче, а я бачив фільм, у якому священник виганяв диявола з людини. Під час цього він молився. Чи насправді є такі молитви в Церкві?

Отець Андрій: Так, ці молитви є. Вони є в спеціальному чині екзорцизму — звільнення людини від одержимості. Його може здійснювати священник, який від-

значається духовним життям і чеснотами та отримав для цього благословення від єпископа.

Марічка: Чому диявол може запанувати над людиною?

Отець Андрій: Диявол є противником спасіння людини і тому бажає заволодіти нею. Якщо людина не кається за свої гріхи, то стає щораз більше залежною від гріхів і диявола, який стоїть за ними. Зрештою, ця залежність може перерости в одержимість — повне опанування волі людини дияволом. Та позаяк образу Божого в людині диявол ніколи не може стерти, людина завжди може бути визволеною з-під влади диявола. Благодать Божа визволяє людину від диявола та дарує їй спасіння.

Творче і строїтелю людського роду, дателью благодати духовної, подателью вічного спасення, сам, Господи, пошли Духа Твого Святого із вишнім благословенням на оцю (називає річ), щоб вона, озброєна силою небесного заступництва, була для тих, хто захоче її вживати, помічною для тілесного спасення, і заступництва, і помочі. Бо Ти благословляєш і освячуєш усе, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки віків.

Требник, Молитва на освячення всякої речі

Моління, або ж «треба», — це молитовне звернення до Бога, Богородиці Діви, святих про опіку, допомогу чи заступництво в потребах церковної спільноти і окремих людей. У цих моліннях Церква, як добра Мати, дбаючи про своїх дітей, живих чи покійних, молиться за їхнє спасіння. Через ці моління Церкви здійснюється покликання людини посвячувати всі моменти життя — наповнювати їх пам'яттю про Божу присутність у всьому.

«Христос — наша Пасха», п. 500

Молебні та акафісти — це молитовне спілкування з особами, до яких звертаємося.

У молитві за усопших ми просимо Бога, щоб вони, упокоївшись зі святими, удостоїлися стати праворуч Ісуса Христа.

Благословенням речей ми просимо в Бога благодаті, щоб використовувати їх на добро.

Благодать Божа дарує людині спасіння та визволяє від усякого зла.

Не людина благословить, а Бог благословить її рукою і словами.

Йоанн Золотоустий, Гомілії на Друге послання до коринтян, 2, 8

Тема 12 Родинна молитва, сімейні обряди

Спільна молитва цілої родини є для дітей найліпшою школою поборності. Родичі дають їм через те добрий примір християнський і учать їх добре молитися.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирське послання О судружестві і родині, 1202 р.

Благодаримо Тебе, Христе, Боже наш, що наситив нас Твоїми земними благами. Не позбав нас і небесного Твого царства, але так, як Ти прийшов був, Спасе, поміж учнів Твоїх і мир дав їм, прийди й до нас і спаси нас.

Молитовник «Прийдіте, поклонімся», Молитва по обіді

Дарина: Отче, а чи можемо молитися деякі молитви спільно в сім'ї, у родині?

Отець Андрій: Так, звичайно. Крім молитви у храмі, християни моляться разом і вдома. Адже сім'я є «домашньою Церквою», малою спільнотою, яка молитовно єднається з великою спільнотою — Церквою. Тому спільна молитва в родині є відображенням нашої приналежності до Церкви.

Марічка: Пам'ятаю, що коли була малою, то ми молилися разом із батьками. Але згодом ми перестали молитися разом.

Отець Андрій: Дуже важливо зберегти цінну традицію спільної молитви. Інколи важко зібратися на молитву:

кожен має різні справи в різний час. Однак треба старатися знайти час для спільної молитви, принаймні раз на день.

Дарина: Інколи в сім'ї ми читаємо або обговорюємо якусь цікаву духовну книжку.

Отець Андрій: Це добре. Такі спільні обговорення допомагають сім'ї зростати духовно, вчитися жити у спільноті й зауважувати потреби інших. У нашому народі традиційно читають «Життя святих». Адже в них на конкретних прикладах наведено християнські підходи до різних життєвих проблем, які часто постають і перед нами. Дуже добрими для сімейного перегляду є релігійні фільми — вони поширюють духовні горизонти. Як ви гадаєте, яка з-поміж духовних книг найцінніша?

Патріарх Яків благословляє синів

Помешкання християнської сім'ї є місцем спілкування членів сім'ї в любові з Богом і між собою.

Сім'я є спільнотою любові, яку святий апостол Павло часто називає «домашньою церквою» (див. Рм. 16, 5; 1 Кр. 16, 19; Кл. 4, 15). У ній чоловік і жінка, батьки і діти священнодіють, тобто звершують богослужіння в служінні одне одному. З домівки людина виносить головні духовні надбання: знання Бога, пошану до батьків, до батьківського дому, до Церкви і своєї Батьківщини.

«Христос — наша Пасха», п. 654

Христина: Мабуть, Святе Письмо?

Отець Андрій: Справді так. Святе Письмо відрізняється від інших книг тим, що в ньому Сам Бог промовляє до нас через описаних там людей і ситуації. Часто в домівках для ікон і Святого Письма відводять окреме місце, яке ми називаємо покуттям. Як кути будинку є наріжними для стін, так і Господь — чи то в Образі, чи Слові — є наріжним каменем для нашого життя. Тому слід щодня, спільно з родиною чи наодинці, читати Святе Письмо.

Дмитро: А чи є ще якісь родинні християнські звичаї?

Отець Андрій: Звичайно. Ви про них знаєте і залюбки берете участь у них. Це, наприклад, Свят-вечір, Щедрий вечір і пасхальний сніданок, коли ми збираємося в родинному колі та споживаємо святкову трапезу. Так ми відкриваємо святість родини як спільноти з Богом і між собою. Спільна молитва та спільна трапеза є сімейною літургією, яка своїм джерелом має молитву і трапезу Божественної Літургії.

Сергій: Я бачив на весіллі, як батьки благословляли дітей. Знаю, що це поширений звичай. Чи це правильно? Адже знаю, що благословляє священник.

Нехай ціла родина — батько, мати, діти і ціла челядь — спільно щодня відмовляють молитви, якщо можливо, то ранком і у вечір, перед і після обіду, а коли це затяжко, то бодай у вечір.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирське послання до духовенства та вірних Станиславівської єпархії Християнська родина, 1900 р.

Отець Андрій: Батьківське благословення дітей виражає Боже благословення, благодаттю якого діти прийшли у світ, а тепер створюють сім'ю. Прояси про благословення перед важливими подіями в житті: навчанням, службою у війську чи вибором життєвого стану, людина виражає надію, що Бог сприятиме їй і в подальшому житті. Благословляючи дітей, батьки свідомі того, що діти від них відходять, а тому доручають дітей Божій опіці. Адже їхні діти є водночас і Божими дітьми.

Знов істинно кажу вам: Коли двоє з вас згодяться на землі просити що б там не було, воно буде дано їм Отцем Небесним; бо де двоє або троє зібрані в моє ім'я там я серед них.

Мт. 18, 19-20

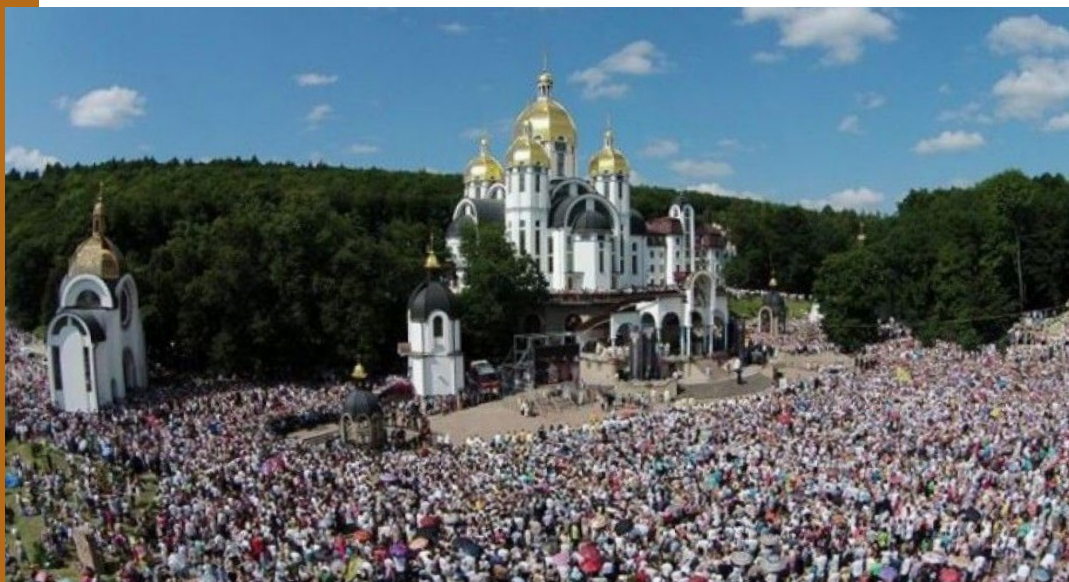
Спільна молитва та читання Святого Письма в родині, «малій» Церкві, — свідчення нашої приналежності до «великої» Церкви.

Благословення дітей батьками виражає Боже благословення та доручення дітей Божій опіці.

Тема 13

Християнське свято

Празник у Зарваниці

Небеса ото достойно нехай веселяться, земля ж нехай радується, нехай празнує і світ, видимий увесь і невидимий, бо Христос востав — радість вічна.

Квітна тріодь, Неділя Пасхи, утренняя, канон, 1 пісня

Дарина: У церковному календарі я бачу, що на кожен день припадає якесь свято — більше чи менше. Чому християни святкують так багато свят?

Отець Андрій: Церква зберігає живу пам'ять про святі події та діла спасіння, які відбувалися в минулому. Це можуть бути події з життя Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці, окремих святих. У святкуванні ці події минулого стають актуальними для нас. А тому, беручи участь у богослужіннях свят, ми стаємо учасниками цих спасених подій і наповнюємося благодаттю спасіння. Християнське свято, яке ми звершуємо тут, на землі, стає передсмаком небесної радості.

Сергій: Яке свято вважається найбільшим?

Отець Андрій: Кожне християнське свято є виявом духовної радості через дароване нам спасіння в Ісусі Христі. Тому основою, змістом і завершенням кожного християнського свята є Особа воскреслого Христа. Воскресіння Ісуса Христа переображує, просвічує та освячує весь час, усю історію та весь світ. Воно є переходом від тимчасового до безконечного, від смерті до вічного життя. Після Воскресіння Ісуса Христа ми всі живемо в Новому часі — у воскреслому житті, і таким чином увесь час стає суцільним християнським святом.

Пасха Христова є найважливішим християнським святом. Від неї відраховуються дати інших свят рухомого циклу (ті, які кожного року відзначаються в інший день). До них належать такі великі свята, як Вхід Господній в Єрусалим, Вознесення Господнє, Зіслання Святого Духа.

Цей день учинив Господь, радіймо й веселімся в ньому!

Пс. 118, 24

Ми не так святі, як ті, що в небі, або ті, що в чистилищі. Вони певні вічного спасіння, а ми ще не певні. Але і ми святі, бо ми є учасниками того святого життя ласки, котре їм і нам спільне. Ми святі стільки, скільки ми з ними зв'язані в ту свята суспільність, котрої Христос є головою.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирське послання до вірних Правди віри, 1901 р.

Різдво Богородиці

Марічка: Які є інші важливі християнські свята?

Отець Андрій: Усі церковні свята діляться на Господські, Богородичні і святих — відповідно до теми святкування. У Господських святах Церква особливо прославляє Господа нашого Ісуса Христа у зв'язку з найважливішими для нашого спасіння подіями Його земного життя. Богородичні свята установлені на честь Пресвятої Богородиці. У дні пам'яті святих ми вшановуємо тих угодників Божих, кого Господь прославив за їхнє служіння Йому.

До дванадцятих найбільших свят, крім рухомих, належать і нерухомі, котрі ми святкуємо у визначені дні року: Різдво Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Введення у храм Пресвятої Богородиці, Різдво Христове, Богоявлення, Стрітення Господнє, Благовіщення Пресвятої Богородиці, Переображення Господнє, Успення Пресвятої Богородиці.

Успення Богородиці

Літургійний рік пов'язаний з астрономічним роком так, щоб, споминаючи, уприсутнюючи й переживаючи в богослужіннях усі найважливіші події історії спасіння, увінчати рік благодією Божою.

«Христос — наша Пасха», п. 565

Христина: Чому є так багато святих і для чого святкувати їхню пам'ять?

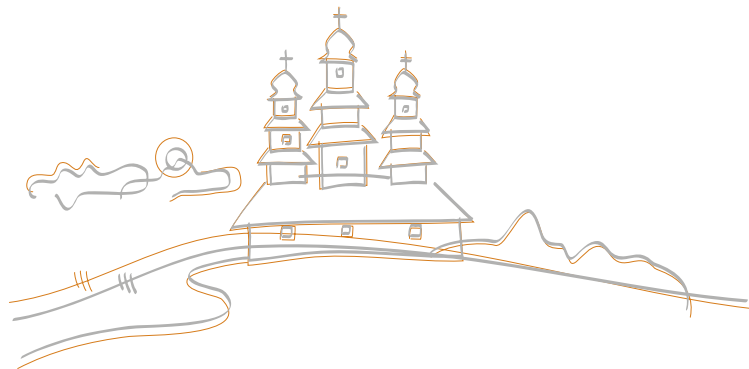
Отець Андрій: Усі християни покликані до святості. Ми ж почитаємо тих, кого Бог прославив, а Церква визнала святими, — апостолів, мучеників, преподобних і святителів. Церква святкує пам'ять святого переважно в день його смерті, який є днем його народження до вічного життя.

Звершення пам'яті святих показує нам, що Христос діє в кожній людині, яка прийняла таїнство Хрещення. Ми прославляємо і дивовижну Божу дію в людському житті. Тому нам слід більше дізнаватися про життя святих, їхній християнський подвиг. Святи є добрим прикладом християнського життя для кожного сучасного християнина.

Мартин: Як правильно святкувати християнське свято?

Отець Андрій: Ми починаємо святкувати з вечора попереднього дня через участь у Вечірні, а в сам день свята причащаємося благодаті свята на Божественній Літургії і приступаємо до святого Причастя. Тоді ділимося радістю свята з рідними та друзями у спільній святковій трапезі.

Християнське свято — передсмак небесної радості. Життя святих є прикладом правдивого християнського життя. Брати участь у богослужіннях — найкращий спосіб вшановувати християнське свято.

Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радість. А Бог спроможний обсыпать вас усякою благодаттю, щоб ви у всьому мали завжди те, щоб вам потрібно, та щоб вам ще й залишилось на всяке добре діло.

2 Кор. 9, 7-8

Воздвиження Чесного Хреста

Дивна це зброя — молитва і піст. Він учинив Мойсея законописателем, а Іллю — ревним виконавцем жертв. У ньому й ми вірні, триваймо і до Спасителя кличмо: Проти Тебе єдиного ми згрішили, — помилуй нас!

Великопосна тріодь, Друга неділя посту, Вечірня в неділю, Стихира на стиховні

Отець Андрій: Християнські свята пригадують нам події, важливі для нашого спасіння, та ведуть до глибшого пізнання Бога. З огляду на це Церква встановила пости як спеціальне приготування до свят. Піст — час посиленої молитви і покаяння, критичного переосмислення та зміни свого життя. Тому піст установлений Церквою для користі християнина. Які пости Ви знаєте?

Христина: Я знаю Великий піст перед Великоднем — святом Воскресіння Господнього.

Дарина: А я знаю, що є піст перед Різдвом Христовим. І ще влітку, перед Успенням Пресвятої Богородиці.

Отець Андрій: Так. Піст перед Великоднем називаємо Великим. Він не має сталих дат, а триває від Сиропусної неділі до Пасхи. Є ще пости перед святами Різдва

Христового (Пилипівка), святих апостолів Петра і Павла (Петрівка), Успення Пресвятої Богородиці (Спасівка). Крім них, є ще одноденні пости. Чи знаєте, коли?

Дарина: На Святий вечір і на Щедрий вечір. У нашій сім'ї збереглася традиція нічого не їсти в ці дні аж до вечері. Також піст є на свято Воздвиження Хреста Господнього, Усікновення голови Івана Хрестителя. Крім того, впродовж року постними днями є середа і п'ятниця, на спомин страстей і смерті Господа нашого Ісуса Христа.

Отець Андрій: У всі ці пости ми маємо обмежувати себе у споживанні їжі. Однак пости не зводяться тільки до цього.

Кожен християнин від свого Хрещення вступає в духовну боротьбу, в якій помирає для гріха, щоб жити для Бога. Ця боротьба, як навчає апостол Павло, точиться «не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви, проти духів злоби в піднебесних просторах» (Еф. 6, 12). Християнин веде духовну боротьбу, озброївшись молитвою, постом і милостиною, очищаючи помисли й досягаючи безпристрасності.

«Христос — наша Пасха», п. 785

Ти не їси м'яса? Не споживай нескромностей своїми очима. Нехай постить і слух; а піст слуху в тому, щоб не приймати лихослів'я та наклепів. Нехай і язик постить від сквернослов'я і лайки... Яка користь, коли ми стримуємося від споживання птиці й риби, а братів угризаємо та пожираємо?

Йоанн Золотоустий, Гомілії про статуй, 3, 4-5

Мартин: А в чому тоді полягає піст? Я завжди думав, що піст — це стримування від їжі.

Отець Андрій: Піст — це не тільки стриманість від їжі, але передусім боротьба з пристрастями. Тому постити повинна вся людина: піст має охоплювати і тіло, і душу людини. Адже сама стриманість від їжі не приносить користі для людини, якщо вона не стримується від гніву, наклепів чи інших гріховних схильностей. Крім того, значення посту полягає і в тому, що ми заощадивши на їжі, отримуємо засоби для милостині потребуючим. Піст і милостиня у поєднанні з молитвою допомагають християнинові в духовній боротьбі та ведуть його до досконалості.

Христина: Молитва справді необхідна в нашому житті. А чому є важливою милостиня? І чому ці три речі: молитва, піст і милостиня — пов'язані між собою?

Отець Андрій: Молитва єднає нас із Богом, постом ми очищуємося від пристрастей і прямуємо до чеснот, а милостиною єднаємося з ближніми. Тобто, творячи милостиню, ми творимо спільноту любові, в якій перебуває Бог. Милостиня є виявом любові до ближнього — подібно до того, як Бог перший виявив милосердя до людини.

Дмитро: А в чому проявляється милостиня?

Отець Андрій: Милостиня полягає в поданні допомоги тому, хто її потребує. Це можуть бути як матеріальні речі, так і добре слово, підтримка, розрада. Кожну добру справу ми повинні робити не для похвали, а заради любові до Бога і ближнього. Тому якщо хтось не має змоги виявляти милостиню в матеріальних речах, то завжди може творити духовну милостиню. Постом ми дбаємо про добро нашої душі, а милостиною дбаємо про добро ближнього, тому піст і милостиня поєднані між собою.

Піст — переосмислення свого життя у молитві та покаянні.

Милостиня є виявом любові до ближнього; вона може бути як матеріальною, так і духовною.

Ти ж, коли постиш, намасти свою голову й умий своє обличчя, щоб не показати людям, що ти постиш, але Отцеві твоєму, що перебуває в тайні; і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі.

Мт. 6, 17-18

Пости та загальниці Багатоденні пости

- **Великий піст** (Чотиридесятниця): від понеділка по Сиропусний неділі до празника Воскресіння Христового.
- **Петрів піст** (Петрівка): від Неділі всіх святих до празника святих Петра і Павла.
- **Успенський піст** (Спасівка): від 1/14 серпня до празника Успення Пресвятої Богородиці.
- **Різдвяний піст** (Пилипівка): від 15/28 листопада до Різдва Христового.

Одноденні пости

- У кожному п'ятницю, за винятком загальниць та Господських і Богородичних празників.
- У Навечір'я Різдва і Богоявлення.
- На Усікновення голови Йоана Предтечі та на Воздвиження Чесного Хреста.

Загальниці

Загальне звільнення від посту в п'ятницю:

- Від Різдва Христового до Богоявлення.
- Від Неділі про митаря і фарисея до Неділі про блудного сина.
- У Світлий тиждень Пасхи.
- Від Зіслання Святого Духа до Неділі всіх святих.

Тема 15

Поведінка у храмі й поза ним

Відпуст у Крехівському монастирі св. Миколая

Розглядатися по церкві з пустоти або дурної цікавості не можна. Але розглядатися на те, щоби розуміти Боже значення церкви, — то добра річ.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирський лист до вірних Львівської та Кам'янецької єпархій О церкви, 1901 р.

Дарина: Отче Андрію, а все ж, чи існують якісь правила поведінки у храмі? Як треба там поводитися?

Отець Андрій: Хочу відразу сказати, що на цю тему є окремі й дуже докладні вказівки. Згадаю тут найголовніше. Насамперед, входячи до храму, робимо на собі знак святого хреста. Далі з благоговінням перебуваємо у храмі.

Мартин: Цікаво, а що означає це благоговіння?

Отець Андрій: Благоговіння — це не тільки чемна поведінка, але також добре, гідне стояння перед Богом у відповідь на Його чоловіколюбне споглядання нас. Це трепет, покора, невимовна повага перед близько присутнім Богом. Це також і внутрішня скромність,

духовна чуйність, увага та зосередженість. Наприклад, благоговійна людина не повертається спиною до святого тилища та до ікон. Благоговійністю має відзначитися поведінка людини як у Божому храмі, так і поза ним.

Сергій: Коли ми благоговійно поведимося в Божому храмі, це мені зрозуміло. Але поза храмом — не збагну. Коли поза храмом я маю поводитися благоговійно?

Отець Андрій: Постійно і всюди, адже Господь є не лише в храмах. Благоговійна поведінка поза храмом — це щиро привітатися з іншою людиною Божим словом, перехреститися перед святим місцем. Зрештою, це також і приготування до приходу в Божий храм.

Тілесна постава та жести християнина є елементами молитви Церкви, а також зовнішнім виявом особистої віри й побожності. До таких постав і жестів належать: знак святого хреста, стояння, підношення рук, коліноприклонення, поклони та цілування святих речей.

«Христос — наша Пасха», п. 625

Христина: А як це: готуватися до приходу в Божий храм?

Отець Андрій: Готуючи себе до участі в богослужіннях, треба примиритися зі всіма, хто може мати що-небудь недобре проти нас (пор. Мт. 5, 23-24). Ідучи до церкви, слід налаштуватися на молитву. Найкраще приготування до Божественної Літургії — це молитовна участь у богослужіннях Вечірні, Утрені та Часів. Слід подбати і про скромний одяг та зовнішній вигляд, щоб не проковувати ближніх на осуд.

Марічка: Я розумію, що варто прийти завчасу і молитися в храмі. А чи можна молитися власні молитви під час богослужіння?

Отець Андрій: Негоже творити особисту молитву під час спільного богослужіння у храмі. Найвідповідніший час для особистої молитви — до початку та після завершення спільного богослужіння.

Сергій: А чому під час богослужіння люди то стоять, то стають навколішки, то ходять? І яке значення мають ці постави й жести?

Отець Андрій: Під час будь-якого богослужіння в Божому храмі ми зазвичай стоїмо — на знак Воскресіння Христового і нашого майбутнього воскресіння з мертвих. Прихилення колін — зовнішнє вираження

Підпис

Увійду в дім Твій і поклонюся храмові святому Твоєму в страсі перед Тобою.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, Вхідні молитви

Частина третя

МИ ЛЮБИМО

покаяння, смутку, жалю. На деяких богослужіннях ми здійснюємо коліноприклонення і доземні поклони.

Ми причащаємося Господніх Тіла і Крові, підходячи до священика.

Дарина: А як підходити до святого Причастя?

Отець Андрій: Для цього складаємо руки навхрест на грудях.

Марічка: Як же треба виходити з храму? Чи варто робити якісь особливі жести?

Отець Андрій: Маємо залишатися в церкві до кінця богослужіння — священичого благословення (відпусту). Перед виходом із храму цілуємо хрест та ікони на тетраподі. А вийшовши з церкви, повертаємось обличчям до входу, робимо знак святого хреста з поклоном.

Пам'ятаймо, що Бог присутній усюди, тому відповідною має бути наша поведінка як у храмі, так і поза ним. Але про це життя християнина у світі ми порозмовляємо у вічному місті — Римі.

У Божому храмі та при зустрічі зі святими місцями та речами людина має поводитися благоговійно. Благоговіння — це смиренна, богобоязлива, покаянна, боголюбива постава людини перед Богом, благодатно присутнім у храмі, святих місцях і речах.

При вході до храму та виході з нього накладаємо на себе знак святого хреста, а під час перебування у храмі дотримуємося молитовної тиші.

Навчав він їх і казав їм: «Хіба не написано: Дім мій домом молитви назветься для усіх народів? А ви з нього зробили печеру розбійників!»

Мр. 11, 17

Нехай вони мені спорудять святиню, щоб я міг жити серед них.

Вих. 25, 8

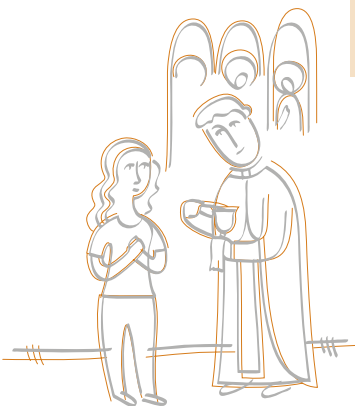

І вони рушили негайно й повернулися в Єрусалим, і там знайшли зібраних одинадцятьох і тих, що були з ними, які їм сказали: «Христос справді воскрес і з'явився Симонові».

І вони розповіли те, що сталося в дорозі і як вони його пізнали при ламанні хліба.

Лк. 24, 33-35

Як важливо знайти доброго співрозмовника, який вислухає, почує і дасть добру раду. Не менш важливо втілити добру раду в життя. Учні, пізнавши свого воскреслого Вчителя, негайно повертаються до Єрусалиму, щоби благовістити апостолам Його Воскресіння. Чи готові ми молодь ХХІ століття, благовістити Воскреслого Христа своїм сучасникам? Чи є ми радісними християнами?

Собор Святої Софії в Римі

Собор є символом «знищених і збечещених українських храмів Божих». А також цей видимий собор є знаком невидимого «Собору Живих Українських Душ, святим місцем молитви й літургійної Жертви за померлих, живих і ненароджених»!

І от тепер на порозі цього священного собору стала група наших паломників.

Свята Софія — Премудрість
Божа

«Учителю, котра найбільша заповідь у законі?» Він же сказав до нього: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею, і всією думкою твоєю: це найбільша й найперша заповідь. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого».

Мт. 22, 36-39

Отець Андрій: Пригадую вам, що раніше ми відвідали храми в Україні, зокрема в Києві та Львові. Тепер, перебуваючи в Римі, стоїмо перед величним собором Святої Софії, Божої Премудрості.

У Старому Завіті люди пізнавали Божу Премудрість через Боже Об'явлення і через творіння. Псалми чудово передають красу Божого творіння, пізнаючи яку, можна дійти до розуміння Божої Премудрості.

У Новому Завіті Премудрість — це вочлочений Син Божий Ісус Христос, через Якого і Яким усе премудро створено (пор. Кол. 1, 16).

Часом молоді люди сприймають християнство як щось дуже складне й заплутане. Насправді ж воно ґрунтується на двох заповідях любові. А все решта — це пояснення, конкретні приклади, вказівки, поради щодо їх здійснення.

Чи хтось із вас знає ці заповіді любові?

Господи Ісусе Христе, любови творче, дательо благ, дай нам, слугам Твоїм, любити один одного так, як Ти полюбив нас, щоб вірою і любов'ю однодумно, єдиносущно і однодушно ми приближались до Тебе, Боже, і Тобі розсилали хвалу, і причастилися святих Твоїх тайн, і були гідними Твого царства, і Тобі славу розсилали, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Службеник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, Молитва перед Символом віри на на Архидієрейській Літургії

Христина: Хочу вас запитати щодо другої заповіді. Біблійне слово «ближній» є незвичним для мене. У повсякденному спілкуванні люди не вживають його, а кажуть: «друзі», «сусіди», «знайомі» та ін. Чи правильно я розумію, що ближній — це кожен, кого я зустрічаю у своєму житті?

Отець Андрій: Так, це правда. Ближній — це кожна людина, незалежно від зовнішнього вигляду, соціального статусу, світогляду тощо. Люди є ближніми одні для одних тому, що вони створені на Божий образ та подобу. І тому любов до ближнього — це любов до Бога, який присутній у кожній людині, щоби привести її до щастя в поступовому уподібненні до Нього.

Христос і Самарянка

Дарина: Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю, і всією силою твоєю, а ближнього твого — як себе самого.

Отець Андрій: Так. Любити Бога ми покликані понад усе, бо Він, наш Творець і Спаситель, перший полюбив нас, і «у ньому бо ми живемо, рухаємося й існуємо» (Ді. 17, 28). «Бог — любов» (1 Йо. 4, 8), яка не замикається Сама в Собі. Господь виливає любов на все творіння. Тому наша любов до Бога є відповіддю на Божу любов до нас.

Сергій: А як правильно зрозуміти заповідь любити Бога всім серцем, усією душею, всією думкою і всією силою?

Отець Андрій: Любити всім серцем означає поставити Бога на перше місце у всіх своїх рішеннях, планах, учинках, стосунках. Тоді все інше, як навчає св. Августин, стане на свої місця.

Любити Бога всією душею — це жити згідно з Божою волею, слухаючи Його слова і виконуючи Його заповіді. Все наше життя має стати відповіддю на Божу любов.

А любити Бога всією думкою і силою означає не що інше, як спрямувати свої духовні й тілесні сили на пізнання Бога та виконання Його заповідей.

Без любові усе в душі є мертво, бо воля в головнім напрямку не звернена до правдивого добра, яким є найвище добро, а водночас і найвища правда — Всевишній Бог.

Митрополит Андрей Шептицький, Божа Мудрість

Дмитро: Дарина згадувала про любов до ближнього свого, як до себе самого. Завжди думав, що любов до себе самого — це самолюбство, гордість, а отже — гріх, хвороба мого внутрішнього світу, яку треба лікувати. А з заповіді можна зрозуміти, що треба любити й себе.

Отець Андрій: Любов до себе — це пошана до життя, яким Бог нас обдарував. Створивши нас на Свій образ і подобу, Бог оселився в нас.

Основна наша помилка — отожднювати любов до самого себе з егоїзмом. Насправді ж любити себе — це дивитися на себе очима Небесного Отця, бачити себе улюбленою Божою дитиною.

Любити самого себе — це високо цінувати самого себе, бажати собі добра та не завдавати шкоди самому собі. Таку любов можна назвати справжньою, на відміну від егоїстичної любові, котра виявляється в гордості, зарозумілості, розпусті, непристойності. Справжня любов виявляється в турботі про свій внутрішній світ, в очищенні себе від гріхів, у підкоренні тіла духові, в обмеженні особистих потреб. Ми повинні берегти власне здоров'я та турбуватися про розвиток своїх душевних сил і здібностей, щоб краще виявляти свою любов до Бога і ближніх.

Любимо, бо Бог нас полюбив.
1 Йо 4, 1

Мартин: А що означає «любити ближнього»? Це мають бути почуття чи вчинки?

Отець Андрій: І те, й інше. Треба навчитися дивитися на всіх милосердними очима Христа. Христос прощав і вчить нас прощати. Він полюбив і вчить нас любити. Він приніс Себе в жертву з любові до нас і навчив нас жертвовно любити.

Пам'ятаймо, що любов до ближнього є конкретним вираженням нашої любові до Бога. Любити — це робити добрі вчинки, не очікуючи на подяку чи винагороду.

Любов має джерело в Божі: це Любов Отця, яка об'явлена в Сині та подається нам у Дусі Святому (див. Рм. 8). Хто бере участь у такій любові, той стає здатним у Святому Дусі любити Отця так, як Йога любить Син, і може любити ближнього аж до кінця, бо «ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Йо. 15, 13).

«Христос — наша Пасха», п. 845

Християнство ґрунтується на двох заповідях любові. Бог створив людину, бо любить її Сенс життя — у нашій ствердній відповіді на Божу любов. Любов до Бога виражається в любові до ближнього. Оскільки кожна людина є створена на Образ і Подобу Божу, ми покликані любити ближніх, як себе самих.

Христос у Славі

Тема 2 Я є Господь Бог твій. Один Бог

Отець називається так, бо родить Сина, а Син [є Сином] через родження від Отця, а Дух Святий — через ісходження від Отця, будучи, однак від Нього невіддільним.

Іларіон, Ісповідання віри

Мартин: Отче, крім двох заповідей любові, наскільки мені відомо, Господь дав людині також Десять заповідей. Для чого Він нам дав ще й ці заповіді?

Отець Андрій: В часі виходу ізраїльського народу з єгипетської неволі Мойсей отримав скрижалі Завіту, на яких були написані Божі заповіді. Це сталося на горі Синай, де Господь уклав союз зі Своїм народом. Цей союз мав утвердити народ у справжній свободі. Даючи Заповіді, Господь нагадає, що саме Він вивів Ізраїля з Єгипту — місця рабства і неволі. Виконання Божих заповідей допомагає нам залишатися вільними від неволі гріха.

Божі заповіді є дуже чіткі. Насамперед Господь закликає нас до вірності. Вона полягає в тому, щоб не шукати заміни Богові в нашому житті. Упродовж історії люди самі витворювали собі ідолів: вони по-

клонялися силам природи, тваринам чи речам, зробленим власними руками. Іноді люди проголошували богами самих себе. Але не думайте, що поклоніння божкам відійшло в минуле! Навколо багато людей, які надають речам та іншим людям невластивого їм значення. Такі люди витрачають всі свої зусилля на здобуття матеріальних благ. Доволі часто багатство, кар'єра, влада стають єдиною метою людського життя. Однак ніщо не зможе замінити нам Бога, не зробить нас щасливішими.

Дмитро: Отче Андрію, чому називаємо Бога Господом?

Отець Андрій: Слово Господь означає пан, володар, господар. Визнаючи Бога Господом, ми визнаємо Його Володарем усього нашого життя. Усвідомлюючи зв'язок між нами і Богом Господом, ми стаємо ближчими до Нього і сповнюємо своє життя сенсом.

Бог об'являє Себе як Особа — «Я Той, Хто є» (Вих. 3, 14). Тільки Бог-Особа насправді є Усе інше існує, оскільки Бог так велить. Бог є святий, тобто цілком відмінний від усього створіння, Бог — неповторний і єдиний, тож Його неможливо уявити думкою та зобразити жодним матеріальним способом: «Не робитимеш собі ніякого кумира» (Вих. 20, 4). На відміну від мертвих ідолів, Бог — живий.

«Христос — наша Пасха», п. 75

Сергій: Колись прямим порушенням першої Божої заповіді вважалось ідолопоклонство. А що сьогодні може бути порушенням цієї заповіді?

Отець Андрій: Такі поширені явища, як віра в гороскопи, ворожіння та інші магічні дії, теж є ідолопоклонством. Вдаючись до цих практик, ми перестаємо довіряти Богові, вірити в Його присутність і всемогутність. Чи ви справді думаєте, що карти чи зірки знають більше, ніж Той, хто створив всесвіт?

Коли ми захоплюємося окультними практиками, езотерикою, звертаємося до магів, ясновидців, ворожок і ворожбитів, віримо в долю як у щось невідворотне, то порушуємо заповідь «Нехай не буде в тебе інших богів, крім мене». Цю заповідь переступають і ті, хто дотримується різних неоязичницьких учень і культів. Вони стверджують про існування багатьох божків, які проявляються через сили природи та яким належить поклоніння. Спекулюючи на дохристиянській історії, давніх українських звичаях і традиціях, однобоко їх інтерпретуючи, проповідники таких культів здобувають собі прихильників серед неутверджених у вірі людей.

Мужі юдейські — Седрах, Мисах та Авденаго, не поклонилися золотому бовванові і були за це кинуті до печі з вогнем. Але ... Даниїла 3

Друга заповідь: Не взивай надаремно імені Господа Бога твого

Але тепер, Господи, Боже наш, вирятуй нас із його руки, благаю, щоб усі царства на землі зрозуміли, що тільки Ти, Господи, Бог.

2 Цар. 19, 19

Мартин: А як бути з народними прикметами і повір'ями, які є дуже популярними?

Отець Андрій: Треба бути дуже обережним з усім цим, адже часто те, що називають прикметою чи повір'ям, є звичайнісіньким забобоном. Не вітатися через поріг, боятися чорного kota, перейматися, коли нам переходять дорогу з порожніми відрами, вірити у вроки, відьом, носити червону нитку — це лише кілька прикладів дуже поширених забобонів. Якщо хтось вірить у забобони, то підкреслює тим, що якась річ чи дія може докорінно вплинути на наше майбутнє, хоча така влада є лише в Божих руках. Не можна вкладати надприродний зміст у звичайні речі, так ніби від них щось залежить у нашому житті. Те саме стосується і сліпої віри в сни, яка може породжувати безпричинний страх чи спонукати до необдуманих вчинків.

Однак не слід плутати забобони з прикметами щодо погодних або природних явищ, які мають під собою логічне пояснення чи підґрунтя.

Українські новомученики

Христина: Дякую, отче! Справді, іноді певні люди стають для мене кумирами — і я забуваю про те, що лише Бог є єдиним джерелом людського щастя.

Отець Андрій: Христу, ти маєш рацію. У пошуках щастя людина може схибити. Те, про що ти говориш, і багато іншого стається через гординю, коли дехто ставить себе на місце Бога, забуваючи про те, що лише Бог є єдиним Господом нашого життя і щастя.

Перша Божа заповідь є об'явленням Бога людині про Себе самого, що Він — єдиний і що немає інших богів, крім Нього.

Бог є нашим Господом. Він — Той, хто дає життя і підтримує все в існуванні.

Ніщо й ніхто не може замінити нам Бога. Він має бути на першому місці в житті кожного з нас.

Сучасні неоязичницькі культу і практики є прямим порушенням цієї заповіді, бо розмивають наше бачення Бога як Того, Хто володіє всесвітом.

Віра в забобони (марновірство) руйнує зв'язок між нами і Богом та формує світогляд страху, непевності й браку довіри до Творця.

Ти бо Господи, поміч безпомічним, надія безнадійним, бурями гнаним спаситель, плаваючим пристановище, недужим лікар; тож для всіх будь усім, відаючи кожного і прохання його, дім і потребу його.

Службеник, Божественна Літургія святого отця нашого Василя Великого, Анафора

Спас нерукотворний

Господи, Боже наш! Згадай нас, грішних і недостойних слуг Твоїх, коли призиваємо святе ім'я Твоє, і не осороми нас, коли очікуємо милости Твоєї, але вислухай, Господи, усі наші спасенні прохання і вчини нас достойними любити і боятися Тебе від усього серця нашого і творити в усьому волю Твою.

Часослов, Вечірня, Молитва 3

Сергій: Дуже чекав нагоди, щоб запитати про значення другої Божої заповіді. Ідучи вулицями, не раз можна почути, як люди зловживають Божим іменем. Чому так важливе саме «ім'я Боже» та чому його не можна вживати так само, як інші принагідні слова?

Отець Андрій: У Святому Письмі ім'я означає саму особу. Господь відкриває Мойсеєві Своє ім'я Ягве, яке означає Сущий. Інші імена Бога у Святому Письмі: Саваот (Господь сил), Адонай (Господь)...

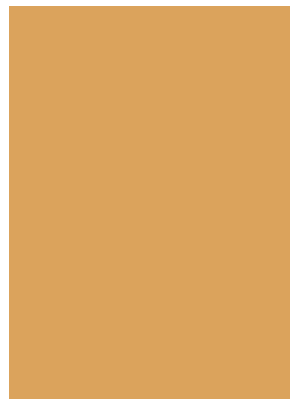
«Знати ім'я означає знати особу, знати її по-справжньому. Взивати ім'я Боже — це кликати Самого Бога. Тому Боже ім'я слід вимовляти з належною повагою, бо воно є святим. І тому ми не можемо вживати його до жартів, повсякденних розмов, вираження емоцій.

Дмитро: А може, краще взагалі не вживати Божого імені, щоб Його не зневажати?

Отець Андрій: Звертатися до Бога потрібно якнайчас-тіше. Сам Господь Ісус Христос навчив нас звертатися до Бога «Отче» і просити «нехай святиться ім'я твоє». Ми молимося про присутність Бога у світі та вшанування Його імені. Своїм християнським життям ми прославляємо Боже ім'я Коли вітаємося, наприклад, словами: «Слава Ісусу Христу!», то у відповідь кажемо: «Слава навіки!». Як чудово, вітаючись, водночас прославити ім'я Господа Бога! Буває й навпаки. Скажімо, люди не раз вигукують: «О, Боже!», коли чимось вражені, здивовані, задоволені. Чи буває таке з вами?

Виголошуючи короткі молитви імен Божих, ми виявляємо і радість, і тривогу та віддаємо себе під покров Божий. Прикликання Божого імені ніколи не буває марним, однак слід остерігатися, щоб «не вживати імені Господнього намарне», тобто з неповагою, для жарту чи, що гірше, для блюзнірства. «Христос — наша Пасха», п. 685

????????????????????????????????

Уст не призвичаюй твоїх до клятви, не звикай бо клястись ім'ям Святого. Бо як слуга, допитуваний стало, прутів при тому не уникає, так і той, хто кленеться ім'ям Господа постійно, чистим від гріха не залишиться.

Сир. 23, 9

Марічка: Буває. А що, це неправильно?

Отець Андрій: Подумайте, чи личить вживати Святе Боже ім'я щоб виразити наші почуття? Чи було б нам приємно, якби наше ім'я згадували просто як вигук, що виявляє наші емоції?

До речі, друзі, навіть коли ми молимося і прикликаємо Боже ім'я мусимо розуміти, що стоїмо перед Господом. Ми розпочинаємо свою молитву зі звертання «Отче», «Боже», «Ісусе», «Господи» та ін. Якщо ми не уважні на молитві або ж молимося похапцем, то ми також надаремно призиваємо ім'я Боже. Тобто покликали Його, а самі так і не зрозуміли, перед Ким стали чи схилили коліна. Гадаю, що подібний до цього досвід має кожен із нас.

Марічка: Звичайно, що так. Це дуже поширене явище. Як і те, що чимало моїх знайомих висловлювалися про Бога з насмішкою чи нарікали на Нього.

Отець Андрій: Це також трапляється. Зневажання людиною Божого імені вказує на її комплекс меншовартості: вона підвищує власну самооцінку, принижуючи іншого. Цинічне насміхання з Бога — це вияв невіри та гордині, «батьком» якої є диявол. Багато хто робить це свідомо, бажаючи завдати кривди Богові.

Людина створена на образ Божий, а тому грішать проти святості Божого імені й ті, котрі бажають кривди ближнім, проклинаючи їх. Гріхом також є на-

рікати — звинувачувати Бога у власних проблемах і нещастях.

Не можна молитися Богові для сприяння у гріху. Хтось молиться, щоби вдало списати контрольну, а хтось — про шкоду для іншого. Тоді це є не молитва, а пряма зневага Господа Бога, тобто святотатство.

Мартин: А чи присяга іменем Божим є порушенням цієї заповіді?

Отець Андрій: Так, але в дуже важливих справах присяга допускається. Це присяга президента, воїна, судді на вірність народові перед Богом і перед власною совістю. Це присяга свідка на судовому засіданні.

Але щоб правдиво вшанувати ту найвищу єдність і її божественну плідність, називаємо те, що не має назви, Божими Іменами «Трійці» та «Єдності».

Діонісій Ареопагіт, Про Божі імена, 13, 3

А перш за все, брати мої, не клянїться ні небом, ні землею, ні якою іншою клятвою. Хай ваше «так» буде «так», і ваше «ні» — «ні», щоб вам під суд не впасти.

Як. 5, 12

Таїнство подружжя

Недотримання присяги є обманом, клятвopушенням.

Боже ім'я є святе, бо виражає саму Особу Бога. Повага до Божого імені повинна виявлятися у щоденному житті та особистій молитві. Урочиста присяга і прикликання Бога на допомогу є давньою та доброю християнською традицією. Богозневага, прокльони і клятвopушення є гріхом.

Підпис????

Тема 4

Третя заповідь: пам'ятай день святий святкувати

Дякуємо Тобі, Господи, Боже наш, що підняв нас із постелі нашої і вклав в уста наші слово хвали, щоб поклонятися і призивати ім'я Твоє святе. Ми умоляємо Твоє милосердя, яке Ти завжди виявляв у нашому житті.

Часослов, Утрєня, Молитва 1

В'їзд в Єрусалим

У день Сонця ми взагалі звершуємо зібрання всіх, тому що це — перший день, коли Бог, змінивши темряву і воду, сотворив світ. Ісус Христос, наш Спаситель, того самого дня воскрес із мертвих.

Юстин Філософ, Апологія I 67, 7

Отець Андрій: Сьогодні неділя, особливий для кожного християнина день. Окремий день із цілого тижня, що належить Господеві, називається святим, або Господнім, днем. Спільна молитва в цей день є сповненням третьої Божої заповіді «Пам'ятай день святий святкувати».

Сергій: Чому цей день святий?

Отець Андрій: Бо в цей день воскрес Ісус Христос. На спомин про Христове воскресіння християни щонеділі збираються на богослужіння. Не можна оминути увагою і християнських свят на прославу Христа, Богородиці та особливо шанованих святих. Ці свята також стали «святими днями», в які християни збираються на молитву.

Дарина: Отче Андрію, отже, достатньо піти на Службу Божу в неділі та свята, щоби сказати, що я дотримуюся третьої заповіді?

Отець Андрій: Справді так. Основним і найкращим способом виконання цієї заповіді є брати участь у недільних та святкових богослужіннях. З-поміж них саме Божественна Літургія найповніше передає радість зустрічі з Воскреслим Христом. Крім того, недільна вечірня та утрєня також належать до святкування Господнього дня. Тексти й наспіви цих богослужінь сповнюють нас духовною радістю. Без участі в цих богослужіннях, зокрема в недільній Літургії, життя християнина буденніє, втрачається зв'язок зі спільнотою і Господом, Тіло і Кров Якого приймаємо у Святий Євхаристії.

Тоді сказав Мойсей: «Іжте його сьогодні, бо сьогодні субота на честь Господа; сьогодні не знайдете нічого в полі. Шість днів збирайте; сьомого ж дня, в суботу, його не буде». І повиходили деякі з народу і сьомого дня збирати, та не знайшли нічого. Тоді Господь сказав Мойсеєві: «Докіль будете відмовлятися пильнувати заповідей моїх та закону мого? Дивіться: Господь дав вам у суботу відпочинок, тим то дає вам шостого дня на два дні хліба [...]» Отже, народ відпочивав сьомого дня. Вих. 16, 25-30

Зішестя в Ад

Сергій: Я маю одне запитання, котре стосується цієї заповіді. Що робити людям, які повинні виконувати ті чи інші обов'язки й не можуть прийти на богослужіння?

Отець Андрій: Треба шукати нагоди для спільної молитви, а не можливостей її уникнути. Хоча буває, що участь у спільній молитві є неможливою — наприклад, через догляд за немовлям або хворими, через виконання суспільно важливої праці (лікар, поліцейський, пожежник, прикордонник, військовик тощо). Виконання таких обов'язків не є порушенням цієї заповіді.

Мартин: Ось ми прийшли з церкви додому. А як продовжити святкування неділі та свят?

Отець Андрій: Святкування дня Господнього в храмі має продовження у родинній трапезі, відвідуванні батьків, родичів, хворих чи немічних членів церковної громади, ув'язнених, а також у творенні діл милосердя. Це та інше буде можливістю поділитися радістю святкування з тими, хто її позбавлений.

Христина: У неділю та великі християнські свята не можна працювати, клопотатися по дому. Цього змалку навчила мене моя мати. Це також, напевно, є сповненням Божої заповіді та святкуванням Дня Господнього. Чи це так?

Отець Андрій: Маєш рацію, Христю. Святий день тому і називається святим, що належить не нам, а Богові. У цей день потрібно відкласти всі щоденні справи, уникати важкої праці та буденних занять.

Відпочинок робить людину справді вільною, надає силу й насагу до праці протягом решти днів тижня. У Старому Завіті ця заповідь навіть зобов'язувала давати спочинок домашнім тваринам.

Однак важливо не перетворювати відпочинок у самоціль. Потрібно відрізнати відпочинок від байдкування. Недільний спочинок сприяє відновленню душевних і тілесних сил людини. Корисно цього дня присвятити більше часу молитві, читанню, активному відпочинку та ін.

Гріхами, якими найчастіше порушуємо третю заповідь Богу, є передовсім нехтування недільним і святковим богослужінням, важка праця чи змушування когось до праці.

Людина грішить, коли проживає День Господній лише для себе, занедбуючи служіння Богові й ближньому.

Участь у богослужіннях неділі та християнських свят є виконанням III Божої заповіді.

Служіння ближньому є продовженням святкування Дня Господнього.

Святкування неділі і свят включає християнський відпочинок.

Порушенням третьої заповіді є занедбання служіння Богові та людям.

Літургія в церкві святих Володимира і Ольги в Чикаго

Як і добу, християнство сприймає весь тиждень як ікону історії спасіння, початок якої — у сотворенні світу, а довершення — у славному зновупришесті Христа. Неділя — восьмий день, перший і єдиний день нового творіння — стає першим днем тижня. Неділя як «восьмий день» є пророчим знаком і початком прийдешнього «воскресіння мертвих і життя будучого віку» (Символ віри). Шість днів тижня, від понеділка до суботи, Церква освячує здійснення Божого задуму — від сотворення світу до його повноти та звершення.

«Христос — наша Пасха», п. 560

Усім твоїм серцем прославляй свого батька і не забувай про болі матері твоєї. Пам'ятай, що вони привели тебе на світ: чим заплатиш за те, що для тебе вони вчинили?

Сир. 7, 27-28

Притча про милосердного батька

Добрі християни уміють в житті зберегти четверту Божу заповідь «Шануй свого отця і свою матір» навіть тоді, коли батьки недобрі, а не дай Боже не заслуговують на пошану, діти мають їх однаково шанувати, бо такий закон Божий.

Митрополит Андрей, Пастирське послання О подружестві і родині

Отець Андрій: Друзі, зрозумійте, що через Свої заповіді Господь каже людині: «Будь подібна до Мене». Кожна заповідь показує, в чому і як людина може бути подібна до Бога. Четверта заповідь — про пошану до батьків — впливає з нашої любові до Бога.

А як звучить четверта Божа заповідь дослівно? Хто з вас може озвучити її?

Христина: Шануй батька і матір твою, то добре тобі буде і довго будеш жити на землі.

Отець Андрій: Батьки — це основа спільноти, ймення якій — сім'я. І стосунки між батьками і дітьми та між членами родини є земним відображенням спілкування Осіб Пресвятої Трійці. Взаємини між батьками в любові розкривають дітям любов Божу. І діти також вчаться любити.

Пресвята родина

Кожен християнин, змістом життя якого є любов до Бога та ближнього, покликаний глибоко любити свій народ, робити свій внесок у збереження і розвиток його культурної та духовної спадщини. Завданням кожного християнина є побудова й розвиток справжньої християнської культури, яка формує сумління, забезпечує духовне дозрівання людини та її розвиток.

«Христос — наша Пасха», п. 974

Мартин: Проте мені здається, що дітям, які є сиротами, чи дітям, яких покинули батьки, дуже важко або й зовсім неможливо шанувати батьків...

Отець Андрій: Справді, бувають і безвідповідальні батьки. Причина цього — нерозкаяні гріхи та їхні наслідки. Однак шанувати таких батьків безумовно потрібно — хоч би тому, що вони дарували дітям життя. Тому діти мають молитися за своїх батьків.

Мартин: Чи лише через це ми маємо шанувати батьків?

Отець Андрій: Ми покликані шанувати й поважати батьків також за те, що вони привели нас на світ і виховали. Батьків шануємо і за те, що саме вони подаровані нам Богом. Ми їх не вибираємо, а одержуємо як Божий дар. Зрештою, саме через батьків ми пізнаємо Божу любов. Полюбивши їх, зможемо полюбити всіх інших людей тією любов'ю, якою Бог полюбив нас.

Христина: Отче, я знаю, що Ісус Христос дотримувався цієї заповіді!

Отець Андрій: Так, справді, Христос шанував Йосифа і Марію, був слухняний їм (пор. Лк. 2, 51). Ісус картав фарисеїв за те, що вони відмовлялися дбати про своїх батьків (пор. Мр. 7, 11-13).

Марічка: Отче, а чи є якась Божа заповідь чи Божі слова про належне ставлення батьків до дітей?

Отець Андрій: У Святому Письмі часто мовиться про відповідальність батьків за своїх дітей. Зокрема, апостол Павло навчає: «А й ви, батьки, не дратуйте дітей ваших, виховуйте їх у послуші й напоумленні Господньому» (Еф. 6, 4). Бо батьки отримали дітей у дар від Бога. Кожна людина є насамперед сином чи донькою Божими, а тоді — дитиною своїх батьків. Отже, діти — це не власність батьків, а дар Божий. Батьки ж покликані до належного догляду, навчання та християнського виховання дітей. А тому і батьки, і діти покликані з любов'ю ставитися одні до одних.

Неначе богохульник, той, хто покидає батька; проклятий Господом той, хто гнівить свою матір.

Сир. 3, 6

Майдан

А для нас усіх діти-сироти й діти, котрих залишили батьки, будуть живим закликом від Господа забезпечити їм батьківську опіку.

Сергій: Іноді мені складно спілкуватися з моїми батьками. Проте я докладу всіх зусиль, аби подолати ці труднощі.

Отець Андрій: Радію за тебе. Але я хотів би розкрити вам ширші горизонти розуміння цієї заповіді. У ній закладено шану, повагу, послух та любов до всіх життєвих авторитетів і старших: духовних наставників, учителів, викладачів, представників влади.

Ця заповідь також покликає нас любити свою Церкву, Батьківщину, свій народ, мову, культуру, сімейні та родинні, а також гідні суспільні й національні звичаї. Як ми не вибираємо батьків, так не вибираємо й народу, в якому народжуємося. Такий вибір робить Сам Господь. Хто не любить народу, в якому народився, не виражає цієї любові конкретними діями, той зневажає свого Творця. Отож, запам'ятайте: любити свій народ, свою Батьківщину — це четверта Божа заповідь.

Сергій: А чи є у Святому Письмі приклади порушення цієї заповіді?

Отець Андрій: Так. І найголовнішим порушенням цієї заповіді є хамство. Його змальовано у Святому Письмі в розповіді про Ноя і його сина Хама. Згідно з Книгою

Пом'яни, Господи, владу нашу, уряд і військо. Дай їм глибокий і непорушний мир; наповни серця їх добром до Церкви Твоїєї і до всього народу Твого, щоб за спокоєм їх ми провадили тихе і мирне життя у всякій побожності і чистоті; добрих у благості Твоїй збережи, лукавих учини добрими милістю Твоюю. Пом'яни, Господи, тут присутніх людей і з необхідності відсутніх і помилуй їх і нас з великої милости Твоїєї: скарбниці їх наповни всяким достатком; подружжя їх збережи в спокої та однодушності; дітей виховай; молодь навчи; старих підкріпи; малодушних пораду; розпорошених збери; спокушених наверни і приєднай до Святої Твоїєї Соборної і Апостольської Церкви.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Василя Великого, Анафора

Міцна родина

А й ви, батьки, не дратуйте дітей ваших, виховуйте їх у послуші й напоумленні Господньому.

Еф. 6, 4

Буття, Хам, один із синів Ноя, насміявся над слабкістю свого батька. Історія Хама означає, що діти — не судді своїм батькам. Лише Бог є справедливий Суддя.

Мартин: Чому ж діти часто конфліктують зі своїми батьками?

Отець Андрій: Причиною кожного гріха є гордість, коли людина саму себе ставить понад Бога і нехтує батьками. Часом гординею грішать обидві сторони, часом — одна з них. І тоді руйнуються гармонійні відносини.

Ми не відразу розуміємо своїх батьків. Проте розуміємо їх краще, коли самі стаємо батьками. Тепер ми можемо підтримати їхню старечу неміч і неначе помінятися з ними ролями.

Не забуваймо також про молитву за своїх батьків і після їхньої смерті. Пам'ятаймо про обов'язок догляду за їхніми могилами. Такі дії також є виконанням четвертої Божої заповіді.

Ми любимо наших батьків із любові до Бога, незалежно від їхнього ставлення до нас.

Батько і мати подаровані нам Богом. Вони привели нас до життя і передають життєву мудрість та досвід.

Полюбивши батьків, навчимося любити й інших людей.

Ця заповідь стосується також:

- відповідальності батьків перед Богом за народження дітей, турботу про їхні матеріальні, психологічні та духовні потреби, їхнє християнське виховання й навчання;
- пошани до авторитетних людей і дослухання до тих їхніх розпоряджень і порад, які не суперечать Божим заповідям;
- любові до своєї Церкви, Батьківщини та свого народу.

Гріхами проти четвертої Божої заповіді є зневага до батьків і старших, дітей, Церкви, Батьківщини.

Жертва Авеля

Ви чули, що було сказано давнім: Не вбивай; і коли хтось уб'є той підпаде судові. А я кажу вам, що кожний, хто гнівається на брата свого, підпаде судові.

Мт. 5, 21-22

Отець Андрій: Хочу звернути вашу увагу на ікони в найнижчому ряді іконостасу. Тут зображено події Старого Завіту, які передували народженню Ісуса Христа. На одній з ікон представлено біблійну розповідь про Каїна та Авеля. Про яку Божу заповідь вона нам нагадує?

Всі: «Не вбивай».

Отець Андрій: Господь є Богом живим, джерелом життя для всіх. Кожна людина, народжуючись від батьків, отримує від Бога життя — дар любові.

Ніхто не може відняти життя, перервати його. Ось чому Господь засуджує Каїнове вбивство його брата Авеля (пор. Бут. 4. 1-16), називає це гріхом, а на сторожі людського життя ставить заповідь «Не вбий». Завдання кожної людини — захищати і підтримувати

Марш на захист життя та сім'ї у Києві

Владико Вседержителю, святий царю, Ти караєш, але не умертвляєш тих, що падають вниз, і возводиш тих, що скинені, Ти направляєш тілесні скорботи людей.

Требник, Чин малоого Єлеосвячення, Молитва

людське життя від зачаття до природної смерті. Однак збереження життя — це справа не лише однієї людини, а й людських спільнот — сім'ї, суспільства, нації, держави.

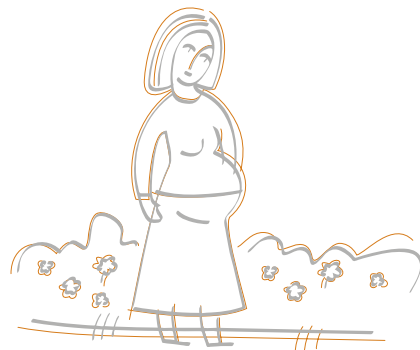
Дарина: Чи можете детальніше пояснити цю заповідь?

Отець Андрій: Порушниками цієї Заповіді є не лише вбивці (ті, хто відбирає життя в інших людей), але й самогубці (ті, хто вкорочує власне життя).

Гріхами проти цієї заповіді є також доведення людини до самогубства, евтаназія (вкорочення життя людини задля припинення її страждань), тортури, аборт, штучне запліднення (знищення «зайвих» людських ембріонів у процесі проведення такого запліднення), використання абортивної контрацепції тощо.

«Не вбий» — це й не вкорочуй собі самовільно віку та не завдавай свідомо шкоди своєму здоров'ю. Треба піклуватися про власне здоров'я уникати поганих звичок (зловживання алкоголем, тютюном, наркотиками, тощо).

До порушень цієї Заповіді належить і ненависть до ближнього, надання йому аморальної інформації та знань, які можуть згодом погубити людину. Це також психологічний тиск на людину, приниження її людської гідності, наклеп та очорнення її імені тощо.

Сергій: Чи порушують п'яту Божу заповідь військовослужбовці, які на війні вбивають інших людей? І взагалі, чи не є військова служба гріховною?

Отець Андрій: Ми говорили про завдання кожного захищати життя і здоров'я один одного. Це означає, що воїни захищають свій народ і свою державу. Про служіння воїнів Йоан Хреститель навчає так: «Нікому кривди не чиніть, фальшиво не доносьте і вдовольняйтеся вашою платнею» (Лк. 3, 14).

Війна, конфлікти між людьми, вбивства, етноциди й геноциди самі по собі знецінюють людське життя. Разом із тим, коли воїни, захищаючи рідну землю від нападників, убивають їх, то не порушують цієї заповіді. Коли ж воїни самі стають нападниками й убивають людей, тоді вони скоюють гріх убивства.

Церква навчає: «Ніхто й ніщо не може дати дозвіл на вбивство невинної людської істоти: плоду чи ембріона, дитини чи старця, невиліковно хворого чи помираючого. Крім того, ніхто не може прагнути цього акту вбивства себе самого чи іншої людини, довіреної його відповідальності або опіці, й не може давати дозволу на таке вбивство [...] Тут ідеться про порушення Божого закону, образу гідності людської особи, злочин проти життя, замах на людину.

«Христос — наша Пасха», п. 909

Сергій: Якщо я захищаючи себе, своє життя і здоров'я при цьому завдаю шкоди нападникові, вбиваючи його, то чи стаю я порушником цієї заповіді?

Отець Андрій: Ні. Вбивство напасника із самозахисту чи задля захисту слабких або немічних людей не є навмисним людиновбивством. Водночас захист має бути відповідним до небезпеки, яку несе агресія напасника. Вбивство іншої людини з ненависті, тому що вона — ворог, не має жодного виправдання. Ми маємо відмовитися від ненависті, помсти та самосуду «на правах переможців». І покликані наслідувати апостола Павла, який навчає: «Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром» (Рм. 12, 21).

І як скажеш Богові: змилюйся наді мною? Прошиш для себе відпущення гріхів, ображаючи людину, яка не вчинила супроти тебе гріха, осуджуєш її за те, що вона зазнає голоду та злиднів, і своєю жорстокістю перевершуєш усіх диких звірів?

Йоан Золотоустий, Гомілія 21 на Послання до римлян, 5

Христина: Але ж є такі випадки, коли хвора людина живе лише завдяки апаратам, які підтримують її життя. Як довго вона може перебувати під їхньою дією?

Отець Андрій: Коли, на думку лікарів-фахівців, настала смерть мозку, родина пацієнта приймає рішення про відключення системи штучної підтримки життєдіяльності. Такі дії не вважаються вбивством. До того часу лікарі зобов'язані дбати про забезпечення життєдіяльності хворого.

Марічка: Отче, а чи має якийсь стосунок до цієї заповіді наше ставлення до природи?

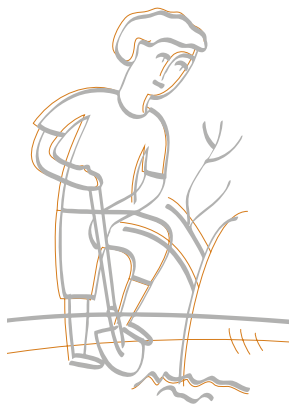
Отець Андрій: Ще одним гріхом проти заповіді «Не вбий» є «екологічний гріх» — знищення довкілля, його виснаження, нерациональне використання і забруднення чи байдуже ставлення до нього. Бог покликав людину дбати про творіння, а отже — відповідально ставитися до нього, розумно й бережливо використовувати Божі дари.

Сергій: А як щодо тварин, яких вбиваємо і споживаємо в їжу?

Отець Андрій: Ми споживаємо тварин у їжу на підставі Божих слів: «Все, що рухається й живе, буде вам на їжу: так, як дав я вам усі зелені рослини» (Бт 9, 3). Людина споживає м'ясо тварин, використовує шкіру й хутро задля свого виживання на землі. Проте жорстоке поводження з тваринами є гріхом.

Бог — творець і джерело життя. Саме життя на землі є Божим даром. Завдання кожної людини — захищати життя та здоров'я інших. Ніхто не може забрати людське життя, припинити його. Гріхом проти п'ятої Божої заповіді є також екологічний гріх.

Тема 7 Не чини перелюбу

Особа досягає чистоти статевого життя чесною ціломудреністю. Ця чеснота узгоджує статевий потяг із любов'ю до ближнього. Чистота допомагає людині керувати своїм статевим потягом та відновлює гармонію тіла, душі й духу.
«Христос — наша Пасха», п. 763

Утікайте від розпусти! Усякий гріх, що його чинить людина, є поза її тілом; а хто чинить розпусту, грішить супроти власного тіла
1 Кор. 6, 18

Отець Андрій: Друзі, а яка наступна заповідь?

Христя: «Не чини перелюбу». А що Ви нам про неї скажете?

Отець Андрій: Бог створив чоловіка і жінку для любові. У взаєминах між чоловіком і жінкою люди вчать любити, дбаючи насамперед про благо іншого. Бог поблагословив інтимне життя, що чудово виражено у словах Святого Письма: «І стануть вони одним тілом» (Бут. 2, 24). Статеві стосунки між чоловіком і жінкою виражають любов між ними.

Марічка: А чи можна мати статеві стосунки без любові?

Отець Андрій: Ні, це гріх. І називається він перелюбом. Так його називає сам Бог. Починається ж цей

Хто вірить, що тіло призначене для воскресіння, той піклується цими своїми ризами й не забруднює їх нечистотою. Хто не вірить у його воскресіння, той полишає його на поталу нечистоті та зловживає ним як чимось чужим для себе.

Кирило Єрусалимський, Катехизи, 18, 1-3

гріх у серці людини: «А я кажу вам, що кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той вже вчинив перелюб з нею в своїм серці» (Мт. 5, 28). Перелюб — це імітування, спотворення любові. Це пристрасне використання іншої особи для власної приємності. Багато людей, на жаль, думає про статеві стосунки як про фізіологічну потребу, відпочинок, психологічне розвантаження, цікаве і приємне проведення часу, вважаючи, що може розпоряджатись своїм тілом так, як захоче...

Марічка: А що в цьому поганого? Це ж тільки секс!...

Отець Андрій: На думку багатьох людей, любов — це одне, а секс, статеві стосунки — зовсім інше. Насправді ж статеві стосунки поєднані з любов'ю, а без любові вони знеособлюються. Без любові статеві стосунки є розпустою і принижують людську гідність.

Мартин: Як же правильно, гідно використовувати можливості свого тіла?

Отець Андрій: Ми гідно використовуємо можливості свого тіла, коли пошук Божої слави і добра ближнього ставимо понад власну насолоду. Наші тіла є храмом Святого Духа, Який перебуває в нас заради нашого освячення й уподібнення до Бога (пор. 1 Кор. 6, 19). Отже, не варто сквернити своє тіло негідним використанням його для блуду й розпусти. Їм ми запобігаємо чеснотою ціломудрія.

Духа ціломудрія, смирення, терпіння і любові даруй рабу твоєму.

Молитва св. Єфрема Сирійця

Сергій: Що таке чеснота ціломудрія?

Отець Андрій: Слово «ціломудріє» складається з двох основ: «цілісність» і «мудрість». Воно означає чистоту тіла, ума і серця, тобто відповідність між вчинком, словом і думкою. Це не тільки панування над своїми статевими бажаннями наперекір статевій розбещеності, розпусті, — а й життя в любові до Бога і ближнього. Бути ціломудрим означає в усіх своїх вчинках і помислах керуватися «мудрістю, що сходить від Отця Світла, згори».

Дарина: А якими конкретними думками та вчинками я могу порушити заповідь «Не чини перелюбу»?

Отець Андрій: Такими гріхами є одностатеві стосунки (гомосексуалізм) та інші збочення; зміна статі, позашлюбні статеві стосунки, зґвалтування, проституція, порнографія, мастурбація, спокушання інших відвертим зовнішнім виглядом тощо.

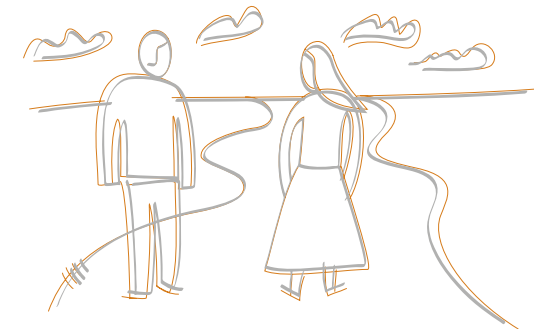
Хіба ж не знаєте, що ваше тіло — храм Святого Духа, який живе у вас? Його ви маєте від Бога, тож уже не належите до себе самих. Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі!

1 Кор. 6, 19-20

Стосунки між чоловіком і жінкою відображають Божу любов до людини. Інтимні стосунки між чоловіком і жінкою є вираженням любові між ними. Долаючи пристрасть розпусти, досягаємо чесноту ціломудрія. Статеві стосунки поза подружжям є перелюбом.

Йосип опирається дружині Потіфара

Тема 8 Не кради

Нечестивцю, засліплений грошолюбством! Ти цілком забув про те, що ти одержав, чого ти навчився: що душі не можна поміняти й за цілий світ.

Квітна тріодь, Велика середа, Утренья, канон

Притча про таланти

Двох речей прошу я в тебе; не відмов мені їх, доки не умру я неправду та брехливе слово віддали від мене; не давай мені ані злиднів, ані багатства, подай мені лиш достатнього хліба, щоб я наситившись, тебе не зрікся, та не сказав: «Хто Господь?» — або збіднівши, не став красти та не безчестив імени Бога мого.

Прип. 30, 7-9

Отець Андрій: Гріхом перелюбу людина обкрадає власну гідність та гідність іншої людини, «краде» можливість щасливої любові. Людську гідність вона втрачає й тоді, коли піддається спокусі привласнити надбання і плоди чужої праці. Заповіддю «не кради» Господь застерігає нас від цього.

Дарина: Отче Андрію, мені здається, що хоча заповідь «Не кради» дуже лаконічна, вона глибоко змістовна...

Отець Андрій: Звісно, що так. Чимало благ нашого життя ми з Божого благословення здобуваємо власною працею. Водночас кожен із нас стикався зі спокую піти легшим шляхом, присвоївши собі плоди праці інших людей. Люди чинять це з лінивства та через жадобу володіти матеріальними благами.

Дмитро: Чи це означає, що в цій Божій заповіді закладено повагу до праці?

Отець Андрій: І не лише повагу, а й чесне виконання своєї праці. Людина, котра сумлінно працює, ніколи не привласнюватиме плодів чужої праці. Якщо ми цінуємо свою працю, то цінуватимемо й працю іншої людини.

Мартин: Мені спало на думку, що моя родина опинилася в Канаді саме через бажання знайти собі працю. Навіть океан не перешкодив їм у цьому!

Отець Андрій: У наших рідинах чесну працю вважали одним зі способів досягнути не лише достатку на землі, а й спасіння у Божому Царстві. Тому батьки покликані змалку прищеплювати дітям працьовитість та ощадливість. Працьовита людина примножуватиме життєві блага, а лінива й захланна завжди відчуватиме їх брак. Це й штовхатиме її на крадіжки та інші нечесні способи збагачення.

Приватна власність є формою особистого володіння благами, необхідними для повноцінного та всебічного розвитку особи. З допомогою такої власності кожна людина отримує простір для особистої та сімейної незалежності, тому приватна власність є важливим елементом для здійснення свободи особи в її суспільному житті. Повага до такої форми власності й забезпечення права на неї — це важливий елемент справедливого та вільного суспільства.

«Христос — наша Пасха», п. 940

Сергій: Мої батьки, крім поваги до власної праці, завжди цінували чужу працю. Вони навіть у гадці не мали присвоювати собі щось чуже.

Отець Андрій: Добре кажеш, бо «чуже» — це не лише крадіж майна, інтелектуальної власності, затримання та заниження заробітної платні. Це і невдячність Богові за благословення праці, приписування лише собі усіх її здобутків.

Крім того, порушення сьомої заповіді руйнує і суспільне життя. Особливу загрозу несе корупція в численних її проявах, а зокрема хабарництво. Корупційні дії є пошуком легких шляхів для особистого збагачення і здобуття однобічних переваг над ближніми. Відповідальними за ці дії є як ті, що беруть хабарі, так і ті, що дають їх.

Дуже часто заповідь «Не кради» порушують у торгівлі і сфері послуг, необґрунтовано завищуючи ціни (спекуляція) чи надаючи позики під надмірний відсоток (лихварство), вдаючись до обрахування, продаючи неякісну продукцію, тощо. Прагнення до наживи

Грішники у пеклі

Будучи людиною, люби людей, а не гроші.

Григорій Ніський, Проти лихварів

породжує також шахрайство, рейдерство, неякісне виконання робіт, затримування в себе позичених і знайдених речей.

Марічка: Отче, тепер я розумію, чому моя мати заохочує мене до праці. Але я часом лінуюся, хоч могла б і допомогти.

Отець Андрій: З лінощами бореться кожен із нас. Хоч як не прикро це визнавати, але часто ми подібні до чоловіка з притчі про таланти, який закопав даний йому талант у землю. Господар у притчі називає того слугу лукавим і лінивим (пор. Мт. 25, 14-30). Ми часто виправдовуємо різними способами своє небажання працювати.

Потрібно плекати чесноту щедрості і працьовитості.

Захланність є причиною порушення заповіді «Не кради».

Зanedbanня власних талантів через лінивість також є порушенням цієї заповіді.

Хто крав, нехай не краде більше, а краще хай працює, творивши власними руками добро, щоб він мав змогу дати тому, хто потребує.

Еф. 4, 28

Так, Господи, Царю! Дай мені бачити гріхи мої і не осуджувати брата мого, бо ти благословенний на віки вічні. Амінь.

Молитва св. Єфрема Сирійця

Сюзанна і старці

Смиріться перед Господом, і він вас підійме! Не обмовляйте, брати, один одного. Хто обмовляє або судить брата свого, той обмовляє закон і закон судить. Коли ж ти закон судиш, то ти не виконавець, а суддя закону. Один лише законодавець і суддя, який може спасти й погубити. Ти ж хто такий, що судиш ближнього?

Як. 4, 10-12

Отець Андрій: Друзі, збагніть, що заповіді Божі даровані людині для її добра і стоять на сторожі її гідності. Однією з них є заповідь «Не свідчи ложно на ближнього твого».

Марічка: А як ця заповідь захищає гідність людини?

Отець Андрій: Гідність людини — це гідність образу Божого, на який створена людина. Ображаючи людину, ми зневажаємо самого Господа Ісуса Христа. Адже Він сказав: «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, — ви мені зробили» (Мт. 25, 40). Тому заповідь застерігає від неправдомовності й осудження у відносинах між людьми.

Тема 9 Не свідчи ложно на ближнього твого

Сергій: Отче Андрію, а якщо сказати неправду задля добра іншої людини?

Отець Андрій: Неправдою ніколи не досягнемо добра. Завжди дотримуючись правди, досягаємо чесноти правдомовності. Говорити правду означає свідчити Ісуса Христа, Який є Дорога, Правда і Життя (пор. Йо. 14, 6). Тому всіляка брехня, наклеп, обмова та осуд є невірністю Христові й кривдою для ближнього, його честі та гідності. Честь людської особи — образу Божого — вимагає чесного до неї ставлення. Чесність полягає в тому, щоб говорити ближньому правду, якою б вона не була, навіть якщо за це доведеться особисто постраждати. Однак для добра ближнього можемо не виявляти всієї правди. Бо правда завжди має йти в парі з любов'ю.

Перший мученик архидиякон Степан

Марічка: Я дуже хочу присвятити своє життя юридичній практиці або журналістиці, щоб висвітлювати правду. Мрію бути корисною людям!

Отець Андрій: Якщо ти хочеш бути корисною для суспільства, завжди пам'ятай, що ти — християнка, і завжди будь нею! Це означає, що не можна використовувати нечесні способи для досягнення потрібних результатів чи кар'єрного зростання. Бути чесною перед собою є чи не найбільшим викликом у цих професіях. Обстоювати громадянські права і свободи — дуже почесно. Ми християни, як активні члени суспільства, покликані вносити християнську мораль і цінності у сфери політики та ЗМІ. Тому люди, які хочуть пов'язати своє життя з цими професіями, повинні мати чисте сумління і не боятися свідчити правду.

Христина: Наскільки я зрозуміла з Вашого пояснення, гріхи проти цієї заповіді стосуються як безпосередньо особи, так і спільноти.

Отець Андрій: Саме так. Коли ми гніваємося, говоримо неправду, виявляємо перед іншими чужі хиби, обмовляємо, зводимо наклепи, то особисто грішимо. А в суспільному житті такими гріхами є зловживання владою, маніпуляції засобами масової інформації, кривоприсяга у суді, несправедливе судочинство тощо.

Честь і добре ім'я є благом людської особи. Кожна людина має право на честь і на повагу до неї та на суспільні вияви цієї поваги. У християнському розумінні честь є також суспільним визнанням у людині її гідності образу Божого. Одним із завдань суспільства є дбати про збереження честі й доброго імені своїх громадян.

«Христос — наша Пасха», п. 946

Захист гідності людської особи як образу Божого є змістом восьмої Божої заповіді.

Чеснота правдомовності — ознака справжнього християнина.

Чесність є однією з основ розвитку суспільства.

Гріхами проти Божої заповіді «Не свідчи ложно на ближнього твого» є все те, що має відношення до неправди і нехтування гідності людини.

Обмова — це розголошення без слушної причини учинків ближнього, які належать до його приватного життя.

Осуд — це зневага особи ближнього за її неморальні вчинки.

Пліткування — це видавання припущень за дійсність.

Наклеп — це свідоме поширення неправдивої інформації про іншу особу.

У пеклі ??????- олово в горлянку

Людське суспільство неможливе без міжособового спілкування. Основна умова спілкування, а з ним і суспільного діалогу, — визнання гідності іншої особи й повага до неї. Ця повага, що починається від жестів традиційної ввічливості, охоплює правдомовність і довіру між співрозмовниками. Одним із видів суспільного діалогу є передавання інформації та обмін нею. Правдивість інформації лежить в основі формування людських об'єднань.

«Христос — наша Пасха», п. 943

Не будь двомовним або двоязиким, бо двоязикість — пастка смерті. Нехай твоє слово не буде ні брехливим, ані порожнім, але наповнене ділом. Не будь ні зажерливим, ані хижаком, ні лицеміром, ані злим, ані зухвалим. Не плекай лихих задумів супроти ближнього твого. Дідахе, або Вчення дванадцятьох апостолів, 2, 4-6

Тема 10

Усікновення голови Йоана Хрестителя

Хто відпускає свою жінку й бере другу, чужоложить з нею. І коли жінка покине свого чоловіка й вийде за іншого, — чужоложить. Мр. 10, 11-12

Не пожадай жінки ближнього твого

Отець Андрій: Як ви знаєте, у церковному календарі є свято Усікновення голови Йоана Хрестителя. Воно пригадує нам про трагічну смерть Предтечі Господнього від рук царя Ірода. Пророк загинув за те, що дорікав Іродові за незаконний зв'язок з Іродіадою, дружиною його брата. Сила Іродового пожадання настільки засліпила його, що він не зупинився навіть перед убивством пророка.

До речі, чи може хтось із вас назвати Божу заповідь, у якій засуджуються такі зв'язки?

Подружня любов чоловіка і жінки виражається у ставевому співжитті. Статевим актом подружки єднаються в любові, виявляючи нерозривну єдність подружнього життя. Істинна подружня любов є любов'ю плідною, тому тілесне єднання подругів відкрите до дітородження. Статевий акт має подвійний вимір: єднальний і дітородний. Тільки такий подружній акт є цнотливим і чистим. Втрата хоча б одного з цих вимірів ставевого акту викривлює його зміст, руйнує цнотливість і чистоту подружнього життя, а тому є гріхом.

«Христос — наша Пасха», п. 871

та зберігають вірність одне одному. Святість подружжя досягається щоденними зусиллями з подолання особистого егоїзму, невміння спілкуватися, розпусності. Інакше подружня вірність може не витримати випробувань.

Сергій: А ставеве життя — також дар Божий?

Отець Андрій: У словах Святого Письма «... і стануть вони одним тілом...» (пор. Бт. 2, 24) йдеться також про ставеве життя між чоловіком і жінкою у подружжі. Це, безумовно, прекрасний Божий дар! Яке це велике щастя дарувати життя одне одному та дарувати життя своїм дітям. У жертвовому служінні й проявляється справжня любов чоловіка і жінки.

Сергій: Чи така любов, про яку Ви говорите, можлива тільки в подружжі?

Марічка: «Не пожадай жінки ближнього твого». Це дев'ята Божя заповідь. Отче, а про що Господь навчає нас у цій заповіді?

Отець Андрій: Святості подружжя й гідності чоловіка і жінки! Церква підносить зв'язок чоловіка і жінки до гідності Таїнства Подружжя. У подружжі Бог дарує чоловікові й жінці Самого Себе як Любов — основу для спільного християнського життя, народження і виховання дітей. Чи розумієте, що Сам Бог є присутнім у подружньому житті?

Мартин: Так, розумію. Але Ви описуєте подружній зв'язок чоловіка і жінки як щось святе, хоча насправді не завжди так буває.

Отець Андрій: Без сумніву, подружжя чоловіка і жінки — святий зв'язок, який здійснюється подружжям у вірності Богові й одне одному. Недарма апостол Павло називає подружжя «домашньою Церквою» (пор. Рм. 16, 3-4). Як Христос любить Свою Церкву, а Церква є вірною Христові, так чоловік і жінка люблять одне одного

Подружжя

Подружжя чекає на дитину

Отець Андрій: Так. Така любов — це вічний дар Божий, про який навчає апостол Павло: «Любов ніколи не переминає» (1 Кор. 13, 8). Зростання в цьому дарі подружньої любові запобігає спокусі розлучитися, даючи наснагу в подоланні криз і проблем подружнього життя.

Дмитро: А хіба Церква не дає розлучень?

Отець Андрій: Якщо «любов не переминає», то й не переминає і подружжя, і розлучень нема. Однак буває, що шлюб не відбувся як таїнство, наприклад, через змушування до шлюбу, особисту інфантильність, приховування хвороб, боргів, а також затаювання порочних залежностей.

Дарина: І все-таки гріх, мабуть, зачепив навіть такий святий зв'язок, як подружжя чоловіка і жінки. Чи існують якісь гріховні небезпеки у подружжі?

Отець Андрій: Природні, Богом благословенні статеві стосунки подружжя містять дві невід'ємні складові — інтимне єднання і можливість зачаття дитини. Егоїстичне розділення між цими складовими і є гріхом проти подружньої любові.

Щодо відкритості до дітонародження, то під час інтимного зв'язку не завжди відбувається зачаття нового життя. Формуванню відповідального батьківства в подружжі сприяють природні методи розпізнавання плідності, тобто визначення плідних і неплідних періодів місячного циклу жінки.

Марічка: Отче, а якими конкретно гріхами порушують дев'яту Божу заповідь?

Отець Андрій: Гріхи проти цієї заповіді пов'язані із зловживанням Божим даром статевої та плідності у подружжі. Гріхом є статеві стосунки чоловіка і жінки без повного єднання, коли застосовується або штучна перешкода зачаттю дитини (контрацептиви), або неприродні статеві стосунки.

Гріхом також є висування вимог щодо статевих стосунків або змушування до них, що є проявом егоїзму, задоволення лише власних та нехтування потре-

Боже вічний, Ти зібрав воєдино і встановив для них нерозривний союз любові... Сподоби їх видіти діти дітей своїх, охорони ложе їх від небезпек [...], збережи у мирі й єдиномислії, покажи чесним їхнє подружжя, збережи неоскверненим їх ложе, зволь, щоб їх співжиття було непорочне [...], благослови їхні входи й ісходи, умнож у добрі життя їх [...], зберігаючи їх чистими, непорочними й бездоганними на віки віків.

Требник, Чин вінчання, Молитви

бами іншої особи. Або навпаки — уникання подружньої близькості, крім випадків, коли існують вагомі причини або коли це взаємне рішення.

Гріхом є витратити час на вульгарні, розпусні думки, фантазії, флірт, спокушування, які розпалюють пристрасті й тілесні похоті.

Гріхом є і подружні зради, які часто призводять до руйнування сім'ї, і саме життя без шлюбу, т.зв. «цивільний шлюб», або «життя на віру».

Гріхом є ревності й образи, коли під виглядом любови поневолюємо свободу іншої особи.

Що в людині є душа, то є любов у родині. Не стане душі — не стає і життя; буде тіло, але мертве. Родина без любові — як тіло без душі.

Митрополит Андрей Шептицький, Пастирське послання О су-пружестві і родині

Давид і Варсавія

Бог поблагословив чоловіка і жінку на подружнє життя (Бут. 1, 27).

Чоловік і жінка стають подружжям у святому таїнстві Подружжя.

Подружжя чоловіка і жінки — святий зв'язок, який здійснюється подружжям у вірності Богові й одне одному.

Гріхами проти 9-ї Божої заповіді є

- подружня зрада;
- статеві стосунки чоловіка і жінки з використанням протизаплідних засобів;
- висування вимог щодо статевих стосунків, змушування до них, уникання подружньої близькості;
- громадянський «шлюб»;
- згода чоловіка і жінки на розлучення;
- кохання вульгарними, розпусними помислами і фантазіями;
- ревності.

Тема 11

Не пожадай майна ближнього твого

Вбиває ближнього, хто відбирає його прожиток; позбавляти наймита заробітку — це кров проливати. Сир. 34, 22

Притча про злих виноградарів

Жадібний — поганий сусід як у місті, та і в селі. Море знає свої межі, ніч не переступає здавна окреслених кордонів, але жадібний не поважає часу, не знає межі, не терпить порядку спадкоємства, а схожий рвучкістю до вогню — все зжирає.

Василій Великий, Гомілія 7. До багатіїв, 5

Отець Андрій: Друзі! Ми вже розмовляли про Божу заповідь «Не кради». Хочу вас запитати: а яка ще Божа заповідь стосується привласнення чужого майна?

Дарина: «Не пожадай ніякого добра, що є в ближнього твого». Це десята й остання Божа заповідь, про яку ми ще не говорили.

Дмитро: Ми говорили про дев'яту Божу заповідь, яка починалася зі слів «не пожадай». Але я так і не збагнув, що означає це слово...

Отець Андрій: Воно означає «не бажати пристрасно», «не прагнути заволодіти». Таке пожадання є духовною недугою пожадливості, що підштовхує нас заволодіти власністю нашого ближнього.

Сергій: Якщо я правильно розумію, то ця заповідь, на відміну від сьомої, застерігає не лише від привласнення чужих речей, але й від самого їх пожадання.

Отець Андрій: Погоджуюся. Але йдеться не тільки про матеріальні речі. Бо пожадання стосується й нематеріального добра наших ближніх.

Дарина: А яке це нематеріальне добро?

Отець Андрій: Це, наприклад, добре ім'я ближнього, його гідність як людини, його суспільне становище, а також його інтелектуальна власність.

Мартин: А що Ви розумієте під суспільним становищем наших ближніх?

Отець Андрій: Кожна людина має життєвий досвід, займає якусь посаду, є фахівцем у певній галузі. Вона з Божого благословення, власними зусиллями і працею досягнула певного суспільного становища. Зазіхання на суспільне становище ближнього задля власної вигоди або із заздрощів є гріхом.

Дмитро: Сьогодні багато людей судиться за порушення їхніх авторських прав щодо ідей та інших творчих здобутків. Чи прагнення використання такої власності без згоди автора є пожаданням?

Отець Андрій: Так, і таке пожадання веде до плагіату. Уявіть собі, що ви пишете дипломну роботу. Ви копіюєте знайдений в Інтернеті текст у свою роботу без жодного посилання на автора тексту. Тобто подаєте все так, начебто це ви написали згаданий фрагмент. Таким чином, здійснивши своє пожадання, Ви й порушили X Божу Заповідь.

Марічка: А чому таке пожадання є негідне у Божих очах?

Отець Андрій: Будь-яка власність, якою володіє людина, — це Божий дар. Бог захотів і допустив, щоб людина її мала та користуючись нею, була щасливою й робила щасливими інших.

Коли славні учні обмиванням ніг на вечері просвіщалися, тоді Юда нечестивий, на грошолюбства хворіючи, отуманився і беззаконним суддям Тебе, праведного Суддю, продав. Дивись, скарбів любителю, на того, хто ради них повісився. Тікай від душевної ненаситності, що на Учителя так наважилась. Милостивий до всіх, Господи, слава Тобі.

Квітна тріодь, Тропар Страсного четверга

Пожадаючи чуже, ми наче кажемо: Боже, ти помилився, даючи цю річ не мені, а іншій людині. Пожадати — це «докоряти» Богові за Його дари іншим людям і не вміти оцінити тих Божих дарів, які маємо ми самі. Адже кожна людина щедро обдарована Богом.

Христина: Отче, чи є у Святому Письмі епізод, у якому показано пожадання та його наслідки?

Отець Андрій: На думку приходить Христова притча про несправедливих виноградарів. У ній виноградарі вбивали слуг господаря, бо не хотіли повертати належну йому частку, а прагнули все залишити собі. У своєму пожаданні вони не спинилися навіть перед убивством посланого до них спадкоємця виноградаря — господарєвого сина! Зрештою, справедливість у притчі була відновлена через покарання винних.

Корупція — суспільно небезпечне явище, а з християнського погляду — гріх. Влада втрачає своє призначення, перестає бути представником і захисником громадян, перетворюючись у загрозу для них. Християнин не може брати участі в корупційних діях і не повинен мовчати, коли це роблять інші».

«Христос — наша Пасха», п. 967

Сергій: Що Ви маєте на увазі?

Отець Андрій: У притчі сказано, що «лютих люто вигубить», тобто всі зазіхання на чуже приречені на неуспіх і неминучу невдачу. Винні не тільки втратять благодать Божу, а й будуть покарані згідно з законом. Християни визнають справедливість такого покарання.

Однак держава та її інститути не захистять від пристрасті пожадання чужого майна. Людина може подолати цю пристрасть, дослухаючись до голосу сумління.

Мартин: Що слід робити, аби дослухатися до сумління?

Отець Андрій: Чутливою до сумління людина стає через зростання в чеснотах, зокрема у справедливості, безкорисливості і милосерді.

Зростання в чеснотах слід поєднувати з наполегливою працею в надії на те, що Бог дасть нам навіть більше, ніж просимо і потребуємо.

Марічка: Які ще гріхи впливають із пожадання добра наших ближніх?

Отець Андрій: Це захланність, заздрість, кар'єризм, невивплата заробітної платні, несправедливе оподаткування тощо.

Приемка зерна от селян на пункте «Союз хлеба» в г. Кагарлык Киевской области, 1932 р. «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні»

Сергій: Чи можете навести конкретний приклад одного з цих гріхів?

Отець Андрій: Уявіть собі, що ви постійно думаєте про прекрасне авто свого сусіда, вважаючи, що й ви маєте мати подібне. Якщо скеровувати ці думки в потрібне річище та почати більше працювати, щоб заробити грошей і купити бажане, то ваші думки можуть здійснитися. Якщо ж зациклитися на сусідові й на його авто, то ми почнемо йому заздрити. Ця заздрість може призвести до несправедливого пожадання привласнити це авто або принаймні пошкодити його.

На жаль, часто люди заздять комусь, звинувачують у всіх гріхах сусіда, керівника, державу, Бога. Однак, вважаючи, що заслуговують на щось більше, вони самі нічого не роблять для того, щоби здобути щось краще чи стати кращими. То чи ж дасть Бог їм щось, якщо вони не хочуть докласти власних зусиль, а тільки вимагають від Нього чи інших реалізації своїх бажань?

Дмитро: Отче, як слід оцінювати затримування зарплатні працівникам?

Отець Андрій: Якщо це навмисне затримування задля власного прибутку, породжене захланністю й жадібністю, то це — гріх проти X заповіді. Він породжує хабарництво й корупцію, кар'єризм. Він призводить до бідності та економічних криз і породжує різку соціальну нерівність.

Десятою заповіддю Бог застерігає нас від пожадливості.

«Пожадливість» означає пристрасне, гріховне бажання чогось, що нам не належить.

Гріхами проти заповіді «Не пожадай ніякого добра, що є ближнього твого» є захланність, заздрість, кар'єризм, затримання заробітної платні, несправедливе оподаткування, корупція та хабарництво тощо.

Тема 12

Християнське розуміння щастя — Євангельські Блаженства

Нагірна проповідь

Є три постанови Господні: надія життя — це початок і кінець нашої віри; праведність — це початок і кінець суду; любов радості й веселощів — це свідчення вчинків праведності.

Послання Варнави, 1, 6

Дарина: Отче Андрію, дякую Вам за те, що Ви так гарно пояснили Божі заповіді. Я для себе зробила висновок, що, знаючи та дотримуючись їх, людині набагато простіше зробити те, до чого нас закликає Господь: «Шукайте перше Царства Божого».

Отець Андрій: Іншими словами, Дарино, набагато простіше досягнути справжнє щастя.

Дмитро: А можна про це дізнатися трохи більше? Я часто запитую себе, що є для людини щастям і наскільки реально його досягнути...

Отець Андрій: Це нелегке питання. Відповідь на нього намагалися знайти вже люди, які жили сотні, тисячі років тому. Хтось вважав, що щастям є насолода, інші думали, що ним є знання і мудрість. Багато людей ото-

тожнювало щастя з багатством, інші — зі здоров'ям і довголіттям. Але жодна з цих відповідей не виявилася вичерпною. Шукаючи щастя, насправді людина шукає Бога. Це бажання бути щасливими Сам Господь вклав у кожного з нас. Лише в Бозі є те щастя, яке у Святому Письмі названо «Царством Небесним».

Христина: З цього виходить, що тут, за життя досягнути щастя нереально? Потрібно бути в небі?

Отець Андрій: Не зовсім так. Христос сказав, що Царство Боже є тут, між нами, бо «де двоє або троє зібрані в моє ім'я там я серед них» (Мт. 18, 20). Він уособлює собою Царство Небесне. Все, що людина робить разом із Богом і для Бога, вже на землі здатне зробити її щасливою.

Марічка: Я як і всі, хочу бути щасливою. Але не впевнена, що те, що я вважаю для себе щастям, справді є ним. Отче, як не помилитися і стати щасливою, вибрати те, що потрібно?

Отець Андрій: У Нагірній проповіді Ісус Христос вказує на тих, хто є щасливими. Для цього Він уживає дуже гарне слово — «блаженні». Перелік євангельських блаженств є чимось на зразок новозавітних Божих заповідей, що не заперечують, а вдосконалюють старозавітні. Їхнє значення для всіх нас важко переоцінити. Тому ними ми молимося на Літургії: Блаженні вбогі духом, бо їх є Царство Небесне.

Блаженні плачучі, бо вони утішаться.

Блаженні лагідні, бо вони наслідять землю.

Блаженні голодні і спрагнені правди, бо вони наситяться.

Блаженні милостиві, бо вони помилювані будуть.

Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

Блаженні вигнані за правду, бо їх є Царство Небесне.

Блаженні ви, коли зневажатимуть вас, і вижнуть, і говоритимуть усяке лихе слово на вас неправдиво, Мене ради.

Радуйтеся і веселіться, бо нагорода ваша велика на небесах.

Нагірною проповіддю Христос не відмінняє Закон: «Не думайте, що Я прийшов усунути закон і пророків: Я прийшов їх не усунути, а доповнити» (Мт. 5, 17). Христос відкриває повний сенс старозавітних заповідей: «Ви чули, що було сказано давнім: Не вбивай; і коли хтось уб'є той підпаде судові. А Я кажу вам, що кожний, хто гнівається на брата свого, підпаде судові [...]. Ви чули, що було сказано [...], а Я кажу вам [...]. Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт. 5, 21-22.27-47.48).

«Христос — наша Пасха», п. 206

Тема 13 Блаженні вбогі духом

Дарина: Кожного разу, коли чую або перечитую ці блаженства, мені не дає спокою думка, що те щастя, яке нам пропонує Господь, цілком відрізняється від нашого звичного розуміння. Назвати блаженними, себто щасливими, голодних, переслідуваних, засмучених означає полатати всі наші уявлення про щастя і щасливих людей.

Отець Андрій: Все правильно. Ті, хто чули Нагірну Проповідь тоді, дивувалися так само, як і ви зараз. І все тому, що Христос приніс Благу Вість про Боже, а не земне царство. Причиною нашого щастя є не наші досягнення чи їхня відсутність, а Божий дар — участь у Царстві Небесному. Саме в нашій приналежності до Царства Небесного є та нагорода, про яку говорить Христос. І це наповнює наші серця радістю і веселістю. Все християнство було, є і буде новиною для цього світу. Прийняти цю новину означає прийняти і Того, хто нам її звістив, — Христа-Спасителя. Він, і тільки Він, може зробити нас щасливими людьми.

Щасливий чоловік, що Господа боїться, що в його заповідях вельми милується. Потомство його на землі буде потужне, рід праведників буде благословенний. Достаток і багатство буде в його домі, щедрість його триватиме повіки. Він світить правим в темряві, як світло, добрий і милосердний і справедливий. Пс. 112, 1-4

Сергій: Отче Андрію, мені важко погодитися з тим, що Ви кажете про щастя. Мені здається, що ті, кого Христос називає блаженними, не почуваються щасливими.

Отець Андрій: Це тому, що найчастіше ми мислимо про щастя лише як про задоволення. Саме слово «блаженство» означає більше, ніж задоволення. Блаженні, про яких казав Ісус Христос у Нагірній проповіді, — це ті, які стали на шлях уподібнення до самого Небесного Отця, який є добрим. Тому для нас, християн, розуміння щастя має прямий стосунок до святості. Саме святі є для нас прикладом осягненого щастя у їхньому уподібненні до Бога.

Пошук людиною щастя є пошуком Бога і Його Царства.
У Христі, Котрий є уособленням Царства Божого, людина осягає щастя вже на землі.
Євангельські блаженства є дороговказом до неба для кожного християнина.
Блаженства — це шлях уподібнення до Бога, Який є добрий.

Отець, Син і Святий Дух, всесвята, єдиносущна й живоначальна Тройця, єдине божество і царство, нехай благословить вас, і нехай дасть вам довге життя, радість у дітях, успіх у житті й вірі, і нехай сповнить вас усяких дібр на землі, нехай сподобить вас і добра обіцяні приймати, молитвами святої Богородиці і всіх святих.

Требник, Чин Вінчання, Молитва

Йосип Сліпий. Девізом його життя було гасло «Великого бажайте!»

Не багатство зло, а любов до накопичення і грошей. Щось одне — грошлюб, а щось інше — заможний. Грошлюб — не заможний; він у всьому має нужду і тому не зможе бути заможним. Грошлюб є сторожем свого майна, а не його власником; рабом, а не володарем.

Йоан Золотоустий, Гомілії про статуй, 2, 5

Дарина: Знаю, що перше блаженство звучить так: «Блаженні вбогі духом, бо їх є Царство Небесне». Хто такі вбогі, мені відомо. Але чому Ісус уточнює про вбогих духом?

Отець Андрій: Дійсно, це перше блаженство Нагірної проповіді є для нас своєрідним викликом. Напевно, більшість із нас має зовсім інше уявлення про щастя, ніяк не пов'язане з бідністю чи убозством. Чи не так?

Мартин: Кажу про себе. Не думаю, що можна бути вбогим і щасливим. Властиво, для цього я і хочу здобути добру освіту, мати добре оплачувану роботу, — щоб ні від кого не залежати.

Отець Андрій: До певної міри ти маєш рацію. Це нормальне прагнення кожної молоді людини. Але

погодься, що цього недостатньо для щастя. Адже заможність може поневолювати. Турбота про заможність може стати пристрастю до накопичення і вчинити життя споживацьким.

Щасливий той, хто не прив'язаний до матеріальних благ. Тоді, навіть маючи великі статки, він є вбогий духом. Тому духовно вбогим може бути як той, хто має багато, так і той, хто нічим не володіє.

Сергій: А можна навести якийсь приклад, щоб було зрозуміліше?

Отець Андрій: Цей приклад вам усім відомий. Маю на увазі Лазаря з притчі про багача і Лазаря. Лазар страждав через нестатки, хвороби й самотність, але без нарікань переносив свої страждання. Після смерті «ангели взяли його на лоно Авраама». Натомість багатий, який розкошував, бенкетував і жив для себе, забувши про потреби іншого, отримав засуд. Якби Лазар заздрило багатому, нарікав на Бога за свою убогість, намагався всякою ціною збагатитися, то опинився би після смерті там само, де той багач. І навпаки, якби багач бачив потреби Лазаря, не розкошував, а робив щось для своїх ближніх, то він осягнув би Царство Боже.

Всесильний буде твоїм скарбом, брусками срібла у тебе! Тоді ти будеш радуватися Всесильним і підведеш обличчя твоє до Бога. Помолишся до нього, і він тебе почує, і ти виконаєш твої обітниці. Все, що задумаєш, тобі поталанить, і над дорогами твоїми засяє світло, бо він принизить того, хто несеться вгору, а смиренний очима буде в нього врятований. Безвинного він визволяє, ти чистотою рук твоїх спасешся.

Йов 22, 25-30

Блаженні вбогі духом...
«Убогість духа» — це постійне прагнення людиною Божої благодаті.
«Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать» (Як. 4, 6).
На образі благодаті зображено в алегорії червоної накидки, яку подає ангел, а людське смирення — в алегорії тілесної нагоги.

Христина: Отже, у блаженстві мовиться про те, щоб не мати прив'язаності до матеріального?

Отець Андрій: Так, але не тільки, Христіно. Ісус закликає нас ніколи не заспокоюватися на досягнутому в духовному житті, постійно потребувати Бога, Який має стати для нас усім. Убогий духом є той, хто смиренным серцем живе у благодаті Божій. Не є вбогий духом той, хто чувається самодостатнім.

Убогість духа — це не малодушність. Тільки сильна людина може визнати авторитет Бога у своєму житті. І такими людьми були і убогі пастирі, і три царі, які поклонилися новонародженому Христові. Правдиво багатіти можна лише в Бозі. Його Царство є тим скарбом, якого ми маємо шукати.

Мартин: Чи тоді не буде суперечити вбогості духа моє бажання навчатися в університеті і здобути вищу освіту?

Отець Андрій: Навпаки, я всіляко підтримую тебе в цьому прагненні. Це чудово, коли молода людина прагне реалізувати себе завдяки навчанню і копіткій праці над собою. Однак, думаю, ти погодишся, що вбогість духа стосується й інтелектуального розвитку. Хто вважає, що вже знає все, то перестав вчитися. Грецький філософ Сократ колись казав: «Я знаю, що я нічого не знаю». Отже, стимулом для інтелектуального зростання є внутрішнє смирення.

Дмитро: Я вже завершив навчання і працюю на підприємстві. Як у моїй ситуації здобувати це Христове блаженство?

Отець Андрій: Працею ми заробляємо собі на життя. Працюючи, ми є корисними для ближніх і всього суспільства. Бути вбогим духом у своїй праці — це сприймати її не лише, як засіб самозабезпечення, а як можливість послужити іншим. Навіть у кар'єрному зростанні залишатися простим у всьому: побуті, спілкуванні, відпочинку та ін. Цієї простоти сьогодні нам усім бракує.

Святі Отці навчали, що любов до багатства не притаманна людині від природи, а виникає як викривлене прагнення людини до вічного життя. Пристрасть до збагачення, яка опановує особу, робить її рабом грошей; збагачення стає самоціллю і веде до інших гріхів. Така пристрасть породжує оману самодостатності людини в її покладанні лише на матеріальні блага.

«Христос — наша Пасха», п. 764

Споглянь на мене, грішного й непотрібного раба Твого, і очисти мою душу й серце від совісти лукавої. І зроби мене спосібним, силою Святого Твого Духа, одягненого благодаттю священства, стати перед цією Твою святою трапезою і священнодіяти святе і пречисте Твоє тіло і чесну кров.

Бо до Тебе приходжу, приклонивши мою шия, і молюся Тобі, щоб Ти не відвернув лиця Твого від мене, ні не відкинув мене з отроків Твоїх, а сподоби мене, щоб я грішний і недостойний раб Твій, приніс Тобі ці дари.

Службник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого

Вбогі духом — це ті, хто не має прив'язаності до матеріальних благ і прагне Бога смиренным серцем.

Лазар з Ісусової притчі є найкращою ілюстрацією вбогої духом людини, що здобуває Царство Небесне.

Християнин має постійно прагнути досконалості, не втрачаючи при цьому свого вбогості духа.

Інтелектуальне зростання завжди пов'язане зі смиренным прийняттям своїх знань.

Убогість духа у професійному зростанні пов'язана з тим, щоб послужити іншим.

Простота в усьому — вияв убогості духа.

Тема 14 Блаженні плачучі

Пієта

Він знищить смерть навіки. І повтірає Господь з усіх облич сльози і зніме ганьбу з свого люду по всім світі, бо Господь сказав так. Того дня скажуть: «Ось він, наш Бог! На нього ми надіялися, і він нас спас. Ось він Господь! На нього ми надіялися. Радуймося і веселімося його спасінням!»

Іс. 25, 8-10

Дмитро: Наступне блаженство — це «Блаженні плачучі, бо вони утішаться». Про кого тут йдеться? Про тих, хто плаче від болю?

Отець Андрій: Не тільки, Дмитре. Крім сліз болю, в житті бувають інші причини сліз. Хтось плаче в моменти радості, а хтось оплакує свої гріхи. Є сльози зворушення від відчуття близькості з Богом під час молитви. Саме такі сльози несуть утіху, а люди стають щасливими, блаженними.

Христина: Для мене слова «блаженні плачучі» є підтримкою в моїй недозі. Я сприймаю свої страждання як участь у стражданнях Христа.

Отець Андрій: Так. Сам Христос прийняв страждання аж до смерті, щоб у всьому могли співчувати нашим

стражданням. Знаком Христового співстраждання є хрест. Христос преобразив хрест — символ страждання і мук — у знак нашого спасіння. Тому кожне страждання може послужити для нашого спасіння.

Мартин: Я колись бачив цікаву картину. На ній зображено людину, яка йде по піску. Але, крім її слідів, поруч є й сліди невидимого Христа. Це вказує на те, що ми в нашому житті ніколи не є самі. Господь допомагає нам переносити наші терпіння та хрести.

Духовні подвижники навчають, що страх Божий викликає сльози покаєння, сльози приносять духовну радість, а радість дає силу, завдяки якій душа приносить плоди. Таким чином біль, страждання і плач завершуються блаженством. Дар сліз обмиває очі серця людини, робить її здатною бачити все, що її оточує, як це бачить Бог. Тому така людина не осуджує ближнього, а сповнюється милосердною любов'ю, стаючи здатною відчувати страждання і потреби інших людей.

«Христос — наша Пасха», п. 689

Блаженні плачучі...

«Плач» — це вираз духовної боротьби і життєвого хреста. «Утішення» — це вираз підтримки Бога і радості покаєння. На образі «плачучих» зображено в алегорії скорботної жінки, а Боже утішення — в алегорії світлого ангела.

Сергій: Навколо нас дуже багато людських страждань. Війни, катастрофи, природні катаклізми, епідемії... Мільйони людей у світі страждають. Мені важко прийняти це як таке, що має сенс.

Дарина: Я бачу сенс страждань у тому, щоб завдяки ним ми вчилися служити стражденим, співчувати їм.

Отець Андрій: Крім того, ми покликані молитися за них. Через молитву наше серце стає чутливим до болю інших людей. Наше співчуття є добрим духовним ліком для інших.

Не менш важлива наша матеріальна допомога. Співчуття вчить нас дієвої любові ближнього. Ця любов не тільки допомагає їм, а й преобразує нас самих. Тоді страждущі люди утішаться, з вдячністю приймаючи поміч від людей, яких посилає Господь.

Отже, Христові слова «Блаженні плачучі, бо вони утішаться» свідчать про те, що блаженство — це далеко не завжди відчуття утіхи. Але це також Боже благословення і в терпіннях, утисках та негараздах.

Сльози — це немов кров
душевних ран.

Григорій Ніський, Слово на по-
хорон імператриці Плакільи

Марія Єгипетська

Стражданнями Твоїми,
Христе, ми визволилися
від страждань...

Октоїх, глас 1, Вечірня суботи,
Стихира на «Господи, взиваю»

Сльози є даром Святого Духа в моменти єднання
з Богом у молитві й покаянні.

Для нас страждання містять глибокий сенс, адже
вводять у страждання Ісуса Христа.

Співчуття до страждань ближніх є чеснотою.

Молитва, слово, наша присутність, матеріальна
допомога є конкретними знаками нашого спів-
чуття до ближнього.

Утішення полягає у вдячному прийнятті допомоги
від Господа і людей.

Хай ваша доброзичли-
вість буде всім людям
відома. Господь близь-
ко!

Флп. 4, 5

Борис і Гліб

Безгнівність — перемога
над природою, здобута
важким трудом, працею
над собою і нечутливістю
до образ. Лагідність — це
непорушний стан душі як
до зневаг, так і до похвал.

Йоан Лівничник, Про вісім го-
ловних пристрастей і боротьбу
з ними, 4, 4-5

Отець Андрій: Перед вами — ікона святих страсто-
терпців Бориса і Гліба. Їхній подвиг полягав у тому, що
вони відмовилися від боротьби з братом за княжий
престол, не протистояли його нападу й смертоносним
діям. Така постава цих святих нагадує мені Христове
блаженство: «Блаженні лагідні, бо вони успадкують
землю».

Мартин: Хіба можна лагідно уникнути загрози, коли
на тебе нападають, грабують, убивають?

Отець Андрій: Нам треба зрозуміти, кого Бог вважає
лагідним, і спробувати раз і назавжди стати такими.

Христина: Чому лагідних людей, які часто страждають, Ісус називає щасливими?

Отець Андрій: Лагідна людина — це та котра має силу любити навіть тих, хто її не любить. Особливо — неприятелів, напасників, ворогів. Пригадайте Христові слова: «А я кажу вам: Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас» (Мт. 5, 44). Любов такої людини сильніша, ніж ненависть неприятелів. Божою силою така людина здатна опанувати свій гнів та бажання помсти.

Марічка: Я зрозуміла, що лагідні люди самі не дратуються й інших не дратують...

Отець Андрій: Лагідність — це спокійний, сповнений християнської любові стан людини, коли вона не дратується та не нарікає на Бога й на людей. Християнська лагідність проявляється у тому, що ми відмовляємося відповідати злом на зло. Тому припиняється лавина ненависті, злоби, гріха. Своєю позитивною поставою лагідна людина досягає внутрішнього спокою, даючи й нападникам нагоду до примирення.

А плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість.

Гал. 5, 22-23

Мартин: Так неможливо жити. Я думаю, що Христос каже про таку лагідну любов до ворогів як про ідеал. Але досягнути його в реальності вкрай важко...

Отець Андрій: Справді, це неможливо для людини. Але «неможливе в людей, можливе є в Бога» (Лк. 18, 27). У дарі лагідності Бог навчає нас бачити в іншій людині Його образ, а тому — наших брата чи сестру. Так, ця людина бажає мені зла, моєї смерті. Так, її поведінка є жорстокою. Однак якщо Бог однаково дивиться на праведних і на грішних, то ми бажаючи стати подібними до Нього, Його силою можемо теж так сприймати інших людей.

Дмитро: Лагідно, з любов'ю сприймати всіх людей можливо хіба на відстані від них. А коли потрапляєш у небезпеку, то тут любов зникає...

Отець Андрій: А натомість з'являються гнів, ненависть, ображення ближнього, які ми вважаємо виправда-

Блаженні лагідні...

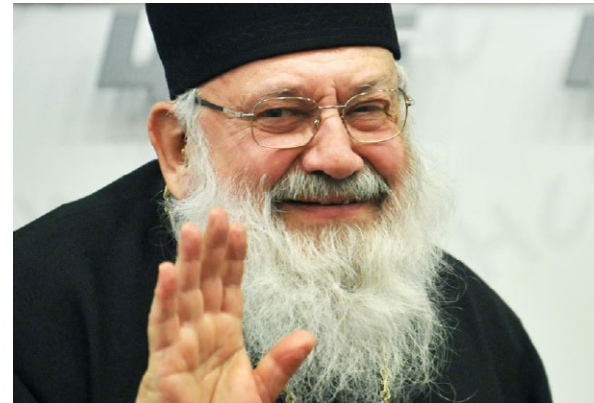
«Лагідність» — це позитивне ставлення до несприятливих життєвих обставин. «Земля» — це середовище проживання людини. Людина силою лагідності преобразить «землю». На образі відмову від насильства зображено в алегорії відкладеного меча. Звільненими руками людина приймає від ангела «оливкову гілку», яка є алегорією оновленої землі.

Візьміть ярмо моє на себе й навчіться від мене, бо я лагідний і смирний серцем, тож знайдете полегшу душам вашим.

Мт. 11, 29

Блаженніший Любомир Гузар — Глава УГКЦ з 2001 до 2011 року

Сергій: Але з такою лагідною поведінкою ми будемо побиті, знищені, вбиті нашими ворогами чи тими, хто нам хоче нашкодити?

Отець Андрій: Звичайно, що християнин має право захищати себе й інших людей, тобто на законний самозахист, коли йдеться, наприклад, про збройний напад, небезпеку для життя тощо. Однак наша лагідна постава здатна підкорити найжорстокіші людські серця. Підтвердження цьому можна знайти в історії гонінь на християн, коли неодноразово вороги

ними реакціями на загрозу. Однак таким способом ми захищаємо себе самих. Натомість лагідна людина — це та яка захищає не так себе, як інших.

Сергій: Як це розуміти?

Отець Андрій: Захищати кривдників — це співчувати їм, молитися за них. Своїми словами і діями показувати любов, повагу до них. Згадаймо, як Христос молився Небесному Отцеві в момент розпинання: «Отче, відпусти їм, не знають бо що роблять!» (Лк. 23, 34). Наші вороги справді не знають, що вони роблять, коли ними керують непоміркованість, зажерливість, марнославство й подібні до цих помисли. А проте ці вороги — насправді наші ближні, про яких Господь навчає: «...усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, — ви мені зробили» (Мт. 25, 40). Як поставимося до ворогів та недругів, так остаточно поставимося і до самого Бога.

Плоди Святого Духа — це ознаки зрілого духовного життя християнина та його дій, які випливають зі свідчання людини з Божою благодаттю. Щоб жити по-християнському й свідчити про Христа, потрібно як допомоги від Святого Духа, так і відкритості й зусиль людини. Апостол Павло так навчає про плоди Святого Духа: «Плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість» (Гл. 5, 22-23).

«Христос — наша Пасха», п. 721

Блаженний Володимир Прийма з донькою

не тільки переставали гнобити християн, а й самі наvertsалися. Християни ж просто поводитися так, як їм радив Христос: «Хто вдарить тебе в праву щоку, оберни до нього й другу» (Мт. 5, 39).

Мартин: От-от, мене якось дуже спантеличили ці слова Ісуса...

Отець Андрій: Підставити другу щоку — це зберегти контроль над ситуацією, не піддаючись агресії у відповідь. У лагідності любов не минає: «Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром» (Рм. 12, 21).

Сергій: Якщо я правильно зрозумів Вас, то треба себе дуже сильно стримувати й контролювати, щоб завжди бути лагідним...

Отець Андрій: Не зовсім так. Річ не тільки у стримуванні. Блаженним є той, хто повністю володіє собою. В історії остаточно перемагали люди, здатні керувати своїми бажаннями й інстинктами. У Книзі Чисел сказано про Мойсея: «З Мойсея ж був собі вельми тихий чоловік, понад усіх людей на світі» (Чис. 12, 3). Він не був безхарактерним; Мойсей міг бути несамовито гнівним, але тримав свій гнів під контролем. У Соломонових притчах написано: «Вартніший довготерпеливий, і той, хто гнів опанує, ніж той, хто здобуває місто» (Прип. 16, 32).

Дарина: Отче, а як можна здобути такий контроль над усіма своїми емоціями, поривами та бажаннями?

Отець Андрій: Через християнську аскезу.

Сергій: А що таке християнська аскеза?

Отець Андрій: Слово «аскеза» походить із грецької мови й означає «вправа», «тренування». Це сукупність певних духовних вправ у нашій співпраці з Богом у тому, щоб прийняти дар лагідності та утвердитися в ньому. З нашого боку — це своєрідне тренування душі, вправлення в чеснотах. Це постійне прагнення бути досконалішим, підтверджене конкретними

Коли можливо, оскільки це від вас залежить, будьте з усіма людьми в мирі. Самих себе не відомщайте, любі, а дайте місце гніву, написано бо «Мені належить помста, я відплачу» — говорить Господь.
Рм. 12, 18-19

зусиллями та діями. Аскеза — це невтомна боротьба християнина зі своїми вадами, пристрастями й гріховними схильностями. Вони — духовні хвороби, які можна вилікувати певними ліками аскези.

Духовні отці навчають про вісім основних пристрастей, які спричиняють усі гріховні вчинки людини. Це обжерливість, розпуста, грошлюбство, смуток, гнів, нудьга, марнославство і гордість.

У духовній боротьбі за допомогою Божої благодаті й аскези ми долаємо пристрасті, а натомість здобуємо вісім чеснот. Ними є поміркованість, ціломудреність, жертвність, радість у Святому Дусі, довготерпелівість, бадьорість духу, смиренномудреність і покора.

Дмитро: У чому ж конкретно полягає аскеза?

Отець Андрій: Аскетичними практиками є молитва, піст та милостиня. Завдяки ним ми не піддаємося лихим помислам, через які розпалюються пристрасті. Це стан постійного покаяння і довіра до Божої сили, милосердя та прощення.

Марічка: А що ми можемо досягти через аскезу?

Отець Андрій: Успадкуємо землю, тобто осягнемо щастя лагідних.

Правилом віри і образом лагідності, учителем повздержности явила тебе твоєму стаду всіх речей істина. Ради цього придбав ти смиренням високе, убогістю — багате, отче, священноначальнику Миколаю. Моли Христа Бога, щоб спаслися душі наші.

Часослов, Повсякденна служба, тропар четверга святителяві Миколаю

Лагідна людина — та що має силу любити навіть тих, котрі її не люблять. Божою силою така людина здатна опанувати свій гнів і бажання помсти. Своєю позитивною поставою лагідна людина досягає внутрішнього спокою, даючи й нападакам нагоду до примирення. Підставити другу щоку — це зберегти контроль над ситуацією, не піддаючись агресії у відповідь. Контроль над усіма своїми емоціями, поривами та бажаннями досягається через християнську аскезу. Основні аскетичні практики — це молитва, піст та милостиня.

Тема 16

Блаженні голодні і спрагнені правди

Ти бо один без гріха, правда Твоя — правда вівіки, і слово Твоє — істина.

Требник, Чин панахиди, молитва

Пророк Ілля

І спізнаєте правду, і правда визволить вас.

Йо. 8, 32

Отець Андрій: Хотів би, щоб кожен із вас ще раз некавапно розглянувся довкола та придивився до всього, що є у храмі Святої Софії в Римі. І мозаїки, й іконостас, і всі богослужбові речі притягають нашу увагу і викликають зацікавлення ними. Ми прагнемо глибше їх пізнати, розкрити «правду» про них. Ця ж правда у своїй глибині є правдою Божого Об'явлення. Недарма Христос згадує про «голод і прагнення» правди. Хто з вас знає, про що мова?

Дарина: Можливо, йдеться про Христові слова: «Блаженні голодні і спрагнені правди, бо вони наситяться»?

Отець Андрій: Так і є Христос також навчає: «і спізнаєте правду, і правда визволить вас» (Йо. 8, 32). А ще Він уточнює: «Я — путь, істина і життя» (Йо. 14, 6). Пізнати

через Святе Письмо й життя Церкви Бога Отця і посланого ним Сина Ісуса Христа означає жити правдиво, у правді. Той, хто пізнає Бога, Його правду і втілює її у своє щоденне життя, той і насититься нею.

Марічка: Дуже багато людей знає, як має бути правильно. Але вони так не роблять — через невигоду, страх щось утратити...

Отець Андрій: Знаєш, Марічко, правда — це не набір правил поведінки, а зв'язок із живим Богом. Тому люди не мають сили жити по правді, якщо не черпають її від Господа. Вони піддаються диявольським спокусам та підлягають пристрастям. Єдиний вихід — відчуття голод і спрагу за живою Правдою — Богом. Ці відчуття — плід дії Божої благодаті й водночас початок визволення людей від неправди. Якщо люди розпочинають духовну боротьбу, то стають на шлях праведності. Хто йде цим шляхом, той уникає несправедливості, обману та нестиме у світ правду.

Опіка над убогими і оборона тих, хто самі себе боронити не вміють, рівність-братерство людей — се лиш право справедливості і любові ближнього, на котрім стоїть цілий євангельський закон.

Митрополит Андрей, Пастирське послання до духовенства О kwestії соціальній

Я — путь, істина і життя.

Йо. 14, 6

4. Блаженні голодні і спрагнені правди... Запит на правду — найбільш благородний запит людини. Такий запит завжди буде втамований Господом. На образі ангел Господній насичує запит людини на правду, показану в алегорії повного глека, що його ангел подає спрагненому.

Мартин: У блаженстві сказано, що «вони наситяться». А як це — насититися правдою?

Отець Андрій: Це наповнюватися благами Царства Божого вже в цьому світі. Матеріальні блага людину не наситять. А тому вона впадає в нудьгу, стає пригніченою, незадоволеною життям. Втекти від цього вона намагається в розвагах, веселоцях та іграх. Проте насичують лише духовні блага. За словами св. Августина: «Неспокійне моє серце, поки не спічне в Тобі, Боже». А псаломспівець каже: «Як лань прагне до водних потоків, так душа моя прагне до Тебе, Боже» (Пс. 42, 2).

Христина: Отче, а чи можна бути щасливою у світі, де бракує правди і часто стикаємося з несправедливістю?

Отець Андрій: Можна. Зростання у правді спонукає людину поширювати її навколо себе. Перед Божою правдою кривда і несправедливість завжди відступлять. Поширювати правду — це займати активну

Отож, все, що ти подаєш нужденному, приносить тобі користь, усе, що ти роздав, тобі примножить-ся. Ти сам годуєш себе тим хлібом, який віддав бідному, бо хто милосердиться над бідним, сам насичується, і в цьому вже є плід. Милосердя, посіяне на землі, виростає на небі, посаджене в бідному, дає плоди у Бога.

Амвросій Медіоланський, Про Навота Єзреелія, 12, 53

Преподобна мати Йосафати Гордашевська

Христіна: Це дуже благородно, коли допомагають потребуючим. Я маю на увазі збірку, яку проводили для хворої монахині щойно, під час богослужіння.

Отець Андрій: Справді, християни проявляють милосердя відповідно до слід Христа: «Блаженні милосердні, бо вони помилувані будуть».

Сергій: Чи милосердя є виявом християнської любові до ближнього?

Отець Андрій: Милосердя уподібнює нас до Отця небесного, що й заповідає Христос: «Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний» (Лк. 6, 36). Милосердною любов'ю ми сходимо до ближнього, приймаючи його разом із його немочами.

...Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. [...] Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, — ви мені зробили.

Мт. 25, 34-36.40

суспільну позицію, не мовчати на кривду, не підтримувати брехні й корупції та навіть бути готовим віддати своє життя за правду.

Сергій: Тоді захищати свій народ від загарбників — це теж шукати правду і віддавати життя за неї?

Отець Андрій: Виборювати свободу народу, захищати самостійність і незалежність Батьківщини, навіть ціною свого життя, означає виявляти найбільшу любов. «Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Йо. 15, 13). Хто ж любить, той виконав усю правду, бо любов є виконанням закону (пор. Рм. 13, 10).

Майдан

Пізнати Бога Отця і посланого ним Сина Ісуса Христа через Святе Письмо й життя Церкви означає жити у правді.

Той, хто пізнає Бога, Його правду і втілює її у своє щоденне життя, став на праведний шлях.

Якщо люди черпають від Господа силу жити по правді, то не піддаються спокусам та не підлягають пристрастям.

Зростання у правді спонукає людину поширювати правду навколо себе.

Поширювати правду — це займати активну суспільну позицію, не мовчати на кривду, не підтримувати брехню і корупцію та навіть бути готовим віддати своє життя за правду.

Василь Стус

Моральними критеріями політичного життя в демократичному суспільстві повинні стати такі суспільні чесноти, як відповідальність, чесність, справедливість, взаємоповага, працьовитість, правда, обо-в'язковість, солідарність, турбота про спільне благо. Демократичне суспільство для свого існування та розвитку потребує моральних цінностей, які воно зобов'язане захищати.

«Христос — наша Пасха», п. 935

Пригадаймо слова Христа із притчі про суд: «Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших — ви мені зробили» (Мт. 25, 40). Отже, якщо ми хочемо знайти Бога у світі, побачити Його, доторкнутися до Нього, послужити Йому, то знайдімо потребуємих людей, допоможемо їм — і тим самим ми «допоможемо» самому Богові.

Мартин: А які конкретні дії милосердя я можу зробити іншим людям?

Отець Андрій: Традиція Церкви вбачає милосердя в сімох «ділах» для душі та для тіла.

З висоти зійшов Ти, Милосердний, погребення прийняв Ти триденне, щоб нас визволити від страстей. Життя і воскресення наше, Господи, слава Тобі.

Октоїх, глас 8, Воскресний тропар

Христина: Якими ж є діла милосердя для душі?

Отець Андрій: Перше діло — «невіжу навчити», тобто повчити про Христа того, хто Його не пізнав, наставити його на шлях християнського життя. Як сказано у книзі Даниїла, ті, що повернуть багатьох до справедливості, сьятимуть «неначе зорі, повіки, назавжди» (Дан. 12, 3).

Друге діло — «у сумніві поради». У такій пораді йдеться про розкриття волі Божої на підставі Святого Письма і навчання Церкви.

Третє діло — «грішника від гріха відвертати». Це стосується насамперед сприяння ближньому у відмові від гріха. Робити це діло потрібно з любов'ю і смиренням. Апостол Яків стверджує: «Коли хтось із вас відступить від правди і коли хтось його наверне, хай знає, що той, хто навернув грішника з хибної його дороги, спасе його душу від смерті і силу гріхів покриє» (Як. 5, 19-20).

Четверте діло — «образу зі серця прощати». У молитві «Отче наш» мовимо: «І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим». Водночас Господь пояснює: «Коли ви прощатимете людям їхні провини, то й Отець ваш небесний простить вам. А коли ви не будете прощати людям, то й Отець ваш небесний не простить вам провин ваших» (Мт. 6, 14-15). Також Христос навчає нас чесноти прощення: прощайте сімдесят сім разів по сім (пор. Мт. 18, 22). Прощачати провини означає побороти бажання помсти та почуття образи, прихильно ставитися до тих, хто нас образив.

П'яте діло — «сумного потішити» з приводу якогось горя чи страждання. Часто утішення виявляється у здатності терпляче вислухати, супроводжувати, бути поряд із нашими братами завжди, особливо у важку хвилину, уприсутнювати Ісуса Христа, Який з нами «по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 20).

Шосте діло — «кривду терпеливо зносити». Це є великою чеснотою. Однак щоб наша терпеливість не стала потуранням, безкарності кривдника, то тоді потрібно захищати себе: «Якщо я зле сказав, доведи, що воно погано. А якщо добре, то за віщо б'єш мене?» (Йо. 18, 23).

І нарешті, сьоме діло милосердя для душі — «за живих і мертвих молитися». Святий Павло радить нам молитися за всіх без винятку, адже Бог «хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди» (1 Тим. 2, 4).

Християнська любов є фундаментом усіх міжособових відносин, усього суспільного життя. Саме любов розкриває гідність людської особи та вчить поваги до неї. Суспільним виявом християнської любові є діла милосердя. Релігійний характер діл милосердя полягає в тому, що Сам Ісус Христос ототожнив Себе з кожним нужденним: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших — ви Мені зробили» (Мт. 25, 40). Основним мотивом діл милосердя є любов ради Христа.

«Христос — наша Пасха», п. 936

Марічка: І ще, будь ласка, поясніть у кількох словах діла милосердя для тіла.

Отець Андрій: Про ці діла милосердя Спаситель навчає у притчі про Страшний Суд (пор. Мт. 25, 31-46).

Перше та друге діло пов'язані між собою — «голодного нагодувати і спрагненого напоїти». Такі вчинки стосуються допомоги не тільки людям, які голодують, а й тим, котрі постійно недоїдають. Христос навчає: «Хто має дві одежі, нехай дасть тому, що не має. А хто має харч, нехай так само зробить». (Лк. 3, 11).

Третє діло — «подорожного в дім прийняти». Завжди є люди, які з різних причин не мають даху над головою: біженці, скитальці, жертви військових конфліктів. Для таких людей двері наших домівок мають бути відчинені.

Четверте діло — «нагого зодягнути». Справді, не всі люди мають належний одяг. Наше милосердя — не в тому, щоб віддати зайве й непотрібне, а в тому, щоб ділитися одягом, який потрібний і нам самим. Апостол Яків заохочує нас бути щедрими: «Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, і хто-небудь з вас до них скаже: "Ідіть собі з миром, грійтеся та годуйтеся", і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе?» (Як. 2, 15-16).

Сучасна свята — мати Тереза з Калькутти

5. Блаженні милосердні... «Милосердя» — це вияв жертовної і безкорисливої любові до ближніх. «Що більше людина роздає, то більше Бог їй воздає». На образі милосердя показано в алегорії хліба, що його подають потребуємих.

Дай тому, хто в тебе просить, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся. [...] А я кажу вам: Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас.

Мт. 5, 42,44

П'яте діло — «недужому послужити». Недужа людина, крім болю, переживає також самотність і часто страх смерті. Її пригнічують обмежені можливості й почуття непотрібності. Час і допомога, які ми подаруємо хворій людині, будуть безцінним ліком під час хвороби.

Шосте діло — «в'язня відвідати». Відвідування ув'язнених допомагає їм відчуття своєю людську гідність і спонукає до зміни життя на краще. Ув'язнених потрібно запевнити, що все можна змінити. Якщо хтось ув'язнений невинно, потрібно допомогти ще раз розглянути його справу. У давнину християни платили за звільнення рабів.

І нарешті, сьоме діло милосердя для тіла — «померлого похоронити». Христос не мав місця, де бути похованим. Однак Йосиф Ариматейський віддав Йому свою гробницю, а крім цього, zorganizував похорон Ісуса (пор. Йо. 19, 38-42). Чому так важливо гідно поховати людину? Бо тіло людини — «храм Святого Духа» (1 Кор. 6, 19). Віддаючи останню шану тілові людини, віддаємо шану Богові — Творцю цього тіла. Ми також виражаємо віру у тілесне воскресіння померлих у Зновупришесті Христа.

Людина у своєму житті покликана уподібнитися до Бога.

Бог сам милосердний, то і ми покликані бути милосердними до ближнього.

Бути милосердним — це співчувати потребуєчим людям.

Конкретні дії милосердя, які ми можемо вчинити, у церковній традиції названі сімома ділами милосердя для душі та для тіла.

А Ти, що маєш безмірне милосердя, визволи від усякої біди мене, що взиваю: Ісусе, Сину Божий, помилуй мене.

Акафіст до Господа нашого Ісуса Христа, кондак 1

Сім діл милосердя для душі

1. Грішника від гріха відвертати
2. Невіжу навчити
3. У сумніві порадити
4. Сумного потішити
5. Кривду терпеливо зносити
6. Образу з серця прощати
7. За живих і померлих молитися

Сім діл милосердя для тіла

1. Голодного нагодувати
2. Спрагненого напоїти
3. Нагого зодягнути
4. Подорожнього в дім прийняти
5. Недужому послужити
6. В'язня відвідати
7. Померлого похоронити

Святитель Миколай відвідує трьох мужів у темниці

А те, що з уст виходить, те походить із серця, і воно, власне, осквернює людину; із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, розпуста, крадіж, лжіві свідчення, богохульства.

Мт. 15, 18-19

Совість є чудовим внутрішнім відчуттям, яке дає можливість точно обрати добро або уникнути зла; на ньому ґрунтується правильне життя.

Климент Олександрійський, Стромати, 1, 1

Господь — передо мною завжди; тому що він у мене по правиці, не захитаюся.
Пс. 16, 8

Марічка: Який гарний та охайно прибраний храм Святої Софії!

Христина: І які дбайливі ті, хто цю чистоту підтримує!

Отець Андрій: Чистота храму є важлива, бо вона відображає внутрішню чистоту людини — чистоту її серця, яку Господь Ісус Христос називає блаженством: «Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать».

Сергій: Отче, а Ви можете чітко пояснити мені, коли моє серце чисте? І як я в цьому можу бути певним?

Отець Андрій: Чисте серце проявляється в чуйності до спокус і помислів і у спротиві гріхові. Тоді й совість наша буде спокійна.

Христина: І як же нам таку спокійну совість виховати?

Отець Андрій: Святі Отці мовлять про три основні способи виховання совісті: розпізнавати свої помисли, приступати до таїнства Сповіді та спілкуватися з духівником.

Мартин: А навіщо розпізнавати свої помисли?

Отець Андрій: Слід розпізнавати помисли, аби у світлі благодаті Святого Духа розрізнити добрі від лихих. Якщо завчасно не розпізнаємо злий помисел, він стане спокусою для нас, переросте у пристрасть і завершиться гріховним учинком. А добрі помисли наближають нас до усвідомлення і прийняття Божої волі.

Христина: А як пізнати волю Божу?

Отець Андрій: Для цього потрібно: читати Святе Письмо, і жити інтенсивним духовним життям. Дуже бажаним було б спілкування з духівником.

Якщо ми приймаємо лихі думки, то грішимо. Початком кожного гріха є прийняття лихої думки з бажанням втілити її в життя. Доки людина не приймає лихої думки, доти ця думка не є гріхом, а лише спокусою.

«Христос — наша Пасха», п. 790

Серце чисте створи мені, о Боже, і дух потужний віднови в нутрі моїм.

Пс. 51, 12

б. Блаженні чисті серцем... «Чисті серцем» — це щирі необлудні люди, в яких нема лукавства.

Такі люди «бачать Бога», Який відкривається їм безпосередньо в молитовному спогляданні, а також і в ближніх.

На образі чисте серце людини зображено в алегорії лілії, а перемога над підступами лукавого — в алегорії змія, який втікає від людини.

Марічка: А духівник — це сповідник?

Отець Андрій: Зазвичай це одна й та сама особа — наш парафіяльний священик. Духівник — це досвідчена в духовному житті людина, котра є нашим наставником. Йдучи за його порадами, ми вчимося досягати чистого серця — місця, де Святий Дух перебуває в нас (пор. 1 Кор. 6, 19). Самотужки нам важко не піддаватися на спокуси, боротися з пристрастями й гріхами. Однак духовно досвідчена людина може нам допомогти. Тому для християнина дуже важливо мати духівника.

Сергій: І що, з таким чистим серцем ми справді зможемо побачити невидимого Бога?

Отець Андрій: Бачення Бога починається з віри в Христа як Господа. Зростаючи у вірі і досягаючи чистоти серця, ми можемо сподобитися споглядати Бога — відчувати Його присутність у людях і у світі.

Бачити Бога в кожній людині — це побачити в ній красу образу Божого. Бачити Бога у світі — це пізнати в красі творіння красу його Творця.

Ми виділи світло істинне, ми прийняли Духа Небесного, ми знайшли віру істинну. Нероздільній Тройці поклоняємось. Вона бо спасла нас.

Службеник, Божественна Літургія Святого отця нашого Йоана Золотоустого

Причастя

Чисте серце — це спокійна совість.

Належно вихована совість допомагає розпізнавати гріх і запобігати йому.

Совість виховується в інтенсивному духовному житті. Важливу роль у ньому відіграє спілкування з духівником.

Чистим серцем можемо споглядати Бога на вершинах духовного життя.

Більш ніж щось інше пильнуй своє серце, бо з нього б'ють життя джерела.

Прип. 4, 23

Тема 19 Блаженні миротворці

Беззаконники добувають меча й лука, щоб повалити вбогого й нужденного, щоб вистинати тих, які простою дорогою ходять. Їхній меч пройде їм крізь серце, луки їх потроцаться.

Пс. 37, 14-15

Святий Йосафат Кунцевич

Приєднаймося до тих, які із благочестям живуть у мирі, а не до тих, що в лицемірстві хочуть миру.

Климент Римський, Перше послання до Коринтян, 15, 1

Сергій: Наступне блаженство Христове мені дуже близьке: «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться». Хочу стати військовим, щоб оберігати мир на землі.

Отець Андрій: Мир — це набагато більше, ніж відсутність війни. Справжній мир починається з миру внутрішнього. Цей мир приніс на землю воплочений Син Божий — Ісус Христос і у воскресінні дарував мир апостолам.

Дарина: Отче Андрію! Коли я щиро молюся, то відчуваю умиротворення. Чи цей спокій, який я відчуваю у молитві, і є внутрішнім миром?

Отець Андрій: Так, звичайно. Внутрішній мир — це дар Божий, яким ми покликані ділитися з ближніми

і таким чином ставати миротворцями. Хто поширює мир Божий навколо себе, того Спаситель називає сином Божим.

Дмитро: Якби всі люди мали цей внутрішній мир, то, напевно, всі війни, ворожнечі, розбрати відійшли б у минуле...

Отець Андрій: Справді, це було б чудово. Проте гріх, який увійшов у світ, приносить із собою розбрат і ворожнечу. Відсутність згоди й небажання шукати миру, відсутність поваги між людьми та людська гордість призводять до протистояння та війн. Для християнина війна є неприйнятною, позаяк вона суперечить християнському поняттю миру, а також несе загрозу глобальної катастрофи. Християнським способом подолання конфліктів є лише діалог. Стверджувати про «змушування до миру» через ведення воєнних дій є лицемірством і злочином перед Богом.

Збереження миру — обов'язок кожної людини, а зокрема християнина. Кожен покликаний до того, щоб зробити свій внесок у зміцнення та реалізацію миру через конкретні жести миру в сім'ях, на робочих місцях, у спільнотах, у громадському житті, у національних і міжнародних організаціях. Насамперед мир повинен запанувати в людському серці. Шляхом до зміцнення миру є невтомна молитва про мир, а також співпраця християн із тими, хто щиро прагне зберегти мир.

«Христос — наша Пасха», п. 988).

7. Блаженні миротворці... «Миротворці» — це ті люди, котрі досягають миру Божого і поширюють мир на землі. Син Божий приносить мир у світ. Хто приймає той мир, усиновлюється Богові. На образі Сина Божого зображено з правого боку в алегорії правителя, його ж підлеглі — з лівого боку в алегорії громадян його Царства.

Христина: Повністю з цим згодна. Та як бути, якщо конфлікту не подолати мирним шляхом?

Отець Андрій: На превеликий жаль, таке стається досить часто. Християни повинні зробити все можливе задля уникнення збройного конфлікту, який несе страждання, розруху та смерть. Однак вони мають бути готовими до збройного захисту свого народу від агресора. Водночас християни повинні проявити особисту мужність і відмовитися брати участь у загарбницьких діях армії своєї країни. Той, хто досягнув мир із Господом Богом, легко може розрізнити необхідний захист життя від гріховного бажання збройно поневолити іншого. А отже, не піддаватися пропаганді агресії.

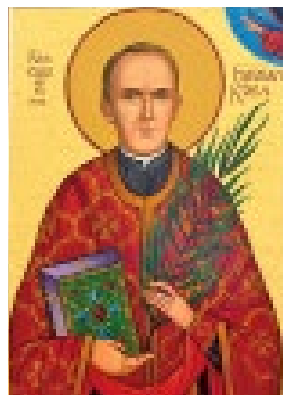
Мій мир даю вам...

Йо. 14, 27

Блаженні переслідувані за правду

Сергій: Напевно, воїнові дуже складно бути добрим християнином?

Блаженний о. Омелян Ковч

Отець Андрій: Воїн-християнин — це завжди миротворець і захисник, що вельми непросто. Християнин, який вирішив присвятити своє життя військовій справі, ніколи не буде найманцем, не завдаватиме кривди мирним людям, не боїтиметься протиставитися злочинним наказам, що йдуть урозріз із його вірою, не стане маріонеткою в чужих руках і не перетвориться на холоднокровного вбивцю. Бути воїном — дуже почесно, але й дуже відповідально перед Богом і своїм народом.

Мир світові Твоєму даруй,
церквам Твоїм, ієреям.
Богом береженому народу
нашому, правлінню
і всім людям Твоїм. Бо вся-
ке добре давання і всякий
звершений дар з висоти
є що сходить від Тебе, Отця
світла, і Тобі славу, і по-
дяку, і поклін засилаємо,
Отцю, і Сину, і Святому
Духові, нині і повсякчас,
і на віки вічні.

Службник, Божественна Лі-
тургія святого отця нашого Йо-
ана Золотоустого, Заамвонна
молитва

Вояки АТО

Внутрішній мир є даром Божим і запорукою миру на землі.

Гріх спричиняє порушення миру.

Війна ніколи не є способом досягнення миру.

Уживання зброї виправдане лише для самозахисту і збереження життя.

Отож, блаженні й благородні всі ті мучеництва, що звершилися згідно з волею Божою. Бо ж належить, щоб ми будучи благочесними, визнавали за Богом владу над усім. Хто ж не подивлятиме їхнього благородства, терпеливості й любові до Господа?

Мучеництво св. Полікарпа, єпископа Смирни, 2, 1-2

Блаженні українські мученики 20 століття

У християнстві святість пов'язується зі свідченням віри, часто вираженим через мучеництво. Слово мученик (по-грецьки мартіс, що буквально означає свідок) наголошує не так на самому факті страждань, як на свідченні віри в Христа. «Лики мучеників показали юнацьке і міцне терпіння. Вони прийняли болісні рани заради нетлінної слави і краси.

«Христос — наша Пасха», п. 317

Марічка: З попередніми блаженствами я згодна. Але такі, як: «Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне», «Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та вигорювати всяке лихо на вас, обмовляючи мене ради», — важко збагнути...

Отець Андрій: Це важко збагнути, якщо пов'язувати блаженство з приємністю. А це не завжди так.

Христина: Може, Ви маєте на увазі мучеників?

Отець Андрій: Так, але не тільки їх. Церква Христова особливою пошаною оточувала тих, хто своїм життям засвідчив вірність Христові. Серед них були ті, що віддали своє життя за віру і ті, що потерпіли за неї, явно сповідуючи її. Називаємо їх мучениками й іспо-

відниками. Подвиг мучеників полягав у тому, що вони сповідували Христа ціною свого життя. Приклад мучеників надихав і надихає інших християн на подвижницьке життя. Цей подвиг починається з терпеливого носіння свого життєвого хреста. І ти, Христіно, можеш зробити те саме.

Сергій: Але якщо я живу в країні, де за Христа не переслідують, то яким чином я можу бути переслідуваним за правду сьогодні?

Отець Андрій: Переслідування за правду може відбуватися всюди і завжди. Можливо, принаймні хтось із вас також зазнавав насмішок чи глузувань через те, що ви ходите до храму, молитесь, носите натільний хрестик, читаєте Святе Письмо тощо.

Марічка: Признаюся чесно, інколи я сама в присутності друзів соромилася перехреститися біля храму чи привітатися з ними християнським привітом. Не хотілося виглядати «білою вороною».

Отець Андрій: Хоч як це не дивно, але багато християн ніяковіють через свою віру. Їм не вистачає мужності для сповідання віри. Часто християнам доводиться «плисти проти течії» в школі, університеті, на місці праці, в товаристві. Їм треба бути готовими до смиренного прийняття глузувань із їхньої віри. Бути християнином означає йти слідами Христа, навіть якщо вони ведуть на Голготу.

Подвиг «ісповідників» — це обстоювання і захист істини від різних ересей та відважне сповідання віри в Христа під час переслідувань.

«Христос — наша Пасха», п. 319

Дмитро: А чи багато християн сьогодні «йде на Голготу»?

Отець Андрій: Їх сотні й тисячі. Грецькою слово «мученик» звучить «мартіс» — свідок. Мученики й ісповідники є свідками Христа, за Якого готові прийняти страждання і саму смерть. Почавшись від часів Христа, переслідування християн і досі не вщухають. Чи не щодня надходять новини про страждання наших братів і сестер по вірі, сповнюючи наші серця сумом, але водночас і захопленням їхньою мужністю та героїзмом.

8. Блаженні переслідувані за правду... «Бути переслідуваним за правду» — це Божий дар мучеництва та ісповідництва. Цей дар несе в собі невимовну радість і веселість Царства Божого. На образі мучеників та ісповідників зображено в алегорії мужа, який приймає від ангела пальму мучеництва і вінець (корону) небесної нагороди. Гонителі ж орудують палицею насильства і «неправдивими свідченнями», алегорично зображеними вогнем брехні і зміїним шипінням злоби.

Мартин: Поряд із мучениками Ви, отче, згадали ісповідників. Яка між ними різниця?

Отець Андрій: Той, хто переносить страждання і смерть за Христа, зветься мучеником. Хто ж мужньо свідчить свою віру в Бога і за це зазнає страждань, називається ісповідником віри. Ось погляньте. Поруч із храмом Софії, в іншому приміщенні, міститься музей пам'яті ісповідника віри патріарха Йосифа Сліпого. На музейних світлинах ми бачимо християнина, якого богоборча влада переслідувала за віру. Він очолив Українську Греко-Католицьку Церкву в часі жакли-вих переслідувань, пережив ув'язнення і заслання, але не скорився й не пішов на компроміси зі злом. Життя цього святця і його мужнє ісповідництво вразили цілий світ.

Дарина: Можна тільки захоплюватися стійкістю Патріарха. Напевно, Господь був із ним і його підтримував.

Отець Андрій: Мене, священика, приклад Патріарха, а також новомучеників та ісповідників Української Греко-Католицької Церкви надихає на вірність Богові й Церкві. Ми також маємо приклади численних мирян, зокрема Пратулинських мучеників, які ціною власного життя відстояли вірність рідній Церкві. Ви можете пишатися, що належите до Церкви мучеників та намагатиметеся свідчити свою віру серед друзів і знайомих.

Святії мученики, ви славно страждали і вінчалися, тож моліться до Господа, щоб помилував душі наші.

Требник, Чин вінчання, Тропар

Почувши це, вони розлютилися своїм серцем і скреготали зубами на нього. (Стефан же), повний Духа Святого, дивлячись у небо, побачив славу Божу й Ісуса, який стояв по правиці Бога, і мовив: «Ось бачу відкрите небо і Сина Чоловічого, який стоїть по правиці Бога». Вони ж закричали голосом великим і затуливши вуха свої, кинулись на нього разом та вивели за місто, і почали каменувати. [...] І каменували Стефана, який взивав, мовивши: «Господи Ісусе, прийми дух мій!» А впавши на коліна, закликав сильним голосом: «Господи, не постав їм цього за гріх!» І промовивши це, смертю заснув. Ді. 7, 54-60

Блаженними є мученики й ісповідники, які були переслідувані за правду. Блаженним є кожен християнин, котрий веде подвижницьке життя. Треба завжди бути готовим потерпіти за правду. Патріарх Йосиф Сліпий є яскравим прикладом ісповідництва віри в сьогоднішні.

Тема 21

Звершення блаженств: радійте і веселіться

Притча про мудрих і нерозумних дів

Радуйтеся завжди у Господі; знову кажу: Радуйтеся! Хай ваша доброзичливість буде всім людям відома. Господь близько! Ні про що не журіться, але в усьому появляйте Богові ваші прохання молитвою і благанням з подякою.

Флп. 4, 4-6

Марічка: Господь завершує свої блаженства закликом та обітницею: «Радійте і веселіться, бо нагорода ваша велика на небі». Радіти і веселитися — це так природно для нас! Радість і веселощі для мене є синонімами щастя.

Отець Андрій: Християнська радість — це не тільки щасливе почуття, а й плід Святого Духа. Це означає, що радість не залежить від зовнішніх обставин і наших змінних настроїв. Вона постійно з нами.

Дмитро: Як можна постійно радіти, коли живемо у світі, сповненому зла й несправедливості? Дуже складно залишатися веселим, коли стільки людей хворіють і помирають.

Отець Андрій: Справді, у світі чимало страждань, але вони не позбавляють християнської радості, яка несе зі собою надію на Божу допомогу. Одним із християнських символів є якір. Як ви гадаєте, що він означає?

Дарина: Перші християни зображували такий якір під час переслідувань. Йдеться, звичайно, про надію.

Отець Андрій: Чудова відповідь, Дарино! Як якір утримує корабель серед морських хвиль, так і християнська надія зміцнює нас перед труднощами і стражданнями. І навіть найбільші перешкоди не віднімуть у нас радості в Христі.

Мартин: А що нам заважає перебувати в радості, про яку Ви кажете?

Отець Андрій: Лінощі до молитви, пошук радості в земних речах...

Христина: Для багатьох моїх знайомих християнство асоціюється з чимось похмурим і безрадіним. Їх всіляко намагаюся їх переконати в протилежному.

Отець Андрій: Причиною цього є поверхова обізнаність з ученням Христа, яка породжує численні міфи про християн як сумних і невеселих людей. Але не тільки це. Частково відповідальні й ми самі, які ще не стали радісними свідками Воскреслого Христа. Якщо ми сприймаємо життя з наріканнями, хитаємося в труднощах і стражданнях, докоряємо людям і засуджуємо їх, не покладаючи надію на Бога, то це спотворює світлий образ християнства в очах світу.

Сергій: Значить, аби бути добрим християнином, необхідно бути веселим?

Отець Андрій: Хтось може мати веселішу вдачу, а хтось — менш веселу. Але бути радісним — це не справа вдачі. Завдяки вірі ми радісно й весело приймаємо все як дар Божий. Син Божий уже приніс людям радість спасіння, воскресіння і преображення.

Сповнення закону і пророків Сам єси, Христе Боже наш. Ти, що сповнив увесь отчий задум, сповни радості й веселости серця наші завжди, нині і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Службеник, Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого, Молитва на споживання Святих Дарів

Бо щастя полягає не в тому, щоб гнобити ближнього, ані в тому, щоб хотіти мати більше від бідних, ані в тому, щоб збагачуватися й чинити насильство над слабшими. У таких речах ніхто не може наслідувати Бога, бо це не достойне Його величі. Але той, хто бере на себе тягар ближнього, хто, маючи в чомусь перевагу, хоче чинити благодіяння іншому, слабшому, і хто те, що отримав від Бога, роздає потребуючим, — той стає Богом для тих, що одержують; він і є наслідувачем Бога.

Послання до Діогнета, 9, 5-6

Свідченням цього є наші богослужіння, які мають пасхально-радісний характер.

Дмитро: Отож, Церква не забороняє веселощів і жартів?

Отець Андрій: Ні, звичайно. Навіть піст, коли заборонено гучні забави, присвячений усуненню всього того, що заважає справжній радості. Доки залишається гріх — джерело смутку, чи може радість бути щирою? Прикладом такої нещирої радості є бешкетування, насміхання з іншого, сороміцькі жарти та анекдоти. Адже сміх, як і жарт, може бути доброзичливий, а може бути й глумливий, може веселити, а може й образити.

А якщо без жартів, то нам час знову в дорогу. Нас чекає мандрівка до Києва, де й продовжиться наше паломництво.

Радість є плодом Святого Духа.

Радість і надія дають силу перенести страждання. У повноті радості ми не замикаємося в собі, а ділимося нею з ближніми.

Піст, через усунення смутку гріха, є можливістю віднайти духовну радість.

Дух-Утішитель є джерелом чесноти християнської радості, яка визволяє від пристрасті смутку. Він дарує людині радість досвіду близькості Бога

«Христос — наша Пасха», п. 767

ЗАВЕРШАЛЬНЕ СЛОВО

Тоді відкрив їм розум, щоб вони розуміли Писання, і до них мовив: «Так написано, що треба було, щоб Христос страждав і третього дня воскрес із мертвих, і щоб у його ім'я проповідувалось покаяння на відпущення гріхів усім народам, почавши від Єрусалиму. Ви — свідки того...»

Лк. 24, 45-48

Отець Андрій: На завершення нашого паломництва ми повернулися до собору Воскресіння Христового в Києві, який є символом воскресіння-відродження нашої Церкви. Про цей собор пророкував патріарх Йосип Сліпий: «Бачу престольний град Київ на моїй рідній Землі» (Патріарх Йосиф Сліпий, «Заповіт»), а на ній «здвигну світильник твій...» (Одкр. 2, 5).

Переживши переслідування, наша Церква відроджується в Україні, а 2005 року повернула свій патрі-

